

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๒๐

จดหมายเหตุเรื่อง

ทางไมตรีระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงญีปุ่น

หลวงจินดาสหกิจ (ลม้าย ธนะศิริ)

แปลจากภาษาอังกฤษของเซอร์ เออเนสต์ ซาเตา

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

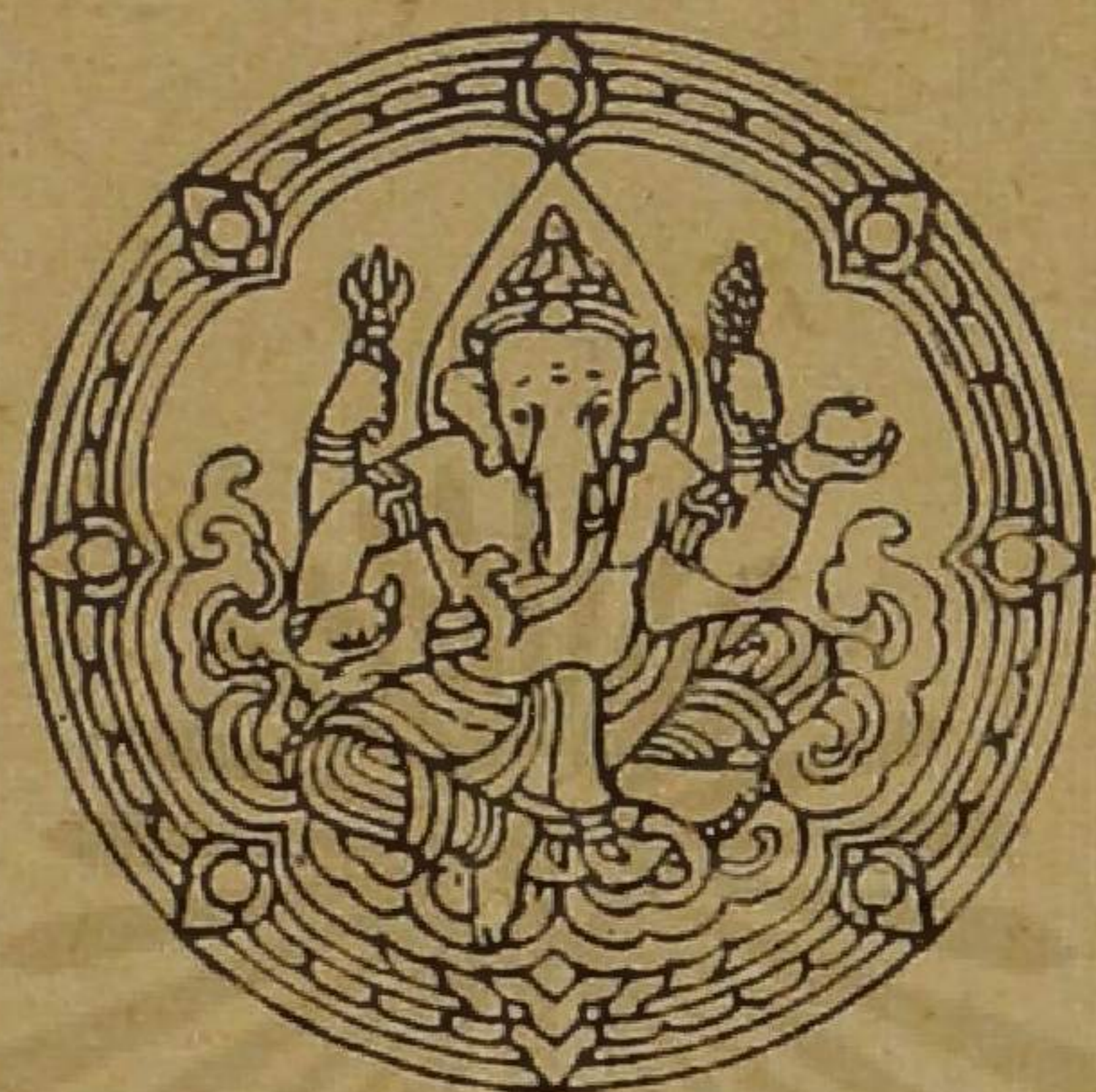
พันเอก พระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ

(แปลก นิลกุล)

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

วันพุธที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖

ในดวงใจ
๑

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๒๐

จดหมายเหตุเรื่อง

ทางไมตรีระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงญีปุ่น

หลวงจินดาสหกิจ (ลม้าย ณะศิริ)

แปลจากภาษาอังกฤษของเซอร์ เออเนสต์ ซาเตา

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พันเอก พระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ

(แปลก นิลกุล)

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

วันพุธที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอก พระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ (แปลก นิดกุล)
กำหนดงานในวันพุธที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร คุณ
หญิงจมดม ศักดาภิเดชวรฤทธิ ได้มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรม
ศิลปากร ขออนุญาตพิมพ์หนังสือเรื่องประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๒๐ เพื่อแจกเป็นพระดก กรม
ศิลปากรยินยอมอนุญาตให้พิมพ์ได้ดังประสงค์

หนังสือเรื่องนี้เป็นจดหมายเหตุของไทยกับญี่ปุ่นเป็นไมตรีกันแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา
เป็นราชธานี เซอร์ เออร์เนสต์ เมตัน ซาเตา ซึ่งเคยเป็นเอกอัครราชทูตอังกฤษอยู่ในกรุงเทพฯ
เมื่อรัชกาลที่ ๕ เป็นผู้แต่ง เซอร์ เออร์เนสต์ ซาเตา เป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาญี่ปุ่น เนื้อหา
เคยเป็นเลขานุการสถานทูตอังกฤษประจำกรุงโตเกียวประเทศญี่ปุ่นมาช้านาน ได้ค้นจดหมายเหตุ
ญี่ปุ่นแปลเรียบเรียงไว้เป็นภาษาอังกฤษ มีจนพระราชดำรัสและศุภอักษรทมิฬไปมาถึงกันใน
แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมและแผ่นดินสมเด็จพระเชษฐาธิราช
แล้วเขียนส่งไปลงพิมพ์ในหนังสือ Transactions of the Asiatic Society of Japan ต่อ
มาบริษัทอาร์ ไมเกิลยอน (R. Meiklejohn) แห่งเมืองโยโกฮาม่า ได้รวบรวมตีพิมพ์ขึ้น
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ หนังสือเรื่องนี้ยังไม่มีใครเคยแปลเป็นภาษาไทยให้ตลอดเรื่อง สมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกรมพระสมุทวชิรญาณ
สำหรับพระนคร จึงโปรดให้หลวงจินดาดีหกิจ (ด้าย ชนะศิริ) แปลออกเป็นภาษาไทย
และพิมพ์ในงานศพนางสาว ละม่อม ตีบุญเรือง เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓

ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๓ หลวงจินดาดีหกิจได้มาหาหัวหน้ากองวรรณคดีและ
ประวัติศาสตร์ แจ้งว่าหนังสือเรื่องนิตยสารได้แปลขึ้นโดยรวบรัด เพื่อให้ทันกำหนดตามปฏิทิน
นางสาวละม่อม ตีบุญเรือง กอຍคำจำนวนไม่ล้นละด้วย ทงบางแห่งอาจจะมีผิดพลาดบ้าง จะขอ
รับไปแก้ไขให้เรียบร้อย กรมศิลปากรยินยอมมอบต้นฉบับให้ไป ฉบับที่พิมพ์คราวนี้เป็นฉบับ
ที่หลวงจินดาดีหกิจได้แก้ไขให้ดีขึ้นกว่าฉบับเดิมซึ่งตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ กรมศิลปากรขอ
ขอบพระคุณอย่างสูงที่คุณหลวงจินดาดีหกิจได้มีศรัทธาช่วยเหลือกิจการของกรมศิลปากรโดยมิได้

คิดมูลค่าตอบแทนแต่อย่างใด และเนื่องจากหนังสือเรื่องนี้ได้ขาดตลาดมานานแล้ว มีผู้สนใจ
ศึกษาค้นคว้ามาถามหาจนได้เมื่อคุณหญิงจุมลม คักดาภิเดชวรฤทธิ มีศรัทธารับไป
จัดพิมพ์จน จึงนับว่าได้อำนวยความสะดวกแก่นักศึกษาทางประวัติศาสตร์เป็นอันมาก หวังว่าผู้ที่
รับไปอ่านคงจะพอใจโดยทั่วกัน

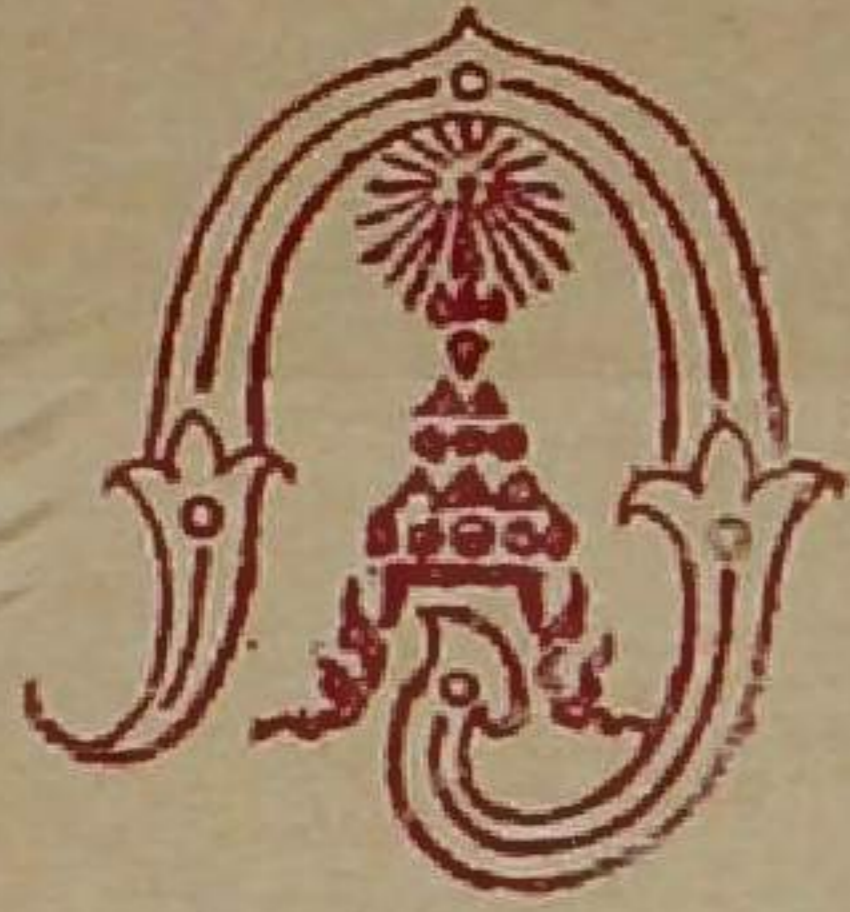
กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีกุศลนาฏปทาน ที่คุณหญิงจุมลม คักดาภิเดช
วรฤทธิ ได้บำเพ็ญอุทิศแด่ พันเอก พระยาจักรีคักดาภิเดชวรฤทธิ ผู้เป็นสามี ตลอดจนให้พิมพ์
หนังสือเรื่องนชนแจกเป็นวิทยาสารณประโยชน์ ขอคุณทรงนางเป็นปัจจัยดลบันดาลให้
พันเอก พระยาจักรีคักดาภิเดชวรฤทธิ ผู้ดวงลับ ประดับอริคุณมณูญผลตามควรแก่คติวิสัยใน
สัมปรายภพทุกประการเทอญ.

กรมศิลปากร

๓๓ มกราคม ๒๕๐๖

๑๖๓ ข

ขอให้พิมพ์สมุดของหลวงคำ
แหงพลล้าน (แต่) ปิตา กัมเมตตันท
หลวงศรีทรณานุกา (แปล) กาย บุตรี ว่า
"นิลกุล" (เขียนเป็นตัวอักษรโรมัน ว่า
"Nilakul") อันเป็นมงคลนาม

ขอให้ลุลกลนิลกุลมีความ
เจริญรุ่งเรืองมั่นคงอยู่ในกมลนิมิต
กัลปาวสาน ๓๖

พระที่นั่งอัมพรสถาน

วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

พินเอก พระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ

(แปลก นิลกุล)

พ.ศ. ๒๔๒๕ - พ.ศ. ๒๕๐๕

ประวัติสังเขป

พื้นเอก พระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ

(แปลก นิลกุล)

พื้นเอก พระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ (แปลก) เป็นบุตรหลวงกำแหงพลล้าน (แห) ปลัดเมืองชัยนาท กับนางกำแหงพลล้าน (น้อย) ปู่ชื่อหลวงดมเหรีจดมบัติ (นิต) เกิดที่บ้านหลวงวัดราชดีทวาราม อำเภอบางกอกใหญ่ ธนบุรี เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๒๕

เมื่อเยาว์วัยได้ศึกษากับพระภิกษุสงฆ์สำนักท่านเจ้าคุณพระสังฆวราภรณ์วงศ์เถระ (เอี่ยม) และอุปถัมภ์ที่หลวงวัดราชดีทวาราม เข้ารับราชการทหารในรัชกาลที่ ๕ เป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก ดมยมนมชั้นเรียน ๒ ชั้น รับนักเรียนเข้ามาคัดเลือกประมาณ ๕๐๐ คน ผู้ใดสอบได้คะแนนสูงถึงแต่ที่ ๓ ถึงที่ ๕ ได้เข้าชั้น ๕ เลยทีเดียว พวกที่ใดคะแนนรองลงมาเขาเรียนชั้น ๓, ๒, ๑ ตามลำดับ ส่วนที่ใดคะแนนไม่ถึงขีดคนกำหนดไม่มด้ทชเขาเรียน ในการสอบคัดเลือกเขาเป็นนักเรียนนายร้อยบนน พระยาศักดา ๗ สอบได้ในพวก ๓-๕ จึงได้เข้าเรียนชั้น ๕ และควรจะเรียน ๓ ปีจบ แต่มีการสอบชั้นกลางบอกด้วย สอบข้ามชั้นได้จึงรวมเรียน ๒ ปีสำเร็จเป็นนายทหารรับพระราชทานสัญญาบัตรนายร้อยตรี พ.ศ. ๒๔๕๘ รับนักเรียนสอบสำเร็จเป็นนายทหารรวมทั้งหมดประมาณ ๘๐ คน นับว่ามากที่สุดเป็นปีแรก

หมายเหตุ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้โปรดให้สร้างพระอารามหลวงขึ้นที่คลองบางกอกใหญ่ ธนบุรี โดยรวมวัดลับเคิมซึ่งมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เข้าในเขตพระอารามหลวงที่สร้างใหม่ พระราชทานนามว่า "วัดราชสีทวาราม" ปัจจุบันยังคงเรียก "วัดลับ" อยู่แพร่หลาย กรันแล้วทรงอาราธนาพระอาจารย์สุก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลงมาตั้งเป็นพระราชาคณะ เป็นที่พระญาณสังวรเถระ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในทางวิปัสสนาอย่างเชี่ยวชาญ ได้เป็นพระอาจารย์ของเจ้าวานิชที่ทรงผนวชที่เสด็จไปประทับอยู่ที่วัดราชสีทวาราม เพื่อศึกษาวิปัสสนาธุระ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ รัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔ ที่พระอารามนี้ ยังมีพระตำหนักจันทน์ซึ่งเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เมื่อทรงผนวชปรากฏอยู่ในรัชกาลที่ ๒ ทรงสถาปนาพระญาณสังวรเป็นสมเด็จพระสังฆราช มาอยู่วัดมหาธาตุ ได้ปีหนึ่งก็สิ้นพระชนม์ พระชันษาได้ ๕๐ ปี เมื่อถวายพระเพลิงพระศพแล้ว โปรดให้ปั้นพระรูปบรรจุพระอัฐิไว้ในกุฏิหน้าพระอุโบสถวัดราชสีทวาราม เป็นที่สักการบูชามาจนทุกวันนี้

คัดจากตำนานวัดราชสีทริ คัมภีร์ของหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

เริ่มรับราชการในรัชกาลที่ ๕

พ.ศ. ๒๔๔๘ ประจำกองร้อยที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๓ มหาดเล็กรักษาพระองค์ (ตั้งอยู่
สวนเจ้าเชตุ วัดโพธิ์ เดียวกันเป็นตตงกรมรักษาดินแดน)

พ.ศ. ๒๔๕๓ ประจำกองร้อยที่ ๒ โรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยม ในปีเดือนกุมภาพันธ์
พระอรรคชายาเธอเจ้าดารารัศมี ได้ถวายบังคมลาเยี่ยมมาตภูมิและประยูรญาติ เนื่องด้วยเจ้า
อินทวโรธสุริยวงศ์ ลงมาเฝ้ารัชกาลที่ ๕ เป็นโอกาสที่จะเด็ดจกดับพร้อมกัน เพราะได้นิราศ
จากเชียงใหม่เป็นเวลาถึง ๒๓ ปี จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีส่นกรมวัง พระตำรวจ คุณท้าว
เฒ่าแก่ จำไซลอน ตามเสด็จ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ได้เสด็จพระราชดำเนินมาตั้ง ณ
สถานีรถไฟ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ฝ่ายหน้า ฝ่ายใน และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่

ในการเสด็จเยี่ยมนครเชียงใหม่ครั้งนั้น พระยาศักกตาฯ (เมื่อยังเป็น ร้อยโท แปลก)
ได้รบคัดเลือกให้เข้าด่สมทบเป็นกองส่ง ๒ ระยะทาง ระยะแรกโดยทางรถไฟจากกรุงเทพ ฯ ถึง
ปากน้ำโพ ระยะหลังโดยทางชลมารค โปรดเกล้าฯ ให้จัดเรือที่ประทับและเรือตามชนิดต่างๆ
รวม ๕๐ ลำ บักรงทิวเป็นขบวนรอนแรมมาตามระยะทางผ่านจังหวัดต่างๆ มีการส่นโภชมโหฬาร
ถึงนครเชียงใหม่ วันที่ ๙ เมษายน ๒๔๕๒ รวม ๒ เดือน ๗ วัน เป็นโอกาสให้พระอรรคชายาเธอ
ทรงคุ้นเคย ด้วยได้ถวายการอารักขาระหว่างที่เสด็จครั้งนั้น ได้ประทานคุ้มครองทองคำลงยา
สลักพระนามหนังสือของพระเด็ก เรืองนพระยาศักกตาฯ ได้นำมาเด้าให้บุตรหลานฟังอยู่เสมอ

พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นผู้บังคับกองร้อยที่ ๒ กรมทหารราบที่ ๖

พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นผู้บังคับกองร้อยที่ ๘ กรมทหารราบที่ ๓ มหาดเล็กรักษาพระองค์

รับราชการในรัชกาลที่ ๖

พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นผู้บังคับกองร้อยที่ ๘ กรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์

ในปีนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจัดตั้งกองเล้าป่าอาด่าด่มครชน โดยมี
พระราชประสงค์จะฝึกพลเรือนให้หยาบและมีความรอบรู้ ในวิชาทหาร เพื่อไว้เป็นกำลังป้องกัน
ประเทศชาติในเวลาที่จะจำเป็น มีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทวทุกจังหวัด รวมทั้งพ่อค้าคหบดีเขาเป็น
ส่นมาชิกเป็นจำนวนมาก การฝึกทหารทำมอเปล่าและทำอาดูชให้แก่ส่นมาชิกเล้าป่าอาดู ได้เช่นน
จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้คัดเอานายทหาร มหาดเล็กรักษาพระองค์ ผู้ทนมมารยาท เรียบร้อย มาช่วย
ทำการฝึก และได้เสด็จมาทรงควบคุมการฝึกส่นมาชิกด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิด ในโอกาส

22/04/2555

ถ่ายเมื่อสำเร็จเป็นนายทหาร พ.ศ. ๒๔๔๘

ถ่ายแต่งเครื่องแบบเต็มยศ เมื่อเป็นพันตรี หลวงสรสิทธิ์ยานุการ ผู้บังคับกองพันที่ ๑ กรมทหารราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(ง)

น พระยาคักดา ฯ (เมื่อยังเป็น ร้อยเอก แปลก) ได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูผู้ฝึกด้วยผู้หนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงสรดิษฐยานุกาญจนา และเป็นผู้รั้ง
ผู้บังคับกองพันที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๓ มหาดเล็กรักษาพระองค์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เป็นราชองครักษ์เวร ดำรงตำแหน่งพิเศษไปจนตลอดรัชกาล

พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นผู้บังคับกองพันที่ ๓ กรมทหารราบที่ ๓ มหาดเล็กรักษาพระองค์ ได้รับ
พระราชทานเข็มพระบรมฉายาลักษณ์ ส้มเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีพันธุหลวง ดงยา
กรอบทอง เนื่องด้วยถวายการอารักขาเป็นประจำ ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่างๆ

ในปีนั้นได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "นิลกุล" ได้ทำการสมรสกับนางสาวจ่มม
เนียรกุล ณ บ้านเจ้าดาว ตำบลตรอกจันทร์ พระนคร ในงานมงคลสมรสนั้น มีเจ้านายหลาย
พระองค์ได้ทรงพระกรุณาเสด็จประทานนาสังข์ อาทิ

- สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
- สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
- สมเด็จพระเจ้าฟ้าอัฐทิศาโกศล กรมหลวงนครราชสีมา
- สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา

พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นจมนวชยยุทธเดชาคนี ได้โปรดเกล้าฯ
ให้ย้ายไปรับตำแหน่งผู้บังคับการ โรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยม จนถึง ๒๔๖๖

พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นพระวชิรยุทธเดชาคนี

พ.ศ. ๒๔๖๗ ย้ายไปรับตำแหน่งผู้บังคับการ โรงเรียนนายร้อยชั้นปฐมน
รวมรับราชการในโรงเรียนนายร้อย ๓๐ ปี ศิษย์ของท่านที่สำเร็จเป็นนายทหารมียศสูง
และตำแหน่งสำคัญในราชการเป็นจำนวนมากมายหลายรุ่น

พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นพระยาคักดาภิเศกวรฤทธิ

รับราชการในรัชกาลที่ ๗

พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นราชองครักษ์เวร (ดำรงตำแหน่ง
พิเศษตลอดรัชกาล)

พ.ศ. ๒๔๖๗-๒๔๗๐ ยังคงรับตำแหน่งผู้บังคับการทหารพรานในกองพลทหารบกที่ ๓
จังหวัดสระบุรี

พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นปลัดกรมจเรทหารบก คงรับตำแหน่งนอญจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๔

พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นผู้บังคับการจังหวัดทหารบกนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๗๖ เนื่องด้วยสุขภาพไม่สมบูรณ์จึงได้กราบถวายบังคมลาออกเพื่อรับพระราชทานบำนาญ ๘ รูปเวลารับราชการทหาร ๒๗ ปี กลับไปอยู่บ้านเดิมหลังวัดราชดีทวาราม ชนบุรี

รัชกาลที่ ๘ และที่ ๙

ในระหว่างที่รับพระราชทานบำนาญนั้น พระยาศักดา ฯ มีโอกาสรับใช้ประเทศชาติต่อไปอีก คือรัฐบาลได้ปรับปรุงพัฒนาการบ้านเมืองโดยจัดตั้งเทศบาลชน ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นเทศมนตรีของสภาเทศบาลนครชนบุรีอยู่ ๒ สมัย

ระยะแรก รับการแต่งตั้งวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึงสิ้น ๓๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗

ระยะหลัง รับการแต่งตั้งวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๘ ถึงสิ้น ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๙

รวมเวลาทั้งหมดประมาณ ๓ ปี ที่ได้ช่วยในกิจการของเทศบาลนครบุรี

ชีวิตบั้นปลาย

พระยาศักดา ฯ ได้หาความสงบเสถียรตามวิถีของผู้มีอายุสูง ด้วยการดูแลพืชพันธุ์ไม้ดอกและผลไม้ที่บ้านหลังวัดดีทวาราม จนถึงอายุ ๘๐ ปี จึงได้ย้ายมาอยู่ฝั่งพระนคร ซอยปราโมทย์ ถนนสีลม เนื่องด้วยสุขภาพ เพื่อสะดวกแก่การเยียวยาของแพทย์ ในระยะ ๓๐ ปี หลังนี้ ได้เข้ารับการรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลวชิระ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงพยาบาลรถไฟ และโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า รวมทั้งหมด ๗ ครั้ง

เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๐๕ ได้เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า ตามคำแนะนำของแพทย์ ครั้นถึงวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๐๕ เวลา ๐๒.๐๐ น. ท่านได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคเส้นโลหิตตัน ศิริรวมอายุ ๘๐ ปี ๓๐ เดือน ๒๒ วัน ท่ามกลางภรรยา บุตรีธิดา และญาติที่ใกล้ชิด ซึ่งจำต้องสูญเสียท่านด้วยความเศร้าโศก เสียหาย อาลัยอาวรณ์อย่างสุดซึ้ง

บรรดานายแพทย์ผู้อำนวยการทั้งปวง เฉพาะอย่างยิ่งแพทย์ และผู้อำนวยการแห่งโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า ได้ให้การพยาบาลด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง คอยเฝ้าตรวจดูอาการทุกระยะอย่างใกล้ชิด ด้วยความเต็มอกเต็มใจจริง ๆ คุณหญิงจุมตม ศักดาภิเดช วรฤทธิ บุตรี ธิดา จึงขอแสดงความขอบคุณอย่างยิ่งไว้ ณ ที่นด้วย

ตอนเย็นวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานนาอาบศพ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบลายทองก้านแยกเป็นเกียรติยศ และพระราชทานเพลิง ณ วัดโสมนัสวิหาร เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๖

พระยาศักดา ฯ มีบุตร ธิดา กับคุณหญิงจุมตม ๗ คน มีรายนามดังต่อไปนี้

ถ่ายที่กระทรวงกลาโหม เนื่องในการที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ เมื่อทรงดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบก ทรงประชุมอบรมนายทหารชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายเสนาธิการ และผู้บังคับการกรม (กลาง) พลเอก สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ (เบื้องขวาที่ประทับ) พลตรี กรมหลวงอดิศรอุดมเดช (เบื้องซ้ายที่ประทับ) พลโท กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน และ พลตรี สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา

TUDC
๒๒/๐๔/๒๕๖๒
ถ่ายภาพร่วมกับคณะนายทหารที่มาฝึกอบรมบณฑกหนัก บณฑกเบา เมื่อเป็นผู้บังคับการทหารพราน ในกองพลทหารบกที่ ๓ จังหวัดสระบุรี

(๑)

นามบุตรและธิดา

ของ

พันเอก พระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ (แปลก นิลกุล)

หญิง	กมลลา ไกรฤกษ์ อ.บ.ป.ม.	ข้าราชการ	ชั้นเอก	กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
„	อิมใจ วุฒิกุล อ.บ.ป.ม.	„	ชั้นเอก	สำนักงานสภาการศึกษา สำนักนายกรัฐมนตรี
„	เนืองนิจ สุขสวัสดิ์ ๗ ป.ม.	„	ชั้นตรี	กรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
„	นันทนวล นิลกุล อนุปริญา	„		พยาบาล ร.พ. สมเด็จพระปิ่นเกล้า กองทัพเรือ
„	พนอ นีวาตานนท์ อ.บ.ป.ม.	—		บริษัทการบินไทย
ชาย	ร้อยตำรวจเอก สมศักดิ์ นิลกุล	ข้าราชการ		กรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย
„	ร้อยเอก ศรทรง นิลกุล	„		สังกัดกองพันทหารปืนใหญ่ ต่อสู้อากาศยาน ที่ ๑

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหาร

นายร้อยตรี	วันที่ ๒๒	มีนาคม	พ.ศ. ๒๔๕๘
นายร้อยโท	„ ๓๘	มิถุนายน	พ.ศ. ๒๔๕๓
นายร้อยเอก	„ ๗	กรกฎาคม	พ.ศ. ๒๔๕๓
นายพันตรี	„ ๒๘	พฤษภาคม	พ.ศ. ๒๔๕๖
นายพันโท	„ ๒๓	พฤษภาคม	พ.ศ. ๒๔๕๘
นายพันเอก	„ ๒๕	พฤษภาคม	พ.ศ. ๒๔๖๔

(ช)

ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์

- เป็น หลวงสรดีทิษยานุการ วันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๕
- ,, จมนวิชัยยุทธเดชาคนี ,, ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๗
- ,, พระวิชัยยุทธเดชาคนี ,, ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๓
- ,, พระยาศักดิ์ดาภิเดชวรฤทธิ ,, ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗

ลำดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทาน

ตรา

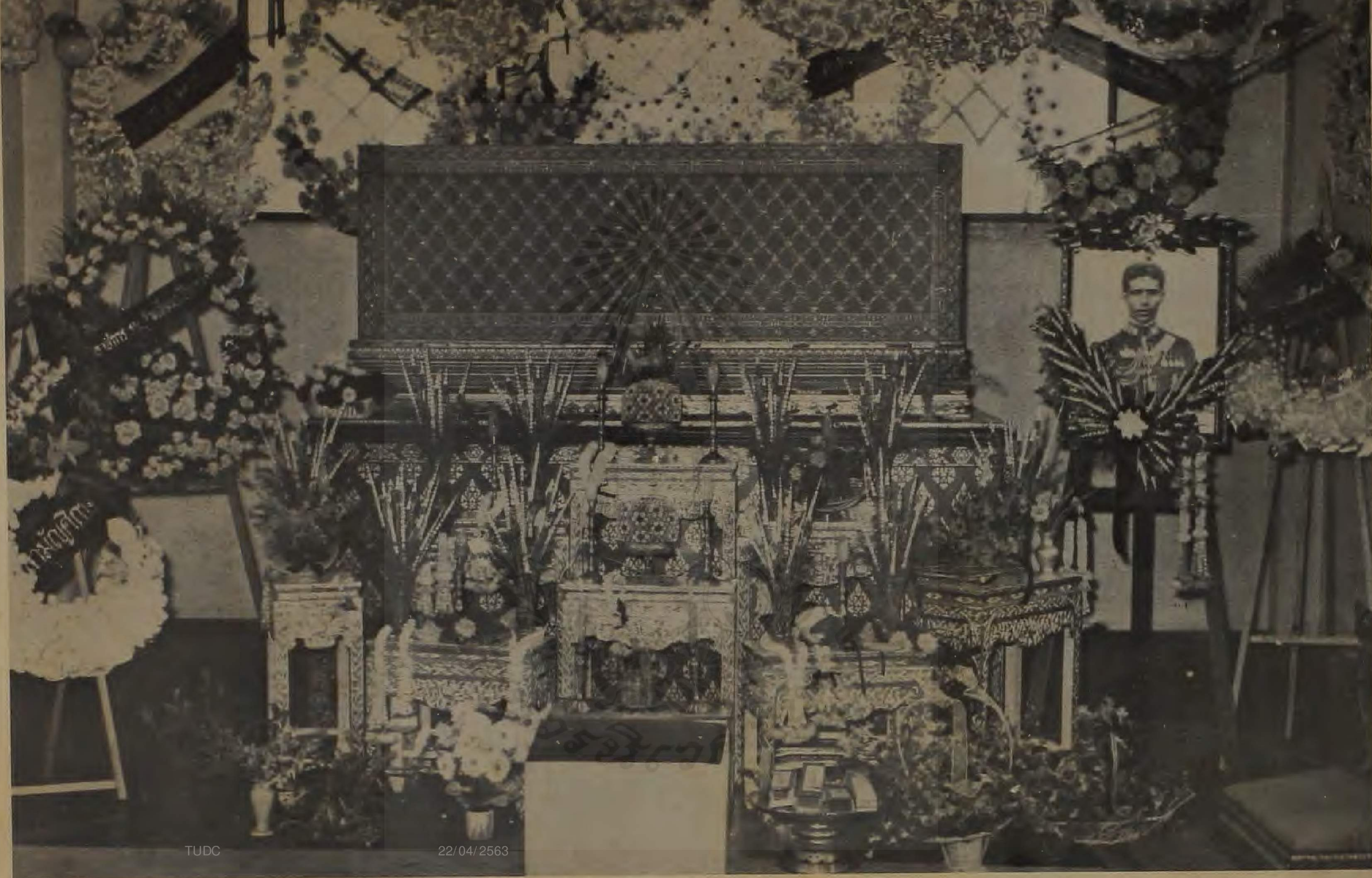
- พ.ศ. ๒๔๕๗ ตราเบญจมาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ. ๒๔๖๒ ตราจักรดาวภรณ์มงกุฎสยาม
- พ.ศ. ๒๔๖๓ ตราจักรดาวภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ. ๒๔๖๕ ตราตรีตาภรณ์มงกุฎสยาม
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ตราตรีตาภรณ์ช้างเผือก

เหรียญ

- พ.ศ. ๒๔๕๓ เหรียญ รักษมณฑลพิเศษ
- พ.ศ. ๒๔๕๓ เหรียญ รักษมณฑล
- พ.ศ. ๒๔๕๓ เหรียญ รักษมณฑล ชนบท & จ.ป.ร.
- พ.ศ. ๒๔๕๗ เหรียญ รักษมณฑล ชนบท & จ.ป.ร.
- พ.ศ. ๒๔๖๕ เหรียญ จักรมาลา
- พ.ศ. ๒๔๖๗ เหรียญ บรมราชาภิเศก รัชกาลที่ ๗
- พ.ศ. ๒๔๗๔ เหรียญ เฉลิมพระนคร ๑๕๐ ปี

เข็ม

- พ.ศ. ๒๔๖๕ เข็มพระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีพันปีหลวง
- พ.ศ. ๒๔๕๗ เข็มวีรกรรม

TUDC

22/04/2563

หีบศพตั้งที่สุสานวัดโสมนัสวิหาร

คำชแจง

ของ

เซอร์ เออเน็สต ซาเตา ผู้แต่ง

ในระหว่างรอบร้อยปีที่ผ่านมาไป นับแต่ เฟอเนเมินเต บีนโต ได้มาพบประเทศญี่ปุ่น จนกระทั่งถึงการปิดประเทศเกือบหมดสิ้น โดยไม่คบค้าสมาคมกับชาวต่างประเทศ ใน พ.ศ. ๒๓๗๘ (ค.ศ. ๑๖๓๖) ประชาชนชาวญี่ปุ่นได้ตั้งตระหนักรู้การอยู่โดดเดี่ยวแต่โบราณกาล มีความกระตือรือร้นที่จะรู้อะไรเห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นเหตุให้พวกเขาการเดินทางไปไกลแสนไกลจนกระทั่งถึงฝั่งทะเลของทวีปยุโรปอันไกลโพ้น

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ (ค.ศ. ๑๕๘๒) ญี่ปุ่นเคยแต่งทูตฝากพวกมิสซันนารีคณะเยซูอิต ไปเจริญทางพระราชไมตรี และถวายอักษรสาส์นต่อพระเจ้าฟิวดิลิปที่ ๒ กับพระเจ้าซาราซาธิราช (โป๊ป) ผู้มีอำนาจดีทศชาติอยู่ในสมัยนั้นครั้งหนึ่ง แล้วต่อมาอีก ๓๐ ปี คือใน พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๖๑๒) หนะยิกุระ โวกะยิมอง ก็ได้เป็นทูตออกไปเจริญทางพระราชไมตรี ต่อพระเจ้าฟิวดิลิปอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่าคณะทูตได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี

เหตุที่ญี่ปุ่นต่างคบหาสมาคมกับชาวต่างประเทศได้มากเช่นนี้ บรรดาพ่อค้าวาณิชของญี่ปุ่นในโอซากา ฮิราโด และนางาซากิ จึงพากันชวนชวนนำเรือบรรทุกสินค้าไปเรือขายตามประเทศบ้านเมืองต่าง ๆ เช่น ญวน ตังเกีย เซมร ลยาม เกาะฟอร์โมซา เกาะฟิวดิลิปบีนั้นดี และแหลมมมลายู เป็นต้น

ชาวญี่ปุ่นบางเหล่าที่ชำนาญทางเรือ ก็ไปรับจ้างชาวต่างประเทศเป็นกะลาดัดเดินเรือค้าขายตามท่าเรือต่าง ๆ และบางลำไปค้าขายถึงประเทศอังกฤษก็มี ส่วนผู้ทนต์ทางนกรบก็สมัครเป็นทหารของฮอลันดา ประจำการอยู่ที่มาคัสซาและแอมบอยนา จนปรากฏชื่อเสียงขึ้นด้วยการเขาจับกุมเจ้าเมือง ไตหวนซังเป็นชาวฮอลันดา เนื่องจากบรรดานกรบเหล่านั้นได้แสดงความสามารถกล้าหาญอาสาเข้าใช้เด่เหล็กจับจนสำเร็จ นอกจากนั้นแม่เรือไปทพออกทะเล

ได้ ญี่ปุ่นก็นำไปเดินค้าขายแทนลำภาดำน้อย ๆ ซึ่งในสมัยก่อนญี่ปุ่นเคยใช้เดินในทะเลเหลือง โดยค่อย ๆ แล่นเลียบเกาะต่าง ๆ เพื่อข้ามช่องกรูเช่นทะเลจีนและบริตตัน จึงจะปลอดภัยไปได้ ญี่ปุ่นคงใช้เรือใบเดินไปมาค้าขายอยู่เช่นนี้ จนกลายเป็นเหตุให้เกิดการแข่งขันในเชิงการค้าขาย กับชนกับบรรดาเรือสินค้าของชาวยุโรปที่ไปมาค้าขายอยู่ทางประเทศแถบตะวันออกเหนือ ๆ

นอกจากนี้เหมือนญี่ปุ่นยังเคยเดินแบบฮอดันดา อังกฤษ และโปรตุเกส เป็นโจรสลัด เทียวตซึ่งลำภาจันตามฝั่งโคชินไชน่า^(๑) อีกด้วย เพราะในสมัยนั้นไม่ถือว่าเป็นความประพฤตชั่วร้าย อันควรต่าหนดเตียนแต่ประการใด กลับเห็นเป็นหน้าที่อันควรแก่บุรุษเพศจะพึงทำ และถือเป็นอาชีพเช่นเดียวกับการเดินเรือค้าขาย โดยปรกตเหมือนกันลุดแต่ว่าใครจะทำอย่างใดก็เลือกทำเอาตามใจชอบ

อนึ่ง ได้มีหนังสือหลายเล่มบรรยายถึงความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างต่างประเทศกับญี่ปุ่น แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวงกิจการของประเทศยุโรปกับญี่ปุ่นในระหว่างหรือภายหลัง เวลาที่กล่าวข้างต้นเท่านั้น ส่วนที่ญี่ปุ่นทำความสัมพันธ์กับนานาประเทศนอกจากนี้ แม้จะมีสมุหนทกเรื่องราวไว้อย่าง เหตุการณ์สำคัญๆ ของเรื่องกยงกระจัดกระจายไม่รวมกันเป็นหมวดหมู่ ชาวเจ้าจึงจำเป็นต้องค้นคว้าคัดลอกเรื่องราวและลำดับเหตุการณ์ ให้ติดต่อกันเสียก่อนที่จะเรียบเรียงเรื่อง
นชน

ฉะนั้นจึงนับว่าหนังสือเล่มนี้ ได้อุบัติมา โดยอาศัยเรื่องราวและลำดับเหตุการณ์ ซึ่งชาวเจ้าพยายามค้นคว้าคัดลอกได้จากบันทึกและหลักฐานต่าง ๆ ทงมได้มีผู้ใดจัดพิมพ์ให้แพร่หลาย มารวบรวมพิมพ์เป็นเล่มขึ้นไว้ ด้วยความมุ่งหมายที่จะให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งได้มติดอกันมาในรอบร้อยปีที่ ๑๗ แห่งคริสต์ศักราช หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อยแก่ผู้ใฝ่ใจศึกษาเรื่องนบาง

(๑) ที่ฝรั่งเรียก โคชินไชน่า เวลานั้นคือประเทศจาม.-

เรื่องทางพระราชไมตรี

ระหว่าง

ไทยกับญี่ปุ่น

ทางพระราชไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๙ (ค.ศ. ๑๖๐๖) ตั้งแต่
โชงุนอิเอย์สึดมีอักษรลำดับถวายพระเจ้ากรุงสยาม^(๑) เพื่อทูลขอปืนใหญ่และไม้หอม แต่
ความจริงญี่ปุ่นกับไทยได้เคยเป็นสัมพันธไมตรีติดต่อกันมาก่อนหน้านั้นแล้ว เพราะมีต้น
ฉบับไบเบิ้ลของซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นออกให้ล่าภภาพอคาญี่ปุ่นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๓๕ (ค.ศ. ๑๕๙๒)^(๒)
เพื่อไปมาค้าขายในกรุงสยามตลอดถึงเมืองนครศรีธรรมราช ในแหลมมลายูและเมืองปัตตานี
ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๗ (ค.ศ. ๑๖๐๔) โตเมียว^(๓) แห่งอาริมาในไฮเซ็นยังได้ขอให้
อิเอย์สึดออกไบเบิ้ลของให้พ่อค้าญี่ปุ่นที่ตงภูมิดำเนาค้าขายอยู่ในประเทศสยาม ๓ ฉบับ และ
ภายหลังนั้นโตเมียวแห่งซัดซุมาขออีก ๓ ฉบับ ไบเบิ้ลของเหล่านั้นขอความเพียงสั้น ๆ ว่า
“เรือดำนออกจากญี่ปุ่นไปสยาม” มีวันเดือนปีที่ออกไบเบิ้ลของและนามผู้รับไบเบิ้ลของ กับ
มีทะเบียนบันทึกขอความไว้ทุกฉบับ ไบเบิ้ลของชนิดนี้ยังมีอยู่ในแฟ้มเอกสารทางราชการของ
กระทรวงทหารเรือญี่ปุ่นถึง ๕๓ ฉบับ

นอกจากที่ญี่ปุ่นออกไบเบิ้ลของให้พ่อค้าชาติเดียวกันแล้ว ยังได้ช่วยเหลือแผ่แผ่ออก
ให้พ่อค้าชาวยุโรปอีกด้วย

คือ พ.ศ. ๒๓๕๒ (ค.ศ. ๑๖๐๙) ออกให้คริสเตียนปาเตร โทมัส (Christian Padre
Thomas) และกิริสตันบาเตอเรนโทมัส (Kirisutan Bateren Thomas)

พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๖๑๒) ออกให้ยัญยูเซ็น ชาวฮอลันดา (ชื่อในสมุดทะเบียน
ของญี่ปุ่นว่า ยาโยชู)

(๑) สมเด็จพระเอกาทศรถ
(๒) แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวร
(๓) เจ้าครองเมือง เป็นตระกูลหนึ่งของญี่ปุ่นซึ่งสืบต่อกันได้ แต่ไม่จำกัดว่าผู้เป็นทายาทจะต้องเป็นเจ้าครองเมือง
เสมอไป

พ.ศ. ๒๓๕๖ (ค.ศ. ๑๖๑๓) ออกให้ชาวโปรตุเกส (หรือชาวเดญ) ซ้อมะโนหิรุ และในปีเดียวกันได้ออกให้ ยันยูเซ็น อีกฉบับหนึ่งด้วย

พ.ศ. ๒๓๕๗ (ค.ศ. ๑๖๑๔) ออกให้ "อันยิน" คือวิลเลียมอาดัมด์ ๆ ใช้นามนี้ เพื่อให้เป็นที่เข้าใจในระหว่างชาวญี่ปุ่นว่า "คนนำร่อง"

พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๖๑๕) ออกให้ชาวโปรตุเกส (หรือเดญ) ซ้อยากอบ (ยาโกเบ)

จดหมายเหตุของกอกซังพรวณนาอย่างน่าฟังถึงเรื่องการค้าขายของอังกฤษในญี่ปุ่น มีความตอนหนึ่งว่า กอกเคยแต่งตำราชื่อ "ซีแอดเวนเจอร์" (Sea Adventure) บรรทุกสินค้ามาขายในประเทศสยามหลายครั้ง มีไบเบ็กร่องซึ่งออกในนามของ "อันยิน" เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ (ค.ศ. ๑๖๑๔) ปราบฏเป็นหลักฐานอยู่ ไบเบ็กร่องฉบับนี้คงจะได้ใช้ในการเดินเรือตาม ไม่ครั้งใดก็ครั้งหนึ่งเป็นแน่ เรือซีแอดเวนเจอร์ซึ่งมีนายอาดัมด์เป็นผู้บังคับการ ได้ใช้ไบออกจากหิราโตเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๖๑๕) และกลับในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๕๙ (ค.ศ. ๑๖๑๖) รวมเวลาทั้งไปและกลับ ๗ เดือนครึ่ง การเดินเรือด้าน ซาไป ๆ โดยลมซึ่งพัดดูทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และซากลับ ๆ โดยลมซึ่งพัดดูทิศตะวันตกเฉียงใต้ ไบเบ็กร่อง "โคชูอิงัน" นมตราชาติของโชงุนประทับ และต้องส่งคนเมือเรือกลับถึงท่า ต่อเมือจะไปอีกจึงออกฉบับใหม่ให้ ตั้งในแฟ้มเอกสารทางราชการของรัฐบาลญี่ปุ่นจึงมีไบเบ็กร่องที่ใช้แล้วเก็บอยู่เป็นจำนวนมาก

อนึ่ง ทักอกเรียกไบเบ็กร่องว่า "โกชู" นั้นผิด ที่ถูกต้องเรียก "โกซา" อย่าง อี.เอม.ทอมสัน เรียก ทังทะเลเบียนไบเบ็กร่องเหล่านี้กอกออกจะคลาดเคลื่อน ยังเช้อถือไม่มีใครได้ เพราะปรากฏว่าญี่ปุ่นได้ออกไบเบ็กร่องฉบับสุดท้ายเพียง พ.ศ. ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๖๑๕) แต่ความจริงญี่ปุ่นยังทำการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศอยู่เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. ๒๓๗๙ (ค.ศ. ๑๖๓๖) จึงเริ่มกักกันสินค้าให้ส่งออกนอกประเทศต่อไป

อาจกล่าวได้ว่าการติดต่อบริเวณโปรตุเกสกับประเทศสยาม ซึ่งได้เริ่มมชนเมือภายหลัง ทดลโบแกร์ก (Dalboquerque) ที่ไคเกาะมะละกาใน พ.ศ. ๒๐๕๔ (ค.ศ. ๑๓๕๓) นั้น เป็นเหตุให้เกิดมีผู้คิดต่อเรือสำเภานั้นในประเทศญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก เพื่อไปมาค้าขายติดต่อกับ

ประเทศสยามบ้าง แล้วต่อมาตามโรงงานของชาวอังกฤษที่เมืองหิราโด และชาวฮอลันดาก็ได้
ลงมือต่อค้าเกาชนด้วยความมุ่งหมายเช่นเดียวกัน

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒ (ค.ศ. ๑๖๐๙)^(๑) ญี่ปุ่นได้มีคำสั่งเจริญทางพระราชไมตรีมายัง
ประเทศสยามหลายฉบับ และประเทศสยามก็ได้แต่งตั้งเจริญพระราชดำรินพร้อมด้วยเครื่องราช-
บรรณาการไปเจริญทางพระราชไมตรีต่อประเทศญี่ปุ่นเป็นการตอบแทนด้วย นับแต่นั้นมา
การค้าขายระหว่างประเทศทั้ง ๒ นี้ดำเนินไปอย่างราบรื่นปราศจากอุปสรรคใด ๆ จนถึงคราวที่
ญี่ปุ่นบีบบังคับต่างประเทศมิให้เข้าประเทศของตนในที่สุด

ชาวญี่ปุ่นบางเหล่าพากันอพยพครอบครัวเข้ามาตั้งภูมิลำเนาในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งใน
ครั้งนั้นเป็นนครหลวงของประเทศสยามอยู่เนื่อง ๆ คราวละตั้งแต่ ๗๐๐ คนขึ้นไป (ที่กล่าวกันว่า
ถึง ๗๐๐๐ คนก็เคยมี) บางพวกก็ออกไปตั้งทำการค้าขายถึงเมืองปัตตานีและนครศรีธรรมราช
ด้วย ชาวญี่ปุ่นเป็นนักรบทุกดาหาญฉลาดไหวพริบพร้อม พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงมักให้ช่วย
ปราบปรามพวกที่ก่อการเป็นขบถชนตามหัวเมืองต่าง ๆ อยู่เสมอ

ในสมุดจดหมายเหตุเอเซียติก โซไซเอตีออฟเยแปน (Asiatic Society of Japan)
เล่ม ๗ มีเรื่องความกล้าหาญของยามาดา นางามาซา นักพเนจรผู้หนึ่ง ซึ่งชาวญี่ปุ่นเป็นผู้เขียน
และกัปตัน เย เอ็ม เยมส์ แปลมาลงไว้ มีชื่อเมือง-เมืองหนึ่งในแหลมมลายู ซึ่งชาวญี่ปุ่น
ผู้เขียนเรียกว่า “ริกคอน” (Rikkon) นั้น ก็คือ “ลิกอร์” (Ligor) หรือ “ละคร”
(Lakorn)^(๒) ตามที่คนไทยเรียกกันนั่นเอง

สมุดหมวดคำสั่งซื้อโกวฮันทูโจ ซึ่งข้าพเจ้าใช้เป็นหลักฐานในการเรียบเรียงหนังสือ
เรื่องนี้เป็นส่วนใหญ่ ได้กล่าวถึงจดหมายฉบับหนึ่งซึ่งยามาดานางามาซา มิ่งโตอินงามิผู้เป็น
มุขมนตรีของโชงุน เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๖๒๑) ครั้นต่อมาอีกปีหนึ่ง
โตอินงามิมิก็จดหมายตอบไป จดหมายทั้งสองฉบับที่กล่าวนี้รวมทั้งหมดทั้งฉบับอื่น ๆ ได้เรียงกันอยู่
ตามลำดับเหตุการณ์ มีข้อความเกี่ยวกับเรื่องที่ประเทศสยามแต่งตั้งเจริญทางพระราชไมตรีต่อ
ประเทศญี่ปุ่น และฝ่ายโชงุนได้กระทำการต้อนรับคณะทูตไทยที่กรุงเกียวโตและฟูชิมิด้วย
อาการอย่างไร

(๑) ตามหนังสือฉบับนี้ ปรากฏว่าญี่ปุ่นเริ่มมีสาส์นติดต่อกับไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๘ (ค.ศ. ๑๖๐๕).

(๒) ก็เมืองนครศรีธรรมราช.

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓) พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๖๒๕) และ พ.ศ. ๒๓๗๒ (ค.ศ. ๑๖๒๙) ประเทศสยามได้แต่งตั้งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีต่อประเทศญี่ปุ่น และทูตได้เข้าเฝ้าโชกุนทุกครั้ง นับแต่นั้นมาญี่ปุ่นกับไทยก็สัมพันธ์ไมตรีต่อกันอย่างสันติสนม แต่ดังเกิดญี่ปุ่นออกจะถือตัวว่าเป็นผู้มีอิทธิพลสูงกว่าไทย ในอักษรคำสนธิสัญญาฉบับที่ ๑๖๒๕ ที่ญี่ปุ่นมอบพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงสยามเมื่อภายหลังรัชสมัยของอียะฮิโตะ จึงไม่ปรากฏว่าโชกุนได้เคยใช้คำนำหน้าพระนามพระเจ้ากรุงสยามว่า “ไฮเนสส์” (Highness) เลย เห็นเคยใช้แต่คำว่า “ยัวออนเนอร์” (Your Honour) หรือยัวอวชิป (Your Worship) เท่านั้น^(๑) ส่วนญี่ปุ่นชอบให้ไทยเรียกว่า “คิงออฟเจแปน” (King of Japan) แต่ก็ไม่เคยเห็นญี่ปุ่นนำคำมาใช้ในหนังสือของตนเลย

ใน พ.ศ. ๒๓๗๙ (ค.ศ. ๑๖๓๖) รัฐบาลญี่ปุ่นมีประกาศห้ามมิให้ชนชาวญี่ปุ่นออกนอกประเทศ และได้สั่งให้ทำลายเรือสำเภาซึ่งญี่ปุ่นเคยใช้ไปมาค้าขายกับต่างประเทศเสียทั้งสิ้น คงเหลือเรือเพียง ๒ ลำที่โตมิโอะแห่งโทยาเมืองชิมามุเป็นต้นบาติกระทรวงทหารเรือของโชกุนกันไว้ได้ ในสมัยนั้นแม่ชาวญี่ปุ่นที่อพยพออกไปตั้งทำมาหากินอยู่ตามประเทศต่าง ๆ ก็ถูกห้ามมิให้กลับสู่ชาติภูมิของตน จึงเป็นเหตุให้ชาวญี่ปุ่นโดยมากเลยตั้งภูมิลำเนามั่นคงอยู่ในประเทศสยามสืบมา จนโตมิโอะเรื่องราวปรากฏเป็นตำนานมาตั้ง ๒๐๐ ปี แล้วว่าชาวญี่ปุ่นเหล่านั้นได้เข้ารับราชการเป็นทหารรักษาพระองค์พระเจ้ากรุงสยาม มีสมญาว่า “อาดาญี่ปุ่น” แต่พวกอาดาญี่ปุ่นเหล่านั้นไม่ถือว่าตนมีสกุลสืบเนื่องมาจากญี่ปุ่น เพราะมาได้ถูกเมียคนไทยจึงกลายเป็นไทยไป

ในหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าจะได้นำเอาคำแปลบรรดาจดหมายโต้ตอบระหว่างไทยกับญี่ปุ่น และข้อความบางตอนในจดหมายเหตุของไทยกับของนักเขียนชาวยุโรป พร้อมทั้งเรื่องราวของยามาดา นางามาซาที่ปรากฏในจดหมายเหตุญี่ปุ่นมาเรียบเรียงขึ้นไว้ให้ละเอียดพิสดาร หวังว่าคงจะไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากข้อความตามจดหมายเหตุที่ชาวฮอลันดาผู้ชำนาญโบราณคดีเขียนไว้เป็นแน่ บรรดาจดหมายโต้ตอบที่ข้าพเจ้าได้มานี้ โดยมากเป็นภาษาจีน มีภาษาญี่ปุ่นซึ่งเป็นจดหมายของยามาดา นางามาซาอยู่เพียงฉบับสองฉบับเท่านั้น ส่วนทางประเทศสยามก็ต้นฉบับเป็นภาษาไทยจารึกไว้ในสุพรรณบัฏ ทำนองเดียวกับสุพรรณบัฏพระราชสาส์นของ

(๑) คงเป็นเพราะญี่ปุ่นเห็นว่า พระเจ้าทรงธรรมเป็นพระราชบุตรสมเด็จพระเอกาทศรถ แต่เกิดด้วยพระสนม มิใช่เจ้าฟ้า.

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งทรงเจริญทางพระราชไมตรีไปยังพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ แห่งฝรั่งเศส
 เหล่านี้แทบทุกฉบับมีคำแปลภาษาจีนกำกับ เขาใจว่าผู้แปลคงเป็นพวกจีนที่มาตั้งภูมิลำเนาอยู่
 ในกรุงสยาม

อักษรดำนฉบับแรกซึ่งลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๑๕๘ (ค.ศ. ๑๖๐๖) เป็นของ
 อีเย ยัสต์สวายพระเจ้ากรุงสยาม^(๑) ทูลขอเป็นใหญ่กับไม้หอม ด่วนอีเยยัสต์สวได้ลงดาบและเกราะ
 มาถวายเป็นเครื่องราชบรรณาการ ต่อมาอีกประมาณสักหนึ่งเดือน พระเจ้ากรุงญุ่นก็ประกาศ
 อนุญาตให้เจ้าเอกาชาขายของไทยเข้าไปค้าขายในประเทศญุ่นได้ ทั้งยังรับรองที่จะช่วยเหลือ
 หนุนบำรุงการค้าขายของไทยด้วย ครั้นอีก ๒ ปีต่อมา ฮอนดา โกดุเกะ โนดุเกะ เฒ่านาบดีญุ่น
 จึงมีศุภอักษรดำเนินกระแด้รับสั่งของอีเย ยัสต์สวให้ตั้งเกราะมาถวายพระเจ้ากรุงสยามเป็นราช
 บรรณาการ และทูลขอเป็นใหญ่ (ศุภอักษรฉบับนี้ เป็นฉบับที่ ๒ ของตอนท ๑) เป็นใหญ่
 ญุ่นขอเขาใจว่าจะไม่ใช้บังคับตนเองในประเทศสยาม คงเป็นบทพระเจ้ากรุงสยามขอ
 จากพ่อค้าชาวยุโรปซึ่งไปมาค้าขายอยู่ทางปัตตานีอันเป็นเมืองท่าสำคัญของประเทศสยามในครั้ง
 นั้น ญุ่นได้รับพระราชดำเนินตอบของพระเจ้ากรุงสยามเมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๓ (ค.ศ. ๑๖๑๐) (แต่
 พระราชดำเนินฉบับนี้ดูเหมือนญุ่นจะไม่ได้เก็บรักษาต้นฉบับไว้) แล้วต่อมาอีเย ยัสต์สวจึงมีอักษร
 ดำนตอบ และตั้งเครื่องราชบรรณาการ มาถวายอีกคราวหนึ่ง (อักษรดำนฉบับนี้เป็น
 ฉบับที่ ๓) นอกจากเครื่องราชบรรณาการเหล่านี้แล้ว อีเย ยัสต์สวยังประทานสิ่งของต่าง ๆ เช่น
 ปืนเล็ก เกราะ และดาบ เป็นต้น แก่มุขมนตรีไทยบางนายด้วย และในคราวเดียวกันฮอนดาคา
 กิมศุภอักษรถึงพระคลังหรือเรียกออกอย่างหนึ่งว่า “เฒ่านาบดีกรมท่าแห่งประเทศสยาม” แลตั้ง
 ความขอใจที่พระคลังรับรองว่าจะตั้งเป็นใหญ่กับสิ่งของอื่น ๆ ไปให้ ทั้งยังแลตั้งความหวังด้วย
 ว่าทั้งสองประเทศคงจะแต่งตั้งเจ้าเอกาไปมาค้าขายถึงกันและกันเป็นอันดี (ศุภอักษรฉบับนี้เป็นฉบับ
 ที่ ๔) แล้วเจ้าเอกาไทยก็เริ่มเข้าไปค้าขายถึงประเทศญุ่นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๕
 (ค.ศ. ๑๖๑๒).

(๑) สมเด็จพระเอกาทศรถ

ตอนที่ ๑

๑. อักษรสาส์นของโชงุนอิเอย์สึสึถวายพระเจ้ากรุงสยาม (๑)

อักษรสาส์นมีนาโมโต อิเอย์ สึสึแห่งกรุงญี่ปุ่นเจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงสยาม

ย่อมเป็นธรรมดาอยู่ว่าประเทศทั้งปวงถ้าได้มีสัมพันธ์ไมตรีต่อกันอยู่แล้ว ถึงประเทศนั้น ๆ จะอยู่ห่างไกลกัน ก็อาจดำรงความไมตรีติดต่อกันอยู่ได้ โดยสันติสนมเหมือนกับอยู่ใกล้กัน ถ้าประเทศที่ไมมีทางพระราชไมตรีกันอยู่แล้ว แม้จะอยู่ใกล้ติดต่อกัน ก็ประดุจห่างไกลกันนับตั้ง ๔๐๐ โยชน์

ในโอกาสที่ข้าพเจ้ามีความประสงค์จะใคร่ได้ไม้หอมและปืนใหญ่อย่างดี ในประเทศอันรุ่งเรืองของพระองค์ ถ้าพระองค์จะทรงรับสั่งให้จัดหาและตั้งไปยังประเทศญี่ปุ่นได้ จะเป็นพระกรุณาอันล้นพ้น ข้าพเจ้าได้ตั้งเกราะ ๓ ลำรับ ๆ หนึ่งมี ๓ ชั้น กับดาบญี่ปุ่นอย่างยาว ๓๐ เด็ม มาถวายเป็นราชบรรณาการ ขอความอย่างอนข้าพเจ้าได้มอบหมายให้นายดำเกากราบทูตชแจะ ถวายต่อไปแล้ว

วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๔๙ (ค.ศ. ๑๖๐๖)

อักษรสาส์นฉบับนี้มาจากหน้าซองถึงข้าราชการ ๒ นาย คือ เฟอห์นโต มิเควด์ กับยาโกเบ กวานารานากา (เห็นจะเป็นชาวโปรตุเกสหรือสเปน) ตั้งมาพร้อมกับเครื่องราชบรรณาการทางเรือดำเกากญี่ปุ่น เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๓๔๙ (ค.ศ. ๑๖๐๖).

๒. คู่ภ้อักษรฮอนดา มัสึสึมิ ถึงราชเสวกแห่งกรุงสยาม

คู่ภ้อักษรฮอนดา มัสึสึมิ ขอแสดงความนับถอมมายังท่านเสนาบดีแห่งกรุงสยาม (๒) ด้วยเหตุที่หนทางไปมาของเรา แม้ทางน้ำก็เป็นทางที่ไกล ทางบกก็มีไซ่ทางสะดวก มีแต่ภูเขายุกดาดเกลื่อน ล้วนแต่เป็นเครื่องถ่วงเวลาและยัดหนทางของเราให้ชักช้าไปทุกอย่าง จึงไม่มีโอกาสสื่อสารถึงกันได้

(๑) สมเด็จพระเอกาทศรถ
(๒) ออกญาพระคลัง

บัดนี้หมอบสั่งในพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นให้แจ้งมายังท่านว่า พระองค์ต้องพระประสงค์จะได้เป็นใหญ่ในประเทศอันมีเกียรติของท่านอย่างที่สุด ถ้าท่านช่วยนำความขนกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามให้ทรงทราบพระประสงค์ และโปรดประทานตั้งส่งตามกระบอกในปีหน้าแล้ว พระองค์จะทรงยินดีและนับว่าเป็นเอกตาทอย่างยิ่ง ทั้งดินปืนในประเทศของท่านก็เป็นดินปืนชนิดที่ดีอย่างประหลาด ย่อมเป็นที่ทราบอยู่ว่ามีประเพณีไทยห้ามไม่ให้บรรทุกดินปืนออกนอกประเทศ แต่เฉพาะรายนั้นถ้าไม่เป็นการขัดข้องของพระเจ้าราชทานแล้ว ขอได้โปรดส่งถวายโดยทางเรือพร้อมกับสินค้าด้วย นับแต่บัดนี้ข้าพเจ้าจะตั้งใจคอยรับคำตอบอย่างละเอียดจากท่าน

เพื่อเป็นพระระลึกและความหวังดี ข้าพเจ้าขอตั้งเกราะซึ่งเป็นยุทธภัณฑ์ที่ทาทาตนเองในประเทศญี่ปุ่นรวม ๖ ลำรับ มาถวายเป็นราชบรรณาการ

ในที่สุดขอท่านจงพยายามรักษาตัวอย่าให้มีโรคภัยไข้เจ็บตลอดหมั่นตฤณด้วย.

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๕๓ (ค.ศ. ๑๖๑๘)

ฮอนดา โทสุเกะ โนสุเกะ ฟุยิวาระ โนมัสสึสุมิ
เสวกของพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น.

ศุภอักษรฉบับนี้ไม่ปรากฏข้อความที่ตอบว่าอย่างไร คงได้ความแต่ว่าพระเจ้ากรุงสยามยอมพระราชทานปืนใหญ่และดินปืนให้ตามความประสงค์ และเพอมิให้พระเจ้ากรุงสยามทรงตั้งมิอียะดัตสึยังโตมิอักษรลำดับเดือนมาออกฉบับหนึ่งดังนี้

๓. อักษรลำดับไข่มุกถึงพระเจ้ากรุงสยาม

อักษรลำดับมิโนโมโต อียะดัตสึ เจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงสยามด้วยแม่พระราชอาณาจักรของเราจะอยู่ห่างไกลกันนับตั้ง ๕๐๐ โยชน์ เมื่อโตมิทางพระราชไมตรีต่อกัน ก็ประจักษ์อยู่ใกล้ชิดติดกัน ในฤดูคิมหันต์ข้าพเจ้าได้รับพระราชดำรัสของพระองค์ซึ่งประทานไปทางลำเภอพ้อค้ำ กระทำให้รู้สึกเบิกบานใจประจักษ์ได้พบเห็นพระองค์ต่อหน้าข้าพเจ้ามีความยินดีททราบบจากในศุภอักษรของออกญาพระคตังว่า พระองค์จะทรงพระกรุณาประทานปืนใหญ่และดินปืนที่ข้าพเจ้าอยากจะได้ไปให้โดยทางเรือในปีหน้า ตามที่ฮอนดา โทสุเกะ โนสุเกะคนของข้าพเจ้ามีศุภอักษรบอกมายังออกญาพระคตังเมื่อปีกลายนั้น ของสองสิ่งนี้ พระองค์จะประทานให้เป็นของที่ต้องประสงค์ยิ่งกว่าผ้ายกสายทอง

ความขงนแห่งการคชชยทมชนตอกนระหว่งประเทศอนมเกยวตของพระองคกับประเทศอนตาดอยของชพเจ้ โดยมีเรือพ้อคชวณชเดินไปมถึงกนอยู่เด่มอทุกปีเช่นนเป็นการเจรญทงพระวชไมตรีและด่งเด่มให้บังเกิดควมบริบูรณมกแก่ประเทศชติ และไฟรฟ้าชแผ่นดินของเรมก แทจรงอณชเขตเม้จะอยู่ห่งไกลกัน เมอได้มด่มพนชไมตรีกนอยู่เช่นนก็เป็นอนหวังได้วคงจะเป็นไมตรีกนอยู่ตลอดไป

ประเทศบ้านเมืองของชพเจ้ไม่ด่มกด่มบูรณ แต่ดงกระนนกยงมควมขนตทจะด่นองพระคณ จึงได้ด่งด่งของตมบัญญัติไปนมาถวยเป็นราชบรรณการ ขอพระองคจทรงพระเจรญในวถันตฤคูนเกิด

วชน ๗ คช เดือนกนยยน พ.ศ. ๒๓๕๓ (ค.ศ. ๑๖๑๐)

บัญญัติรายละเอียดเครื่องราชบรรณการ

- ๑. บันคชคชดล ๕๐ กระบอก
- ๒. เกวระ ๓ ด่ำรบ
- ๓. คชบ ๓ เด่ม
- ๔. กนหยน ๓ เด่ม

บันคชคชดลอีก ๕๐ กระบอกด่ำหรับให้ออกณชพระคดง.

๔. ศุภอักษรสอนดช โกสุเกะ โนสุเกะ พุยวระ โนมัสสสิสุมิ ดงออกณชพระคดง

ศุภอักษรสอนดช โกสุเกะ โนสุเกะ พุยวระ โนมัสสสิสุมิ เดวคของพระเจ้กรุงญป่น แดดงควมนบถอมยงทชนออกณชพระคดง

เมอ ๒ บมชนได้มรบด่งพระเจ้กรุงญป่นให้ชพเจ้มศุภอักษรมายงทชน ชพเจ้ยงระดกถงควมเออเพอของทชนอยู่เด่มอว เมอศุภอักษรถงทชนเดด ทชนได้นชควมชนกรชทชดพระเจ้กรุงดชชม และในควมเรอออกบหน้าทชนก็ด่งบชใหญ่กับดินบชไปถวยพระเจ้กรุงญป่นตมพระประดงค ทงยงได้เจงในศุภอักษรของทชนดวยว ทชนได้ด่งไมจันทช พดอยและแหวนทงคช ไปถวยพระเจ้กรุงญป่น พระองคทรงขนตเป็นอยงยง จึงมรบด่งให้ชพเจ้คอบชอบใจมายงทชน

การบ้านเมืองของญี่ปุ่นเวลานี้ ตลอดจนวิधिปฏิบัติการของรัฐบาลและชนบทรรมนิยม
ประเพณีกันว่าเป็นที่เรียบร้อย หวังใจว่าพ่อค้าวาณิชของประเทศสยามที่ไปมาค้าขายในประ
เทศญี่ปุ่นทุก ๆ ปี คงจะได้รับความทะนุบำรุงเป็นอย่างดี พระเจ้ากรุงญี่ปุ่นได้ประทานตั้งของ
แก่ท่านตามบัญชีที่ส่งมาพร้อมกับหนังสือนี้ ขอจงรับไว้เป็นที่ระลึกด้วย

ในที่สุดนี้ ด้วยความปรารถนาอันจริงใจของข้าพเจ้า ขอให้ประเทศบ้านเมืองของท่าน
จงมีความเจริญยั่งยืนนาน

เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๓๕๓ (ค.ศ. ๑๖๑๐)

ในฤดูคิมหันต์แห่ง พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๖๑๒) ลำเภาไทยเข้าเทียบท่าเมืองนางาซากิ
และในวันที่ ๒๖ สิงหาคม นายลำเภาจึงเข้าเฝ้าโชงุน อียะฮิระ นอกราชสมบัติทวงซุมบุ (เดียน
เปี่ยนซอเป็นชื่อ คุโอะกะ) เพื่อดวยเครื่องราชบรรณาการม้ายกลายทอง ผาดักหลาดัดแต่ง
เข็ม หนังสือปลาฉลาม^(๑) เป็นต้น และอีกคราวหนึ่งมีต่อมาอีกได้มีลำเภาไทยไปยังท่าเมืองนางาซากิ
อีก ๒ ลำ.

ตอนที่ ๒

ตรวจหนังสือโต้ตอบหมวดที่ ๒ เกี่ยวกับคณะทูตสยามเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๖๒๑)
มีอยู่รวม ๗ ฉบับ คือ

๑. คุุอกษรราชเดวอกของพระเจ้ากรุงสยาม ถึงเจ้าเมืองนางาซากิ
๒. คุุอกษรเด่นาบดิกกรมท่าสยาม ถึงฮอนดา โกดุเกะ โนสุเกะ
๓. พระราชดำล้นพระเจ้ากรุงสยาม ถึงโชงุน อียะฮิระ ซึ่งได้ทรงพระราชทาน

พระเกียรติยศใช้คำนำหน้าพระนามพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นว่า “ฮิสไฮเนส เคอะคิงออฟ เยแปน”

(His Highness the King of Japan)

๔. อักษรดำล้นโชงุนทิตะดาตา ถึงพระเจ้ากรุงสยาม แต่ใช้คำนำหน้าพระนามเพียง
เท่าที่เรียกนายทหารผู้มอสรยยศสูงในเมืองจีน ต่ำกว่า “ฮิสไฮเนส” (His Highness)

๕. หนังสือฮอนดาและเพื่อนข้าราชการของฮอนดาชื่อ โดอียะ โนคามิ ถึงเด่นาบด
ิกกรมท่าสยาม

(๑) ภาษาอังกฤษใช้ว่า Sharks' skins

๖. หนังสือยามาตา นางามาซา ถึงโตอียะ โนคามิ

๗. หนังสือฮอนดาและโตอียะ ตอบยามาตา นางามาซา

คณะทูตสยามถึงเมืองเยโตเมื่อวันที่ ๓๓ ตุลาคม และพักอยู่ในพุทธวิหารที่ตำบล
เซียวกวนจิ ทูตคณะนมตวทูตและบริวารทูตรวม ๖๐ หรือ ๗๐ นาย แต่บริวารทูตเหล่านั้นมี
เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อยู่ ๓๘ นาย ซึ่งพระเจ้ากรุงสยามทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้เข้าเฝ้า
พระองค์ได้โดยเฉพาะ นอกจากนงมีชาวญี่ปุ่นชื่อโกยาไซเยมอน พ่อค้าเมืองซาไก ซึ่งเคย
ไปมาค้าขายอยู่ในกรุงสยามหลายครั้งกับ คอนโรกุ ซึ่งทำหน้าที่ตาม ร่วมไปในคณะนี้ด้วย

วันที่ ๓๓ ตุลาคม ทูตเข้าเฝ้าโชงุน เมื่อพระองค์ทรงปฏิสันถารได้ถามถึงเจตน์จำนง
ของทูตเป็นการแต่งตั้งนักไมตรีพอดสมควรแล้ว ทูตก็ถวายพระราชดำล้นและบัญชีรายละเอียด
เครื่องราชบรรณาการให้ทอดพระเนตรก่อนที่จะนำขนถวาย เมื่อโชงุนได้ทรงอ่านพระราชดำล้น
และรายละเอียดเครื่องราชบรรณาการเป็นที่พอพระทัยแล้ว จึงกำหนดให้นำถวายในวันที่ ๓๕
เดือนเดียวกัน เครื่องราชบรรณาการที่ส่งไปถวายโชงุนคราวนี้ มีดาบยาวและสั้น ๒ เล่ม หิน
ฝนหมึก ๓ ก้อน บินคาบศิลา ๒๐ กระบอ ก ขามทองคำ ๓ ใบ ผ้า ๓๐ ไม้ (คงเป็นผ้าที่ทำใน
ประเทศอินเดีย) งาช้าง ๔๕ กิ่ง เวลาเสด็จออกรับทูต โชงุนทรงบัญชาชนิดยาวเลยพระบาท
๓ หลา และทรงฉลองพระองค์ติดอินทรชูดสีขาวอ่อน ประทับเหนือพระยี่ภู่ใหญ่ มีปลอก
ทำด้วยผ้าปักลายดอกไม้สีแดง ลาดอยู่บนตอกลาง โยคาน หรือพนชนบนของท้องพระโรง
โอไบโรมา หลังพระวิสูตรแพร ซึ่งแหวกไว้พอให้เห็นพระพักตร์ ส่วนเครื่องราชบรรณาการ
ให้วางเรียงรายอยู่บนโต๊ะในห้องท้องพระโรง ผู้ที่เฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นเป็นคณะเสนาบดี คือ
ซาไกอูตา โนคามิ ฮอนดาและโตอียะ ใช้เครื่องแต่งกายแบบเดียวกับโชงุน ส่วนโตเมียวและ
และซามูไร^(๑) นั่งบนระเบียงชั้นนอกของห้องที่อยู่ถัดไป ส่วน ฮากามา^(๒) นั่งแบบธรรมดา
ต้องข้างโชงุนมีมหาดเล็กล้อมล้อมวงนั่งขวา ตามที่พรรณนามานจะพึงเห็นได้ว่าชนบ
ธรรมเนียมของชาวญี่ปุ่นครั้งโบราณนั้น ผู้ที่มาประชุมเฝ้าเห็นเป็นทางราชการนตองนั่งขวา
กับพินหาได้ย่นอย่างปัจจุบันนี้

(๑) เป็นตำแหน่งนักรบ.

(๒) เป็นรูปกางเกงขากว้างมีจีบ ขาสองข้างเข้า เมื่อสวมแล้วมองดูคล้ายกระโปรง.

ชาโก อูตา โนคามิเป็นผู้นำพระราชดำรัสของพระเจ้ากรุงสยามถวายไซงุน พระราช-
 ราชดำรัสมีเครื่องหมายหลายชั้น ชั้นนอกตราประจำกรุง ภายในเป็นหีบรูปเรือขนาดยาว ในหีบ
 มีหลอดงาบรรจุสุพรรณบัฏพระราชดำรัส ขนาดกว้าง ๖ นิ้ว ยาว ๑๘ นิ้ว จารึกอักษรสยาม
 มีกระดาศชาวเขย่นคำแปลเป็นภาษาจีนและพับแบบจีนสอดกำกับไว้ด้วย พระราชดำรัสฉบับ
 เจ้าหน้าทได้เชิญมาวางไว้บนโต๊ะ ใกล้หีบของชาวไซงุน ทูต ๒ นายกับตามนงบนพ
 ชั้นล่าง ห่างจากไซงุนเกือบเท่าความยาวของท้องพระโรง ส่วนทูตอีกคนหนึ่งมิได้เข้าเฝ้าด้วย
 พอไซงุนเสด็จออก ทูตทั้งหมดก็ลงกับพนักวางบังคม และเมื่อได้ทรงปฏิสันถารตามประเพณี
 โดยสมควรแล้ว ทูตก็ทูลลากอวยออกไป จนวันที่ ๑๗ ตุลาคม เวลาเที่ยง จึงเข้าเฝ้าทูลลากลับ
 ประเทศสยาม

ส่วนอักษรดำรัสของไซงุนถึงพระเจ้ากรุงสยามนั้นอยู่ในหีบเงินขนาดกว้าง ๗ นิ้ว ยาว
 ๑๘ นิ้ว สูง ๕ นิ้ว มีกุญแจและลูกพร้อม คาดเชือกสีแดงตราประจำกรุง ห่อด้วยแพรสีม่วง
 บรรจุไว้ในหีบไม้บอดดิลโลเนียอกชั้นหนึ่ง บนฝาหีบบุด้วยแพรปักเป็นลายดอกไม้ ทูตไทยได้
 เข้าเฝ้าไซงุน ณ ท้องพระโรงใหญ่อย่างวันก่อน ตอนนั้นไซงุนประทับบนอาสน์ชั้นบน มีหีบ
 อักษรดำรัสวางอยู่บนโต๊ะซึ่งตั้งอยู่หน้า โตโกโนมา^(๑) ส่วนเครื่องราชบรรณาการวางเรียง
 ไว้บนเฉลียงท้องพระโรงชั้นล่าง กับมีมาอกหลายมาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องราชบรรณาการ
 รอยบังเหียนและผูกอาบนเทียบคอยไว้ในคานาหน้านอกท้องพระโรง เจ้าหน้าทได้นำทูตไทย
 ไปรอเฝ้าอยู่ที่ระเบียงท้องพระโรง ซึ่งลาดด้วยเสื่อพร้อมกับเสนาบดีญี่ปุ่น ๓ นาย คือ ชาโก
 โดอิ และฮอนดา เมื่อไซงุนเสด็จออก เจ้าหน้าทจึงเชิญหีบอักษรดำรัสมาตั้ง และแก้หีบเปิดหีบ
 ต่อหน้าคณะทูตไทย แต่มิได้แกะผนึกให้ทูตท่านอ่านทราบข้อความในอักษรดำรัสนั้น เมื่อทูต
 ตรวจเสร็จก็ปิดหีบผนึก และตราประจำกรุงตามเดิมแล้วส่งมอบให้คณะทูตรับไปพร้อมกับ
 เครื่องราชบรรณาการ เมื่อเสร็จการมอบอักษรดำรัสและเครื่องราชบรรณาการแล้ว ทูตก็ถวาย
 บังคมลากลับออกไปยังเฉลียงและมเจ้าหน้าทนำคณะทูตไปยังอีกห้องหนึ่ง เพอรับพระราชทาน
 บำเหน็จรางวัลตามสมควร มีเงิน ๒๐๐ ลิ้ม เสื่อปักตรารูปไซงุน ๓๐ ดำรับ ส่วนล่ามไทย
 พระราชทานเงิน ๕๐ ลิ้ม เสื่อ ๕ ดำรับ ตามญี่ปุ่นก็ทรงปูนบำเหน็จรางวัลให้เช่นเดียวกัน.

(๑) ที่ตั้งเครื่องบูชาในช่องซึ่งเจาะไว้กับผนังท้องพระโรง.

๑. คู่ภักษรออกพระจุฬา ถึงเจ้าเมืองนางาซากิ

คู่ภักษรออกพระจุฬา แจ้งราชการมายังเจ้าเมืองนางาซากิ

ด้วยข้าพเจ้าออกพระจุฬาได้รับบัญชาออกญาศรีธรรมราช ผู้รับพระกระแด้รับสั่งของ

พระเจ้ากรุงสยาม ให้แจ้งขอราชการมายังท่านชะเซงากา คนโรก เจ้าเมืองนางาซากิว่า ส้มเต๋จ

พระเจ้าอยู่หัวกรุงสยามมีพระราชประสงค์จะให้ทางพระราชไมตรี ระหว่างประเทศสยามกับญี่ปุ่น

เจริญถาวร เพื่อพ้อค้าทั้งสองประเทศได้ไปมาค้าขายถึงกันให้เกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ

ให้ขุนพิฉัตรสมบัติ ๑ ขุนประเสริฐวิ ๑ เป็นทูตจ้่าทูตพระราชดำล้นมาเจริญทางพระราชไมตรีต่อ

พระเจ้ากรุงญี่ปุ่น ฉะนนเมื่อทูตไทยทั้งสองถึงเมืองนางาซากิแล้ว ขอได้โปรดช่วยจัดการ

รับรองพระราชดำล้น และอนุเคราะห์ให้พระราชกิจทรงนดาเนินไปโดยความเรียบร้อยล้นพระราช

ประสงค์ อีกประการหนึ่งขอท่านช่วยนำทูตไปยังพระราชวังเพื่อเฝ้าถวายพระราชดำล้นและเจริญ

ทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นด้วย

ถ้าแม่ทูตทั้งสองมีเหตุขัดข้องอย่างใดในหน้าที่ ซึ่งจะต้องพึงพาขอความอนุเคราะห์ของ

ท่านแล้ว ขอได้โปรดช่วยเหลือจนเต็มความสามารถ

ข้าพเจ้าทราบว่าประเทศญี่ปุ่นมาพन्छิต ๆ อยู่มาก มาพन्छิต ๆ พระเจ้ากรุงสยาม

ต้องพระราชประสงค์อยู่หนักหนา แต่ยังไม่ได้ ถ้าท่านช่วยโปรดห้ามอบให้ทูตไปได้ จะเป็น

ทพขอพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง และข้าพเจ้าจะไม่ล้นมระดิกถึงบุญคุณของท่านเลย (ความมาถึง

ตอนนคด้ายจะจบข้อความในคู่ภักษร ทิมต่อไปคงเป็นปัจฉิมลิขิต)

มีพระราชโองการโปรดเกล้าให้ข้าพเจ้าส่งตึก ๓๐ หาบ งาช้าง ๓ หาบ มายังท่าน

ขอท่านจงรับไว้เป็นของขวัญพระราชทาน ล้นนเครื่องราชบรรณาการที่จะถวายพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น

คือ

- ๑. ดาบยาว ๓ เล่ม
- ๒. ดาบสั้น ๓ เล่ม
- ๓. บินยงนก ๒ กระบอก
- ๔. ผ้าเทศ ๓๐ พับ
- ๕. ถาดทอง ๓ ถาด
- ๖. หินฝนหมึก ๓ แท่ง

๑. งามข้าง ๓๐ ทาบ

พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๖๒๑)

๒. คู่ภักษรออกญาศรีธรรมราช ถึงฮอนดา มัสสึสุมิ

คู่ภักษรออกญาศรีธรรมราช แจ้งราชการมายังท่านฮอนดา มัสสึสุมิแห่งกรุงญูปุ่น
 ด้วยข้าพเจ้าได้รบพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แจ้งมายังท่านว่า มีพระราชประสงค์
 จะบำรุงทางพระราชไมตรีกับกรุงญูปุ่น เพื่อไหมเรือไปมาค้าขายถึงกันมากขึ้น จึงโปรดเกล้าฯ
 ให้ขุนพิจิตรสมบัติ ๑ ขุนประเสริฐ ๑ เป็นทูตจำทูลพระราชดำรัสและเครื่องราชบรรณาการมา
 ถวายพระเจ้ากรุงญูปุ่น ฉะนั้นเมื่อทูตไทยทูลถามทางสองนมาถึง ขอท่านช่วยเป็นพระจัดการ
 รับรองพระราชดำรัสและเครื่องราชบรรณาการ แล้วนำทูตเผ่าถวายสิ่งของทงนต่อพระเจ้ากรุง
 ญูปุ่น ณ พระราชวงตามธรรมเนียม เพื่อเป็นทางเจริญพระราชไมตรีให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ถ้าแม้ม
 ราชกิจอันใดที่คณะทูตพึงประสงค์และขอความอนุเคราะห์ต่อท่านแล้ว หวังว่าท่านคงจะกรุณา
 ช่วยเหลือเป็นแน่

ข้าพเจ้าทราบอยู่ว่ามาในพื้นเมืองญูปุ่นเป็นมาพื้นซิด พระเจ้ากรุงสยามต้องพระราช
 ประสงค์เป็นอย่างยิ่ง แต่ยังไม่ได้ ในคราวนี้ได้ตั้งให้ทูตเที่ยวเสาะหาซื้อด้วยเหมือนกัน หาก
 ท่านพอจะอนุเคราะห์เสาะแสวงเลือกซื้อทต ๆ ให้ได้สัก ๓ มา คงจะเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก

ถึงพระนครศรีอยุธยาไม่สู้จะบริบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ แต่ที่ท่านต้องประสงค์สิ่งใด ก็
 จงบอกให้ทราบ และถ้าหากทางพระราชไมตรีแห่ง ๒ พระนครนถาวรวิวัฒนาการอยู่สืบไป ทาง
 สัญจรไปมายังคงมีถึงกันอยู่โดยสะดวก โดยมีเรือสินค้าไปมาค้าขายติดต่อกันอยู่ได้เสมอ ตลอด
 จนสภาพแห่งกิจการทุก ๆ อย่าง ระหว่างประเทศของเราได้ดำเนินไปโดยชอบด้วยท่านอง
 คดองธรรม และสงบเรียบร้อยด้วยกันทั้งสองฝ่ายแล้ว ก็อาจจะยังให้เกิดความผาสุกแก่อาณา
 ประชาชาษฎ์ในประเทศของเราด้วยกัน และความชอบจะมีแก่ท่านผู้เป็นเสนาบดีญูปุ่น เพราะ
 ฉะนั้นขอให้ท่านเป็นพระช่วยเหลือในเรื่องนี้จนสุดความสามารถ

อนึ่ง มีพระราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าส่งผ้าเท็คของหลวงเป็นของพระราช
 ทานท่าน ๓๐ พับ และทเป็นส่วนของข้าพเจ้าเองส่งมาค่านับท่านอีก ๒ พับ เพื่อให้ท่านเก็บไว้
 เป็นที่ระลึกในความสัมพันธ์ไมตรีของเราซึ่งมีต่อกัน

ในที่สุดข้าพเจ้าขอตั้งบัญญัติรายชื่อตั้งของเครื่องราชบรรณาการซึ่งพระเจ้ากรุงสยาม พระราชทานพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นมาพร้อมกันด้วย (ต่อไปนี้เป็นบัญญัติตั้งของเครื่องราชบรรณาการ อย่างในศุภอักษรฉบับของออกพระจุฬา)

๓. พระราชสาส์นพระเจ้าทรงธรรม ถึงโชงุน

พระราชสาส์นในสมเด็จพระบรมพิตรพระเจ้าวรม (กรุงเทพ)^(๑) มหานคร ทวาราวดี ศรีอยุธยามหาดิลกภาพ นพรัตนราชธานีบรมมย์ เจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น เป็นธรรมเนียมมาแต่อดีต สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้าผู้ทรงพระปรีชาญาณ ย่อม ดำรงทศพิธราชธรรมทะนุบำรุงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน และรักษาทางพระราชไมตรีกับพระนครอื่น มิให้มัวหมอง เพราะฉะนั้นประชาชนชาวนครที่อยู่ใกล้ก็ได้รับเป็นสุข ประชาชนชาวต่าง ประเทศก็พากันมาพึ่งโพธิสมภาร

กรุงเทพมหานครกับกรุงญี่ปุ่นก็เป็นประเทศอันมีเกียรติเสมอกัน เราประสงค์จะให้สอง พระนครคงเป็นมิตรไมตรีกันตั้งแต่กาลก่อน พระนครของเราทั้งสองห่างไกลกัน และมีมหาสมุทร คั่นอยู่ จึงไม่มีใครจะได้ไปมาหากันตามความประสงค์ พระนครของเราทั้งสองนับถือพระบรม พุทธศาสดาและมีขนบธรรมเนียมคล้ายคลึงกัน เป็นแต่เรายังไม่ได้อาเรียนคัมภีรทางลัทธิติ มหายาน พระองค์ย่อมจะได้ทรงศึกษาแล้ว ถ้าแจ้งมาให้ทราบบ้างก็จะดี

เรือพวกพ่อค้าญี่ปุ่นเข้ามาค้าขายถึงกรุงสยามเสมอมาหลายปีแล้ว เราได้เอาเป็นธุระ ทะนุบำรุงพวกญี่ปุ่น โดยมีเมตตาเสียยิ่งกว่าประชาชนชาวเมืองของเราเองก็ได้ เราได้กำชับตั้ง เจ้าหน้าทให้เอาเป็นธุระช่วยเหลือเกื้อกูลชาวญี่ปุ่นที่มาค้าขายให้ได้ค้าขายโดยสะดวก และได้ ตั้งให้ขุนขัยสุนทรเป็นนายอำเภอ มีหน้าที่ตรวจตราดูแลชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาตั้งพำนักอาศัย ทั้งที่ มาใหม่และเก่าให้ได้รับความเกื้อหนุนในการค้าขาย โดยเสมอหน้ากัน จะได้เป็นการจูงใจให้ ชาวญี่ปุ่นเข้ามาตั้งการค้าขายยังพระนครมากยิ่งขึ้น เพื่อให้พระองค์ทราบความประสงค์ของเรา ดังกล่าวแล้ว ได้แต่งตั้งให้ขุนพิจิตรสมบัติ ๓ ขุนประเสริฐ ๓ เป็นทูตจำทูลพระราชสาส์นและเครื่อง ราชบรรณาการมาถวายเป็นที่ระลึกและอำนวยการ

ถ้าและพระองค์มีพระประสงค์จะให้ความสัมพันธ์ไมตรีของเราทั้งสองชาติดำรงคงอยู่ แล้ว จงอย่าให้การคมนาคมของเราในอนาคตขาดจากกันเสียเลย การที่เรามีความสัตย์สุจริต

(๑) ภาษาอังกฤษเขียนว่า Vora Phana เข้าใจว่าคงจะเป็น "ผู้ผ่าน" ท.อ.

อยู่ต่อกัน ไฟฟ้าเข้าแผ่นดินของเราทั้งสองประเทศก็จะได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้า

ประเทศสยามไม่สู้จะมั่งคั่งสมบูรณ์ แต่ถึงกระนั้นถ้าพระองค์ต้องพระประสงค์ตั้งอันใด ก็จงได้ออกพระโอรสผู้รับสั่งแก่ผู้เป็นมิตรของพระองค์ชวภาคนานเกิด อนึ่งเราทั้งสองร่วมนับถือ พระบวรพุทธศาสดาด้วยกัน ย่อมเป็นเหตุอย่างหนึ่งซึ่งกระทำให้ความสัมพันธ์ไมตรีและความ เจริญของเรารุ่งเรืองอยู่ได้ชวฟ้าและดิน การที่เราจัดการบ้านเมืองตั้งจนเป็นที่พอใจของประชา- ราษฎรที่มาพึ่งพาโพธิ์สัมภารนั้น จะเป็นแบบอย่างแก่ประเทศอื่น ๆ ด้วย

หวังใจว่าเมื่อทูตได้มาเจริญทางพระราชไมตรีและเสร็จกิจการแล้ว พระองค์คงจะทรง จัดให้ได้ออกไปแจ้งขอราชการให้เราทราบโดยเร็ว

๔. อักษรสาส์นโขงน ถวายพระเจ้ากรุงสยาม

อักษรสาส์นนิมาโมโตโน ฮิเดทาคะ เจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงสยาม

ด้วยเหตุว่าถิ่นฐานบ้านเมืองของข้าพเจ้ากับของพระองค์มีมหาสมุทรอันกว้างใหญ่คั่น ขวางอยู่ จึงมิได้มีการคมนาคมติดต่อกันมาแต่กาลก่อน แต่เพราะเหตุที่เรือพ่อค้าไปมาอยู่บ้าง ข้าพเจ้าจึงได้ทราบขนบธรรมเนียมของพระองค์พอเป็นเลาความ ครั้นเมื่อได้ทราบความใน พระราชสาส์นซึ่งขุนพิจตรสัมบัติและขุนประเสริฐเชิญมา กับทรงถอยคำซึ่งทูตทั้งสองได้ให้ตาม แปลแจ้งแก่ข้าพเจ้าโดยตลอดแล้ว จึงเป็นอันเข้าใจการแจ่มแจ้งทุกข้อ ประดุจได้ไปถึงพระนคร ศรัทธาและได้เห็นกิจการทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตาของข้าพเจ้าเอง ถึงแม้จะมีใดเกิดขึ้นทีไปเพียง ด้กนอหนังกด

ข้าพเจ้าขอแต่คงความยินดีทพระองค์มพระทัยสั่งตั้งของ ๒ อย่างมาประทาน ตั้งของ เหล่านั้นข้าพเจ้าได้รับแล้ว ทพระองค์ทรงกล่าวถึงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสดา และว่า ทั้งสองพระนครย่อมนิยมคุณความดีเป็นอย่างเดียวกันนั้น นับได้ว่าบุญราศีได้มีอยู่ในบ้านเมือง ของเราจริง ตั้งแต่ประเทศญี่ปุ่นสถาปนาชนกัไดมัตตธรรมถือสืบต่อกันตลอดมา และทรงธรรม ตามลัทธินในพระพุทธศาสดาที่ไดมาประดิษฐานในประเทศญี่ปุ่น ก็เป็นธรรมอันวิเศษโดยมาก ทั้งสองอย่าง บุคคลชั้นสูงในประเทศญี่ปุ่นนับถือทั้งคตธรรมตามลัทธินอาจารย์ขงจู้ออน อัน

กอรปด้วยกำลัง ๓ ประการ^(๑) หน้าที่ทง ๕ ประการ^(๒) และพุทชบัญญัติมีอริยสัง ๓^(๓) เป็นต้น ตลอดจนศีล ๕^(๔) ประชาชนพลเมืองทุกจำพวกตลอดจนนักรบ ช่างนา พ่อค้าพาณิชย์ ต่างก็ประพฤติธรรมานุธรรมปฏิบัติตามสมควรแก่สภาพแห่งตน ๆ เพราะฉะนั้นในประเทศ ญปุ่นจึงมกมกรเป็นอนมมาก ทงคมกรทโตมาจากมชฉมประเทศและคมกรทโตมาจากประเทศจีน ดง.เตตกดาบรพมาชาวเมืองญปุ่นไม่ไขแต่เนบถอพระพุทชคำสอนาเท่านั้น ถึงอักษรดัมยและ ยุทชคำสตรกชานชานาญมาก ดงททุตไทยได้มาเห็นและทราบประเพณีอยู่แล้ว ไม่จำต้อง ชแจงยงไปอก ชาวเจามความยนิตทพระองคตงพระททยจะให้มีสำด้นไปมาถึงกันทุกปี ชาวเจ้า กตงใจทจะรักษาไมตรีไวในฐานะที่เป็นประเทศอยู่ใกล้เคียงกัน

ชาวเจ้าได้สั่งตั้งของอนมคาเพียงเด็กน้อยมาถวายเป็นราชบรรณการตอบแทน ตาม บัญชทโตแนบมาพร้อมกบอักษรสำด้นนี้ ขอพระองคไปรครบไว้และจงทรงพระเจริญตลอด ฤตุกาล

ณ วันชน ๘ ค่ำ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๓๖๕ (ค.ศ. ๑๖๒๓)

๕. หนังสือเสนาบดีญปุ่นตอบศุภอักษรออกญาพระคลัง

หนังสือชอนดา โกล้เกะ โนล้เกะ มัดดีลุมิและโตอิ โอเย โนล้เกะ โทซิคัดล้ คณะ เสนาบดีแห่งกรุงญปุ่นมายังท่านออกญาศรีธรรมราช^(๕) เสนาบดีกรมท่าแห่งประเทศสยาม ด้วยชาวเจ้าไตรบศุภอักษรดำเนินกระแด้รับตั้งของพระเจ้ากรุงสยาม อันเป็นประเทศ ทมเกียรตของท่านแล้ว มีความยนิตมาก เมื่อชุนพิจิตรดมบัติและชุนประเดริฐู ทุตไทยทง ๒ นาย จำทูลพระราชสำด้นเจริญทางพระราชไมตรีและคุมเคืองราชบรรณการทง ๒ อย่าง ดงรายชอ ตามบัญญัติของท่านมาถึงกรุงญปุ่นน ชาวเจ้าได้ประชุมกันนำชงกจจานุกิจจนชนกราบทูลโชงุน

(๑) ได้แก่ ๑. สวรรค์ ๒. พัว (หรือชาย) ๓. แผ่นดิน (หรือหญิง) สองพวกหลังนี้ถือเป็นมูลเดิมของโลก กิ่งต่อเมื่อกันเป็นบวกเป็นลบ จึงจะเกิดขึ้นได้.
 (๒) ได้แก่ หน้าที่ระหว่าง ๑. พระมหากษัตริย์กับราษฎร (ข้ากับเจ้า บ่าวกับนาย) ๒. พ่อกับลูก ๓. พี่กับน้อง ๔. สามัคคีภรรยา ๕. สหายกับสหาย (ทำนองเดียวกับทิสทท ในพระพุทธศาสนา)
 (๓) กงหมายถึงอริยสัง ๔ ซึ่งได้แก่ ๑. หุกข์ ๒. สมุททัย (เหตุให้เกิดทุกข์) ๓. นิโรธ (ความดับทุกข์) ๔. มรรค (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์)
 (๔) อริยสัง ๔ และศีล ๕ ของเถรวาทและมหายาน (รวมจีนด้วยต้องกันกับของเราทั้งหลักและรายละเอียด)
 (๕) ออกญาพระคลัง.

มินาโมโตให้ทรงทราบ พระองค์ทรงพระปรีดาปราโมทย์ได้พบทูตทั้ง ๒ เป็นอย่างยิ่ง และได้มอบอักษรดำดั้นมากับทูตทั้ง ๒ แล้ว ขอให้ท่านกล่าวว่าการมีดำดั้นไปมาถึงกันทุก ๆ ปี และมีเรือค้าขายเดินไปมาอยู่เด่มอ จะกระทำใ้เรามีสัมพันธไมตรีฉันพี่น้องกัน ข้าพเจ้าเห็นพ้องด้วยว่าเป็นความจริง และทว่าพระเจ้ากรุงสยามโปรดมา แมญ่ปุ่นก็เช่นกัน เพราะญ่ปุ่นเป็นชาติที่มั่งคั่งนกรบ ย่อมชอบที่จะมีมาต ๆ ไว้ชบช โขงุนมินาโมโตทรงยินดีที่ใดทรงทราบ พระราชประสงค์ของพระเจ้ากรุงสยาม จึงได้จดมาหลายมากับเครื่องราชบรรณาการอื่น ๆ ทหาได้ในประเทศญ่ปุ่นตั้งมาถวาย ขอให้ช่วยนำถวายด้วย อนึ่งข้าพเจ้ารู้สึกในพระมหากรุณาที่ได้พระราชทานสิ่งของแก่ข้าพเจ้า ทั้งขอบบุญคุณท่านที่ได้อั่งตั้งของมาให้เป็นส่วนตัว ฉะนั้นเพอเป็นการตอบแทนของพระคุณ ข้าพเจ้าขอตั้งมาซึ่งไม้ธู่จะมีมูลค่ากระไรนักมาถวาย ๓ ม้า กับดาบญ่ปุ่นอย่างคมให้ท่าน ๑ เด่ม ส่วนข้อความนอกจากนี้ทูตคงจะได้แจ้งแก่ท่านแล้ว.

ฮอนดา โทสุเกะ โนสุเกะ มัสสึสุมิ
โคอิ โอเย โนสุเกะ โทซึคัสสุ

รายชื่อเครื่องราชบรรณาการตามบัญชีที่ส่งของมา

๑. ฉากญ่ปุ่นทำด้วยกระดาษทอง ๓ ฉาก
๒. เกวาระ ๓ ตำรับ
๓. ดาบ ๒ เด่ม
๔. มามอานและบังเหียนพร้อม ๓ ม้า

๖. หนังสือยามาดา นางามาซา ถึงโคอิ โทซึคัสสุ

หนังสือยามาดา นางามาซา นายังโคอิ โทซึคัสสุ

ด้วยทูตไทยได้เชิญพระสุพรรณราชดำดั้น ของพระเจ้ากรุงสยาม มาเจริญทาง พระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงญ่ปุ่น ฉะนั้นขอให้โปรดเป็นธุระช่วยเหลือทูตตามที่พอจะช่วยให้ ทูตคณะนี้เป็นไทย ๒ นาย เป็นญ่ปุ่น ๑ นาย ชื่อ อิตะ กินเคย์ เพื่อกำหนดตาม ไดนาเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระเจ้ากรุงญ่ปุ่น ดังรายชื่อที่แจ้งอยู่ในบัญชีนั้น จึงขอให้ท่านช่วยนำ

ทูตเสียดถวายเครื่องราชบรรณาการเหต่านต่อพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น และพร้อมกับหนังสือ ขาพระเจ้า
ได้ส่งหนังสือไปตาม ๒ ผืน กับดินปืนหนัก ๒๐๐ ชั่ง มาให้ท่านด้วย.

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

ยามาดา อิชายม่อน นางามาซา

วันที่ ๓๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๕ (ค.ศ. ๑๖๒๓)

๗. หนังสือสอนดา โทสุเกะ และโคอิ โอบะตอบยามาดา นางามาซา

หนังสือสอนดา โทสุเกะและโคอิ โอบะ โนสุเกะ โทซึคัสสุ มายังยามาดา นางามาซา
พระราชดำรัสและหนังสือของท่านที่ทูตไทยทั้ง ๒ เเชิญไปพร้อมกับเครื่องราชบรรณาการ
นั้น ถึงกรุงญี่ปุ่นโดยสวัสดิภาพและขาพระเจ้าได้นำทูตเสียดถวายพระราชดำรัสกับเครื่องราชบรรณา
การเหต่านต่อโชกุนแล้ว พระองค์ทรงมีอักษรดำรัสตอบมอบให้ทูตเชิญกลับมาถวายพระเจ้า
กรุงสยามแล้ว ขอความพิสดารนั้น อีก ล่ามคงจะได้แจ้งให้ท่านทราบอีกทางหนึ่ง หนังสือปด
ตาม ๒ ผืน กับดินปืนหนัก ๒๐๐ ชั่งนั้น ขา.เจ้าทั้ง ๒ ได้รับแล้วด้วยความชอบใจในความเอื้อเฟื้อ
ของท่านเป็นอันมาก พร้อมนขาพระเจ้าขอส่งผ้าขาว ๒๐ พับมาให้ท่าน เพื่อเป็นเบาะปรับที่หนังสือ
ของขาพระเจ้าออกจะย่นย่อเกินไป.

ฮอนดา โทสุเกะ โนสุเกะ

โคอิ โอบะ โนสุเกะ โทซึคัสสุ

เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๓๖๕ (ค.ศ. ๑๖๒๓)

ตอนที่ ๓

ใน พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๘๒๓) มีดำรัสจากไทยในญี่ปุ่นรวม ๕ ฉบับ กล่าวถึงเรื่อง
ทกัมพูชาเป็นขบถและขอให้โชกุนห้ามชาวญี่ปุ่นมิให้ไปมาค้าขายในกรุงกัมพูชา หรือช่วยเหลือ
เกอหนุนพวกขบถโดยเด็ดขาด โชกุนก็ได้มีอักษรดำรัสตอบด้วยอาการอันดีมาแต่เมืองอย่างฉันท
มิตร ว่าให้พระเจ้ากรุงสยามทรงไว้พระทัยในชนชาวญี่ปุ่นซึ่งจะขอตรงจงรักภักดีต่อพระองค์
และรักษาดมภ์มิให้ผิดมิให้หมอง

ทูตไทยเชิญพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงสยาม ไปถึงเมืองนางาซากิ เมื่อเดือนสิงหาคม แล้วเดินทางต่อไปยังกรุงโตเกียวเพื่อเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นต่อ โชนุนิเดตาดานอกราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓) ณ ท้องพระโรงใหญ่แห่งราชสำนักนิจิโจ เช่นคราวก่อน และในวันที่ ๒๔ เดือนเดียวกัน ทูตไทยก็เข้าเฝ้าถวายตัวต่อ โชนุนิเดตาดาในราชสมบัติ โอรสของโชนุนิเดตาดา ณ ราชสำนักฟุจิมอกคราวหนึ่ง ต่อมาอีก ๒ วัน โชนุนิจิให้ทำอักษรสาส์นตอบรับพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งเขียนเป็นภาษาจีนถึง โชนุนิเดตาดาผู้เป็นพระราชบิดา สาส์นหลายฉบับที่ญี่ปุ่นกับไทยมีโต้ตอบกัน ปราบกฏข้อความเป็นหลักฐานอยู่ตั้งต่อไป

๑. พระราชสาส์นพระเจ้ากรุงสยาม ถึงพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น

พระราชสาส์นในพระบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอรพณ^(๑) มหานครทวาราวดีศรีอยุธยา มหาตติงกภพรัตนราชธานีบุรีรมย์ พระเจ้ากรุงสยาม เจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น

ด้วยเมื่อปีกด้ายเราได้รับอักษรสาส์นอันไพเราะของพระองค์ ตามเนื้อความกระทำให้มั่นใจว่า พระองค์ปรารถนาจะให้ทางพระราชไมตรีของเราดำรงคงอยู่ต่อไป ได้ทราบว่าพระองค์เป็นผู้ทรงธรรมอันประเสริฐ ทั้งเด่นาบตกมฤตมิ บ้านเมืองสงบราบคาบ ประชาชนพลเมืองมีความดีซื่อสัตย์ พระพุทธศาสดากรุงเรือง และรักษานบธรรมเนียมมั่นคง จึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง

กรุงสยามกับกรุงญี่ปุ่นมีมหาสมุทรคั่นอยู่ ในกาลก่อนจึงไม่ถ้ามารถจะติดต่อถึงกัน แต่บัดนี้เมื่อการค้าขายไปมาถึงกันแล้ว ย่อมเป็นโอกาสให้เจริญทางพระราชไมตรีติดต่อกันได้ เวลาเราทราบประจักษ์แล้วว่า พระองค์มีไมตรีต่อเรายิ่งกว่าที่เป็นประยูรญาติกันเลยออก

เมื่อปีกด้ายเราตั้งใจจะมีพระราชสาส์นถามข่าวคราวพระองค์ แต่ไม่ทันเกิดชน คือ พระเชษฐาบุตร ผู้เป็นทายาทของพระศรีสุพรรณราช เจ้ากรุงกัมพูชา ซึ่งเป็นข้าขอบขัณฑสีมา มีความซื่อสัตย์ต่อกรุงสยาม เราตั้งให้เป็นผู้ครอบครองเมือง และได้ประพาศิตัวมาโดยเร็วบรรจบตลอดจนถึงพิราลัย มิได้กระทำตามคำสั่งของบิดาทให้มีความซื่อตรงต่อไทย ขันทรงราชย์โดยผลการ

(๑) น่าจะเป็น “พระพุทธเจ้าอยู่หัวพระมหามนครทวาราวดี ฯลฯ”.

กระทำความเล่ห์เหลี่ยมไม่ตั้งราชบรรณาการและไม่ฟังบังคับบัญชาของกรุงสยาม บรรดาขุนมนตรี
แห่งกรุงสยามจึงปรึกษาเห็นพร้อมกันให้แต่งทูตไปว่ากล่าวแต่โดยดี เจ้ากรุงกัมพูชาองค์ใหม่
ก็หาเชื่อฟังไม่ กลับก่อการกำเริบต่าง ๆ จึงทำให้เราต้องพะวักพะวน มิได้มีพระราชดำริมายัง
พระองค์

บัดนี้กรุงสยามกำลังเตรียมทัพบกและเรือเพื่อยกไปปราบปรามกรุงกัมพูชาให้สงบ
ราบคาบ แต่ชาวญูปุ่นที่ไปมาค้าขาย ณ กรุงกัมพูชาก็มีอยู่ ถ้าหากไทยกับเขมรเกิดรบพุ่ง
กัน ชาวญูปุ่นไปช่วยเขมรรบ ถูกบาดเจ็บตาย ก็จะเป็นเหตุให้ทางพระราชไมตรีระหว่าง
ไทยกับญูปุ่นมัวหมอง ฉะนั้นจึงขอพระองค์ทรงห้ามปรามชาวญูปุ่นอย่าให้ไปยังกรุงกัมพูชา จน
กว่าจะเสร็จสงคราม ด้วยเหตุเราต้องพระนครเป็นสัมพันธไมตรีกันอย่างสันติสนมเปรียบประดุจ
อริอุ้นต่อชิดติดกับมั่งดัง และประโยชน์ทั้งปวงก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทุกชและดูพร้อมกัน ขอ
จงอย่าให้ศัตรูตั้งอันใดมาเป็นอุปสรรคขัดขวาง และให้การไปมาของเราคงมีอยู่เต็มอทุกปีอย่า
ได้ขาด ถ้ามีสิ่งใดในเมืองเราที่พระองค์ประสงค์ จงออกพระโอรสให้ทราบ จะจัดถวายตาม
พระประสงค์ทุกอย่าง เพื่อให้ทางพระราชไมตรีในระหว่าง ๒ พระนครเจริญยิ่งขึ้น ได้แต่งตั้งให้หลวง
ทองคำมูท ๑ ขุนด้วดี ๑ เป็นทูตจำทูตพระราชดำรินอนจาริกอยู่ในสุพรรณภูมิ มีคำแปล
เป็นภาษาจีน พร้อมทั้งเครื่องราชบรรณาการมาถวาย คือ

- ๑. หมวกล้านด้วยผิวไม้
- ๒. ไม้หอมหนัก ๕ ชั่ง
- ๓. การบูรหนัก ๒ ชั่ง
- ๔. ผ้ารวง ๕ ตี พันทอง ๑ พับ
- ๕. ผ้ารวง ๕ ตี พนเงิน ๑ พับ
- ๖. ผ้ารวง ๕ ตี พนเหลือง ๑ พับ
- ๗. ผ้ารวง ๓ ตี พนเงิน ๑ พับ
- ๘. ผ้าโปร่งสีขาว ๑๐ พับ
- ๙. ผ้าเทศสีขาวดอกสีทอง ๑๐ พับ
- ๑๐. ปืนยิงนก กระบอกคร่าทอง ๒ กระบอก
- ๑๑. ขนนกการเวกสีขาวหนัก ๑๐ ชั่ง

๒. อักษรสาส์นโขนมيناโมโต หิเตทาคะ ตอบพระราชสาส์นพระเจ้ากรุงสยาม

อักษรสาส์นโขนมيناโมโต หิเตทาคะ เจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงสยาม

ข้าพเจ้ามความยินดีททราบบว่า พระองค์ได้ทรงรับอักษรสาส์นของข้าพเจ้าซึ่งมีมาเมื่อ

๒ ปีมาแล้ว และขอขอบพระทัยอย่างยิ่งที่ทรงโปรดให้ทูตไทย ๒ นายเชิญพระราชสาส์นไปใน
คราวนอก

ในเรื่องที่พระเจ้ากรุงกัมพูชาชนครองราชสมบัติโดยพลการ และกระทำความลำบากมิได้
ตั้งราชบรรณาการถวาย คณะมนตรีของพระองค์ จึงได้ปรึกษาดกลงให้กรีธาทัพยกไป
ปราบปราม แต่ยังไม่เกรงว่าถ้าชาวนญุ่นที่เป็นพ่อค้าวานิชไปตั้งพำนักอาศัยอยู่ ณ กรุงกัมพูชา
เข้าช่วยเหลือเขมรรบถูกบาดเจ็บตาย ทางพระราชไมตรีจะมีหมองนั้น ขออย่าได้ทรงพระ
วิตกกังวลเลย เพราะการที่พระองค์ทรงกระทำ ก็เป็นการชอบธรรมอยู่แล้ว

ขรรคมดาพ่อค้าควรระวังแต่จะแสวงหากำไรและผลประโยชน์ ถ้ากลับไปประพฤติการ
อันมิชอบก็ไมควรจะพระราชทานอภัย เพราะฉะนั้นขอให้ทรงจัดการปราบปรามพวกขบถตาม
พอพระทัยเถิด อย่าได้ทรงเกรงใจเลย ที่พระองค์มีพระราชประสงค์จะให้เรือค้าขายไปมาถึงกัน
อยู่ทุกปีนั้น ข้าพเจ้าจะเอาเป็นธุระให้สมดังพระราชประสงค์ ส่วนข้อความนอกจากนี้ได้ส่งมา
กับตาม (ทูต) ให้ทูตขแจ้งด้วยวาจาแล้ว ข้าพเจ้าได้ตั้งตั้งของเพียงเล็กน้อยมาถวายเป็น
ราชบรรณาการตามราชขอในบญชทแนบมากับ

อักษรสาส์นน

ในที่สุดขอพระองค์จงทรงพระเจริญ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓)

ราชขอเครื่องราชบรรณาการ

- ๑. ไตมร ๒ อัน
- ๒. เต็ม ๓๐ ตัว
- ๓. มามอานและบังเหียนพร้อม ๒ มา

๓. หนังสือออกญาศรีธรรมราช ถึงชาโกลู ตาโนคามิ

หนังสือออกญาศรีธรรมราชมายังชาโกลู ตาโนคามิ เสนาบดีแห่งกรุงญุ่น
ด้วยข้าพเจ้าได้ทราบบว่า พระเจ้ากรุงญุ่นมีพระทัยที่จะรักษาทางพระราชไมตรีกับ
กรุงสยาม ทงนกเพราะท่านเสนาบดีช่วยอนุเคราะห์สนับสนุนอยู่ จึงรู้สึกขอบคุณท่านมาก

อักษรดำดั้นของพระเจ้ากรุงญุ่นนั้น เมื่อได้อ่านแล้วก็เหมือนกับใตยนกระแด้รับสั่งของพระองค์
โดยเฉพาะหน้า ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกถึงพระเดชพระคุณเหลือที่จะพรรณนา ได้ทราบว่าท่าน
ได้รับรับสั่งให้ส่งมางามหลายมาไปเป็นราชบรรณาการตอบแทน จึงได้นำความขึ้นกราบบังคม-
ทูล พระองค์ทรงพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้ทราบด้วยว่า พระเจ้า
กรุงญุ่นทรงพระเจ้าริญสุขดำรง

เมื่อปีกลายนตงใจจะถามข่าวคราวมายังท่าน แต่เดี๋ยวใจที่บังเอิญมีเหตุฉุกเฉินเกิดขึ้น
ทางบ้านเมือง จึงมิได้ไป บัดนี้ข้าพเจ้าได้แต่งล่าภาดำหน่งให้หลวงท่องสมุทรกับ
ขุนด้วดีเป็นทูตเชิญสุพรรณบัฏ พระราชดำดั้นและเครื่องราชบรรณาการมายังกรุงญุ่น เพื่อ
นำถวายไซงุน เมื่อทูตมาถึง ขอท่านจงรับรองฉันทมิตรและอนุเคราะห์ให้ทูตได้เข้าเฝ้าถวาย
พระราชดำดั้นกับเครื่องราชบรรณาการนन्दวย หวังว่าท่านคงจะกรุณาช่วยเหลือเป็นแน่

อนึ่ง ในเมืองญุ่นมีมาต ๆ อยู่มาก ขอท่านช่วยเสาะหาทขนาดใหญ่แข็งแรงมีเท้า
รอดเร็ว แล้วแนะนำให้ทูตจัดซื้อให้ด้วย ถ้าในกรุงสยามมีสิ่งใดที่ท่านพึงปรารถนา ขอจงแจ้ง
ให้ทราบ ข้าพเจ้าจะจัดส่งมาให้ตามประสงค์ ซึ่งทงนก็เป็นพระราชประสงค์ของพระเจ้า
กรุงสยามเป็นอย่างยิ่งเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้ายังได้ฝากสิ่งของบางอย่างมาให้ท่านด้วยน้ำใจไมตรี
คือ

- ๑. งาช้าง ๓ ทาบ
- ๒. ผ้าขาว ๕ พับ
- ๓. ผ้าโปร่ง ๕ พับ

พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓)

๔. หนังสือฟูยิวารา ทาดาโอ อูตา โนคามิ ถึงออกญาพระคลัง (๑)

หนังสือฟูยิวารา ทาดาโอ อูตา โนคามิ เสนาบดีแห่งกรุงญุ่น มายังออกญาพระคลัง
เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านและอ่านทบทวนหนังสือของท่านตลอดแล้ว จึงนำความเสนอดัง
เสนาบดี และกราบทูลให้ไซงุนทรงทราบว่า หลวงท่องสมุทรกับขุนด้วดีเป็นทูตสยามเชิญ
สุพรรณบัฏพระราชดำดั้นและเครื่องราชบรรณาการมาเจริญทางพระราชไมตรี แต่บังเอิญ
ขณะนั้นไซงุนเสด็จแปรพระราชสำนักจากเมืองเยโตไปยังเมืองกียวโต ข้าพเจ้าจึงได้นำทูตไป

(๑) ก็ออกญาศรีธรรมราช

เผ่าถวายเป็นพระพรหมพระราชาดำด้นพร้อมทงเครื่องราชบรรณาการ ณ ทนหน และบดินพระองค์
ได้มออกษรดำด้นตอบบมอบให้ทุกทง ๒ รับไปแล้ว ส่วนเครื่องราชบรรณาการที่ถวายเป็น
องค์ใหม่ ข้าพเจ้ากไดนาทุดเผ่าถวายเป็นแล้วเช่นเดียวกัน พระองค์ทรงโปรดให้จดมาทมดกษณะ
ดิมเครื่องพร้อมส่งมาถวายเป็นการตอบบแทน ขอทานช่วยนำความกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามให้
ทรงทราบด้วย

การทข้าพเจ้าพลอยได้รับบำเหน็จรางวัลเป็นดั่งของดิง ๓ ดั่งนั้น ไม่ทราบว่าจะแล้ดง
ความชอบใจอย่างไร จึงจะด่มกับความรู้ดักอนจริงใจของข้าพเจ้า ส่วนทงพระราชไมตรี
ระหว่าง ๒ พระนครนดำคณอยู่ทมใจเป็นอนหนงอนเดียวกัน ขอทอยู่ระยะทงห่างไกลกันด้วยมี
มหาดมฺุทรอนมโหฬารคนขวางนหนไม่ดำคณ ข้าพเจ้าได้จดมา ๑ มาดงมาถวายเป็น ขอทานช่วย
นำถวายเป็นด้วย โชนทง ๒ พระองค์จะแล้ดจกดับเมืองเยโต ข้าพเจ้าต้องรับไปคอรับแล้ดจ ไม่
ดำมารดจะเขียนขอความให้ยดยาวกวานได้ หวังใจว่าการทงปวงทุดคองจะกดับมาแจ้งให้ทาน
ทราบ

ในที่สุดขอความดูลความเจริญงมได้ทาน

วันที่ ๒๗ กันยายน - วันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓)

อูตา โนคามิ ฟุยิวารา ทาดาย

๕. หนังสืออกฉบับหนงเป็นของออกญาศรีธรรมราชดิงโตอิ โทมิกัสสุ ชุนนางผู้ใหญ่
ฝ่ายญปุ่นอกนายหนง แดมเนอความอย่างเดียวกับฉบับทถึง ซาไก อูตา โนคามิ (ฉบับที่ ๓)

๖. หนังสือโตอิ โทซิกัสสุ ทอบบอกญาพระคลัง (๑)

หนังสือโตอิ โนคามิ ฟุยิวารา โทซิกัสสุ เสนาบตี มายังออกญาศรีธรรมราช
ข้าพเจ้าได้กราบทูลโชนให้ทรงทราบแล้วว่า ทุดไทยทง ๒ นายเชิญพระราชดำด้น
มายังกรุงญปุ่น และได้ทุดถึงทุดไทยคณะแรกทเชิญพระราชดำด้นมาเจริญทงพระราชไมตรี
เมื่อ ๒ ปีก่อน ให้ทรงทราบด้วยว่า เมื่อทุดกดับถึงประเทศสยามโดยดัดดีภาพแล้ว ก็เชิญ
อักษรดำด้นตอบบของโชนทงถวายเป็นพระเจ้ากรุงสยาม แดะพรรณนาถึงความเจริญต่าง ๆ ใน
กรุงญปุ่นทุดได้ประดบพบเห็นถวายเป็นโดยตลอด

(๑) หนังสือฉบับนี้ลงวันเดียวกับฉบับที่ ๔

ส่วนการมาของทูตไทย ๒ นาย คราวนี้ประจวบกับเวลาที่ โชนุนต์เจียมเยียนเมืองเกยว
โต ข้าพเจ้าจึงนำทูตไปเฝ้าถวายพระราชดำรัสและเครื่องราชบรรณาการ ณ ที่นั้น โชนุนต์ได้
ทรงมีอักษรดำรัสตอบและมอบเครื่องราชบรรณาการตอบแทนให้ทูตกลับไป ขอท่านโปรดนำ
ถวายพระเจ้ากรุงสยามด้วย

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ทราบจากหนังสือของท่านว่า พระเจ้ากรุงสยามทรงพระเจริญด้วย
ตำราญ และข้าพเจ้าขอขอบใจท่านที่กรุณาตั้งของ ๓ ตั้งมาให้
ขอที่จะให้เรามีเรือค้าขายไปมาถึงกันนั้น ข้าพเจ้าเห็นพ้องด้วย เพราะเมื่อทางพระ-
ราชไมตรีระหว่าง ๒ พระนครของเราเจริญถาวรยิ่งขึ้นแล้ว ประโยชน์ของเราทั้ง ๒ ประเทศก็
คงจะเจริญออกงามขึ้นเหมือนกัน

ส่วนมาในประเทศญี่ปุ่น นอกจากที่ ได้ช่วยทูตเดชะหาให้ตามความ ประสงค์ของท่านแล้ว
ข้าพเจ้ายังได้มอบมามัสกุดอก ๑ มา มากำหนดแก่ท่านด้วย

ในที่สุดขอท่านจงมีความสุขชุกกาดนาน.

วันที่ ๒๗ กันยายน และวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓)

๗. หนังสืออิตากุระ สุกุโตะ ตอบออกญาศรีธรรมราช (ออกญาพระคลัง)

หนังสืออิตากุระ สุกุโตะ โนคามิ มินาโมโต โนอาซอน ชิเนมุเน มายังออกญาศรีธรรมราช
ข้าพเจ้าได้รับหนังสือของท่านแล้ว แม้จะอยู่ห่างไกลนับตั้ง ๓๐๐๐ โยชน์ ก็ยังรู้สึกประจักษ์
ได้สนิทนาปราศรัยกันต่อหน้า ยิ่งเมื่อทราบด้วยว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงพระตำราญ ข้าพเจ้า
ก็ยิ่งทวความยินดีจนอกเป็นอเนก การที่พระเจ้ากรุงสยามตั้งทูตจากทูตพระราชดำรัสมาเจริญทาง
พระราชไมตรีเมื่อบกกลาย จนมีสัมพันธไมตรีสนิทสนมต่อกันเช่นนี้ พระเจ้ากรุงญี่ปุ่นทรง
พระปรีดาปราโมทย์ยิ่งนัก จึงมีกระแสรับสั่งให้ข้าพเจ้าและเหล่ามุขมนตรีออกหาหลายนาย นำทูต
ไทยขึ้นเฝ้าถวายสุพรรณบัฏพระราชดำรัสกับเครื่องราชบรรณาการต่างๆ ซึ่งท่านคงจะทราบตาม
อักษรดำรัสที่พระเจ้ากรุงญี่ปุ่นมอบไปกับทูตและจากปากคำของทูตทุกประการ

ข้าพเจ้าได้รับงาช้าง ๑ คู่ ผาขาวเทศ ๔ พับ ซึ่งท่านส่งมาให้แล้ว ขอขอบใจอย่างยิ่ง
ความสัมพันธไมตรีแม้แต่ในโบราณกาล ก็ย่อมจะถือเอาซึ่งกิจจานุกิจใหญ่น้อยต่างๆ
เหล่านั้นเป็นเกณฑ์ ทะเลเวลาด่านกำลังเบรียบรอย จึงเป็นโอกาสอันดีที่เรือค้าขายของเราจะไปมาค้า

ชายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกันได้เต็มอ ข้าพเจ้าได้ตั้งฉากห่มทอง ๑ คู่ มาให้ท่าน เพื่อเป็น
พยานแห่งความสัมพันธ์ไมตรีของเรา ยิ่งกว่าที่ตั้งใจจะให้เป็นอย่างอื่น

เดือน ๘ ปีกุน วันที่ ๑๕-๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓)

ตอนที่ ๔

๑. หนังสือมะกิโน โนบุะริ ถึงออกญาพระคลัง

หนังสือมะกิโน ตะกุมิ โนบุะริ แจ้งความมายังออกญาศรีธรรมราช

ประจวบกับคราวที่เรือจะออกข้าพเจ้าจึงถือโอกาสมีหนังสือมาแจ้งความยินดีต่อท่าน ที่
ได้ทราบว่าท่านมีความสุขสบายดี เมื่อปีหรือสองปีมาน ข้าพเจ้าได้รับหนังสือของท่าน พอเปิด
ผนึกออกอ่านกรู้ออกใจ ประสงค์ได้สนทนาปราศรัยกับท่านต่อหน้า เป็นบุญคุณอย่างยงที่
ข้าพเจ้าพลอยได้รับของกำนัลเป็นหลายสิ่งหลายอย่างจากท่านด้วย คราวนั้นกคคอยู่เหมือนกัน
ว่าจะตอบหนังสือของท่าน แต่ขาดด้วยทางคมนาคมของเราต้องผ่านมหาสมุทรอันกว้างใหญ่
ตอบไม่ทันความประสงค์ จึงต้องขอร้องยททำให้ท่านต้องคอยล่าช้ามา อนึ่งขอท่านช่วยกราบ
ทูลแสดงความดีความชอบของข้าพเจ้าต่อพระเจ้ากรุงสยามด้วย

นายล่าเภาผู้ถือหนังสือนี้เป็นคนชอบพอกับข้าพเจ้ามาก ขอท่านจงอนุเคราะห์ให้เขาได้
ค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า อันอาจเป็นผลประโยชน์แก่เราทั้ง ๒ ประเทศ ตามสมควร

ถ้าท่านประสงค์ตั้งใดทมิในประเทศญี่ปุ่น ขอได้บอกให้ทราบ ข้าพเจ้ายินดีจะช่วยเหลือ
จัดหาให้ตามความประสงค์ เพื่อเป็นไมตรีจตข้าพเจ้าขอมอบเกราะญี่ปุ่นเครื่องพร้อมให้ท่าน ๑
ด้ามรับ

ในที่สุดขอท่านจงพิจารณาข้อความในหนังสือด้วยปรีชาญาณและความเห็นใจ เพราะ
สภาพความเป็นอยู่และเหตุการณ์ในประเทศของข้าพเจ้าย่อมแตกต่างกับประเทศของท่านอยู่
โอกาสนี้ขอท่านจงมีความสุขและความเจริญ.

เดือน ๘ ปีฉลู กันยายน พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๖๒๕)

ตอนที่ ๕

๑. คู่ภักษรออกญาพระคลัง ถึงซาไก ทากาโตะ

คู่ภักษรออกญาศรีธรรมราชอำมาตยานุชิตพิพิชรัตนราชโกษาธิบดี ถึงซาไก อุตาโนคามิ แห่งประเทศญี่ปุ่น

ด้วยความปรากฏแก่ข้าพเจ้าว่า ขนบธรรมเนียมแบบแผนการปกครองในประเทศญี่ปุ่นได้เป็นไปโดยเรียบร้อย และท่านเป็นผู้รักษาความสงบในประเทศของท่านเป็นอันดี ประดุจความแข็งแรงแห่งกำแพงพระนคร ทงได้มีความเมตตากรุณาอุปถัมภ์ค้ำชูพระราชราษฎรให้ได้รับความผาสุกสันนุกัลบายอยู่เต็มอ รัฐบาลอันรุ่งเรืองของท่านนมกตตคัพทเลองล่อจจรไปทั่วทุกหนแห่ง ทงน พระเจ้ากรุงสยามทรงยินดีเป็นอย่างยิ่ง

มีพระราชโองการในพระบาทพระบรมมพิตรพระเจ้าอยู่หัวพระพุทฺธิเจ้ากรุงมหานครทวารวดีศรีอยุธยา โปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าแจ้งต่อท่านว่า “บรรดาประเทศในโลกซึ่งร่วมฟ้าอันเดียวกันนี้ ย่อมมีมนุษย์ทั้งหลายซึ่งรวมชาติกันปกครองเป็นประเทศ ๆ มีนาคน้อย แต่ถ้าจะพิเคราะห์ดูไปให้ทั่วทุกประเทศแล้ว ประเทศสยามกับประเทศญี่ปุ่นนับว่าเป็นประเทศที่สำคัญ”

ในโบราณกาลแม้ประเทศเราทั้งสองต่อสารถึงกันไม่ได้โดยทางเรือก็ ข้าพเจ้าก็ยังได้ทราบข้อรียยค์ข้อเสียงและเกียรติคุณของท่านอยู่เต็มอ จึงเชื่อว่าอาณาประชาราษฎรของนานาประเทศคงจะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่รุ่งเรืองผดกกว่าประเทศอื่น ๆ ประดุจฟ้าและแผ่นดิน มาในปัจจุบนนี้แม้เราจะอยู่ห่างไกลกันก็จริง แต่เมื่อมีจดยานไปมาถึงกัน จนถึงได้เป็นสัมพันธไมตรีต่อกันอย่างสนิทสนมเช่นนี้ ต้องนับว่าเป็นโชคลาภที่น่ายินดีอย่างยิ่ง แต่น่าเสียดายที่ประเทศสยามมีมหาสมุทรคั่นอยู่ จึงไม่สามารถที่จะเข้ามาสู่ความรุ่งเรืองของประเทศท่านได้ ถึงแม้เรือดำเกาฬ่อค้าวานิชไปมาค้าขายอยู่เต็มอมีผดชด ก็ยังไม่สามารถทราบข่าวคราวจากท่านได้ดียงไปกว่าที่ท่านแต่งทูตไปมาเยี่ยมเยียนอยู่เต็มอ และตั้งข่าวให้ทราบว่าประเทศของท่านตั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อยและได้บำเพ็ญกรณียกิจต่าง ๆ ดำเร็จไปโดยสะดวก ด้วยเหตุนี้ถ้าหากว่าประเทศจะพากันรียยว่าเรามีไมตรีและรักใคร่กันอย่างสนิทสนม ก็ไม่เป็นช้อควรพิศวง

เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓) ข้าพเจ้าได้จัดให้ทูตนำหนังสือและของฝากเล็กน้อยมายังท่าน เพื่อแสดงความรักและถามข่าวทุกขสุข ท่านก็ได้มีหนังสือตอบและมอบสิ่งของอันงดงามให้ทูตนำมาให้ ข้าพเจ้ามีความยินดีทได้ทราบด้วยว่าการปกครองและกิจการบ้านเมืองใน

ประเทศญี่ปุ่นเรียบร้อยเป็นปกติ ทงทานกมฉนวนธรรมและชนบธรรมเนยมอนคเป็นทนารกนา-
นิยมแก่ทตมาก ไซแต่ทอนน ทานยงประสงคทจะให้ทางพระราชไมตรีของเราทงต้องประเทศดำรง
คงอยู่ชวกาลนาน ขอความทงนเพียงแต่ได้ทราบจากทูตจึงยังมีผู้จะเข้าใจเหตุผลตระหนักดูได้
ต้นทนาปราครัยกับท่านด้วยตนเอง

ด้วยความเกตุกุดแห่งพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น พระชาราษฎร์ในประเทศนี้ จึงมีความดูช
ดำราญ การเพาะปลูกกมผลงอกงามดี แต่การชบถในกรุงกมพูชานนยงมลังบราบคาบ กรุง
สยามคิดจะยกกองทัพไปปราบปรามให้ดำเรจเด็ดขาด จึงได้แต่งขุนรักษาดิทธิผลและวาทวจนอง
อาจ ล่าม เป็นทูตจำทูลพระราชดำล้นมาถวายพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นเพื่อทรงทราบ เพราะยอมตระหนัก
อยู่ว่าพระองค์ทรงนับว่าประเทศสยามกเหมือนกบประเทศของพระองค์ จึงหวังใจว่าทางพระราช-
ไมตรีระหว่างเราทง ๒ ประเทศ จะดำรงคงอยู่ชวคนและฟ้า นอกจากนชาพเจายงมีความมุ่งหมาย
ที่จะให้ทูตของเราทง ๒ ประเทศได้ไปมาถึงกันอยู่ได้มอเป็นเนืองนิตย์ เมื่อท่านต้องประสงค
ดังใดจะได้แจ้งให้ทราบ และชาพเจากจะจัดล้งมาให้ตามความประสงค ถ้ามพอกำวานชของ
ไทยมาค้าขายในญี่ปุ่น ท่านคงจะชวยเหลือชจคบิดเป่ามใหม่เหตุอันจะเป็นอุปสรรคต่อการค้าขาย
เพื่อพอกำจะไดกลับสู่บ้านเมืองโดยเรจ ชาพเจาเชอมนว่าความปรารภนาของชาพเจาทงนคงจะ
เป็นผลล้มความประสงค เมื่อ ๓ ปีมาแล้ว หลวงไชยาดรรพ เวदानเป็น พระยาคุณรักษามนตรี^(๑)
ได้แต่งล่ามมาค้าขายในประเทศญี่ปุ่น แต่จนบัดนยงไม่กลับ ไม่ทราบว่าจะมีเหตุชดชของอย่างใด
ถ้าแม่ท่านชวยเอาใจได้และอนุเคราะห์ให้กลับกรุงสยามโดยเรจได้จะชอบคุณมาก

พระเจ้ากรุงสยามทรงพอพระทัยในมาทตาพองและเป็นมาพันชดในประเทศอนมเกยรัต
ของท่านมาก เมื่อ ๒-๓ ปีมาแล้วได้ไหคนมาชอ แต่ไม่ได้ จึงจำเป็นต้องรบกวณท่านให้ชวยเสาะ
หาและจัดการให้ทูตชอไปฝากด้วย พระราชประสงคทจะไดมาพันชดๆ เช่นน มมาชานานหนัก-
หนาแล้ว จึงจำเป็นต้องพยายามหาถวายให้ล้มประสงค อนงชาพเจาขอสรเรจเรจว่า ท่านเป็นผูม
ความชอชตยต่อแผ่นดินเป็นอย่างยง ทงยังมีแก่ใจชวยเหลือล้นบ้ล้นนให้ประเทศทงต้องของเรา
ได้เป็นล้มพันชไมตรีประดุจชาติเดียวกัน ขอท่านโปรดตอบมอไปกับทูตและให้ทูตได้กลับ
กรุงสยามโดยเรจด้วย.

ในที่สุดขอแต่ดงความนับถอมายงท่าน

แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๖๒๕)

(๑) ภาษาอังกฤษเขียนว่า Phrayah Khun Raxa muntri

รายการตั้งของฝาก

๓. ฝากดอก & พับ

๒. ฝากโปรงสี่ขาว & พับ

ขอท่านจงรับตั้งของนไวเพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งความเคารพของข้าพเจ้า ๆ จะมีความ
ยินดีมาก.

๒. หนังสือชาไก ทากาโอ ตอบออกญาพระคลัง

หนังสืออุตา โนคามิ ฟุยิวารา โนทากาโอ มุขมนตรีญี่ปุ่น ขอแสดงความนับถือมายัง
ท่านออกญาพระคลัง

ข้าพเจ้าได้อ่านศัภอักษรอันงดงามของท่านทบทวนไปมาและได้รับของฝาก คือฝากดอก
และฝากโปรงอย่างละ & พับแล้ว ชอบใจเป็นอันมาก

ข้าพเจ้ามีความยินดีททราบบว่า ท่านได้รับหนังสือตอบฉบับก่อนของข้าพเจ้าเมื่อสอง
สามปีนั้นแล้ว ส่วนพ่อค้าไทยที่มากำชายในญี่ปุ่นข้าพเจ้าจะช่วยเหลือจัดให้ได้กลับโดยสะดวก
ที่จริงเคยคิดจะให้พ่อค้าผู้กลับประเทศสยามอยู่เหมือนกัน แต่ขาดของที่ยังขายสินค้าไม่หมด
บัดนี้ข้าพเจ้าได้จัดให้กลับโดยเรือดำเภากราวินแล้ว

อนึ่ง ได้ทราบว่าประเทศอันมีเกียรติของท่านเกิดการกบฏชนทชายแดน และท่าน
ประสงค์จะปราบปรามให้สงบราบคาบ อันที่จริงพวกกบฏมีกำลังน้อยคงจะไม่สามารถต้านทาน
ฝ่ายत्मกกำลังเหนือกว่าได้เป็นแน่ ข้าพเจ้าจึงหวังว่าท่านคงจะปราบปรามพวกขบถให้สงบราบคาบ
ลงภายในเวลาไม่ช้า

มาพนขุด ๆ ทท่านประสงค์นั้น ข้าพเจ้ายินดีจะหาให้ และคราวนี้ทุกได้จัดซื้อไว้แล้ว
เหมือนกัน นอกจากนี้ ข้าพเจ้ายังได้จัดมาพนขุดรูปทรงงามอีก ๓ มาส่งมาถวาย ขอท่าน
โปรดนำความกราบทุกด้วย

ส่วนความซอตรงต่อกันระหว่างเรา ๒ ประเทศ และการทมิเรือพ่อค้าวาณิชไปมา
ค้าขายถึงกันนั้น ถ้ายิ่งมีมากชนเท่าใด ก็ยิ่งเป็นถึงประเสริฐสุด ขอไม่พึงต้องกล่าวให้ยืดยาว
ท่านย่อมจกทราบตอยู่แล้ว.

22/04/2563
อุตา โนคามิ ฟุยิวารา ทากาโอ
ชน ๓๐ คำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๖๒๕)

๓. หนังสือฉบับที่ ๓ ซึ่งมุขมนตรีไทยมาถึง โดอิ โทซึกัสสุ และซาไก ทากาอินัน ข้อ
ความขาดตกบกพร่องจึงมิได้นำมารวบรวมไว้ คงมีแต่หนังสือตอบดังต่อไปนี้

๔. หนังสือโอเอ โนคามิ ฟุยิวาระ โทซึกัสสุ ถึงออกญาพระคลัง

หนังสือโอเอ โนคามิ ฟุยิวาระ โทซึกัสสุ มุขมนตรีญี่ปุ่น แจ้งราชการมายังท่านเสนาบดี
แห่งกรุงสยาม

ในเที่ยวค้าทานทูตไทยมาถึงประเทศญี่ปุ่น และได้นำหนังสือกับของฝาก ๒ ถึงมา
ให้ ข้าพเจ้าได้รับแถมด้วยความชอบใจเป็นอันมาก ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเอกฉกอย่างยงกได้
ทราบว่าท่านได้รับหนังสือตอบของข้าพเจ้าทมมายังท่านเมื่อถึงด้ามบันนแด ข้าพเจ้าได้ทราบ
ว่ากรุงสยามมีความประสงค์จะปราบปรามพวกกบฏชายเขตแดน แต่เห็นว่าการทำศึกสงคราม
ย่อมเป็นการประหัตประหารอันน่าอัศจรรย์ของ ฉะนนหากมทางที่จะหลีกเลี่ยงได้ก็ควรหลีกเลี่ยง แต่
ความสงบก็มีใช้ผลแห่งการที่เราจะเพิกเฉยไม่จับอาวุธเลย

ในราชอาณาจักรญี่ปุ่นปัจจุบันนี้สงบราบคาบ มีขนบธรรมเนียมและความเจริญอยู่เป็น
อันดี สัมจริงดังที่ทูตไทยได้มาเห็นและแจ้งแก่ท่าน คงไม่มีเหตุอันใดที่จะกระทำให้ทางพระราช
ไมตรีระหว่าง ๒ พระนครของเราห่างเหินกันได้เป็นแน่ การที่พ่อค้าไทยมาค้าขายในญี่ปุ่นและ
ต้องอยู่นานหลายปีนั้น ญี่ปุ่นมิได้ขัดขวางต่อกิจการค้าขายแม้สักเล็กน้อยเลย เหตุที่ตองอยู่
นานเกินไปเพราะยังขายสินค้าไม่หมด บัดนี้ได้บอกให้กลับโดยลำภาไทยวนแล้ว

ขอทพระเจ้ากรุงสยามต้องพระราชประสงค์จะได้มาดี ๆ อีก เพราะที่ได้ไปคราวก่อน
ไม่ใช่เป็นมาฉเท่านั้น ข้าพเจ้าไม่ขัดข้อง ทูตไทยอาจจะหาซื้อได้ทุกเมื่อ ข้าพเจ้าได้ส่งมาฉเท่า
ดี ๓ ม้ามาถวาย ขอท่านได้นำถวายพระเจ้ากรุงสยามด้วย ขอความ อื่น ๆ ท่านจะได้ทราบ
ละเอียดจากหนังสือซึ่งจะมมาภายหลัง.

โอเอ โนคามิ ฟุยิวาระ โนโทซึกัสสุ

เดือน ๓๐ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๖๒๕)

ตอนที่ ๖

ในราวปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๓๗๒ (ค.ศ. ๑๖๒๙) ยามาตา จิซายิมอง^(๑) ได้แต่ง
 ลำเรือโดยชาวจีนเป็นต้นหน นำทูตไทยไปญี่ปุ่น ๓ นาย คือหลวงสดกตเดชะ ชุนดัดดี และ
 ชุนโยชามาศย์ ทูตไทยคณะนี้ถึงเมืองเยโดและพักที่วิหารโคโตกุจิ ตำบลชิตาซา

ครั้นวันที่ ๕ พฤศจิกายน ทูตจึงเข้าเฝ้าโชงุนอิเยมิตสึ ณ เรือกอมมารุ และเฝ้า
 โชงุนहितากานอกราชสมบัติผู้เป็นพระบิดา ณ เรือนชิโรมารุ เสร็จแล้วจึงถวายพระราชดำ
 กับเครื่องราชบรรณาการ พระราชดำนั้นฉบับนเขียนบนลู่พรรณบัญญัติ มีคำแปลภาษาจีน ได้
 รวมกันไว้ในกระบอกซึ่งทำด้วยงาช้างมีจุดได้เหมือนพระราชดำนั้นฉบับก่อน

การที่พระเจ้ากรุงสยามทรงแต่งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นครั้ง
 นี้เพื่อแจ้งให้ทราบว่า พระอาทิตย์วงศ์^(๒) ได้เสด็จผ่านพิภพ มีพระราชประสงค์จะดำเนินทาง
 พระราชไมตรีต่อกันให้เจริญถาวรสืบไป นอกจากพระราชดำนั้นยังมีศุภอักษร^(๓) ถึงโตอิ^(๔)
 ซาไก^(๕) และอิตะกุระ เสนาบดีของโชงุนอีกฉบับหนึ่ง ทงยามาตาจิซายิมองก็ได้มีหนังสือไป
 ยังซาไกในคราวนี้ด้วย ส่วนเครื่องราชบรรณาการและสิ่งของอื่นๆ มิใช่แต่จะมีถวายโชงุนทั้ง ๒
 พระองค์หรือพระราชทานแก่บรรดาเสนาบดีญี่ปุ่นเท่านั้น ยังได้เผื่อแผ่ให้สำหรับระดับพระ
 ราชวงศ์ในเมืองนางาซากิ และพระราชทานแก่ผู้รักษาเมืองอีกด้วย คณะทูตได้เข้าเฝ้าโชงุนเพื่อ
 ทูลลากลับเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน และได้รับพระราชทานสิ่งของรางวัล มีเสื้อผ้ากับเงินตาม
 ส้มควร ส่วนอักษรดำนั้นและเครื่องราชบรรณาการก็ทรงมอบให้คณะทูตรับไป

นอกจากนี้ ซาไกและโตอิ เสนาบดีทั้ง ๒ นาย ยังได้มีหนังสือถึงเสนาบดีไทยและ
 ยามาตา จิซายิมองด้วย.

(๑) ยามาตานางามาซา (ออกญาเสนาภิมุข).

(๒) ในหนังสือพระราชพงศาวดาร เรียกพระนามว่า พระเชษฐาธิราช.

(๓) ศุภอักษรออกญาพระคลังดำเนินกระแสน้ำสั่งของพระเชษฐาธิราช (พระเจ้ากรุงสยาม).

(๔) โตอิ โอเอ โนกามิ ฟุจิوارา โทซึกัสสุ.

(๕) ซาไก อูตา โนกามิ.

๑. พระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงสยาม (๑) ถึงโษ่งน

พระราชดำรินในสมเด็จพระบรมพิตรพระราชวรมหานครทวาราวดีศรีอยุธยา มหาดีลก
 ภพนพรตพระราชานบรมมย์ พระเจ้ากรุงสยาม เจริญทางพระราชไมตรีมายังพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น
 ด้วยได้ทราบอยู่ว่าเป็นราชประเพณีมาแต่โบราณกาล ที่ควรจะมีพระราชไมตรีกันไว้
 กับประเทศซึ่งอยู่ใกล้เคียง พระราชบิดาของเราที่ได้ตั้งอยู่สวรรคตแล้ว ได้เคยกระทำทาง
 พระราชไมตรีกับต่างประเทศเป็นแบบแผนมา และที่กรุงสยามได้รับผลประโยชน์อันองงาม
 จนบ้านเมืองได้เข้าสู่ความเจริญเช่นนี้ ก็ด้วยมีพระราชไมตรีกับประเทศอันมีเกียรติของพระองค์
 บดินเมื่อเราผู้เป็นรัชทายาทได้เถลิงถวัลยราชสมบัติสืบชาติต่อยังคงต่อไปแล้ว จึงขอดำเนินทาง
 พระราชไมตรีกับพระองค์ให้เจริญยิ่งขึ้น โดยมีแปรผันสืบต่อไป เราได้ตั้งใจช่วยเหลือทะนุบำรุง
 พ้อคาญญี่ปุ่นประดุจช่วยเหลือพ้อคาญชของไทย และได้สั่งให้เจ้าหน้าทูตดูแลให้พ้อคาญเหล่านั้น
 กระทำการค้าขายได้โดยสะดวก ให้มีการใช้จ่ายน้อยและช่วยเหลือให้กลับโดยเร็ว

บดิน เราได้แต่งตั้ง คือ หลวงปลัดเดชะ ชุนด์สวัสดิ์ และชุนโยชามาตย์ ให้จำทูต
 พระสุพรรณราชดำริน กับเครื่องราชบรรณาการมาเจริญทางพระราชไมตรีต่อพระองค์ และ
 ยังตั้งใจอยู่เสมอว่าจะแต่งตั้งให้ ทูตมาเจริญทางพระราชไมตรี ตามข่าวคราวถึงความสงบ
 เรียบร้อย ความเจริญแห่งการเพาะปลูก ความสุขสำราญของประชาชนพลเมือง อันเป็นเหตุ
 ที่จะนำมาซึ่งความยากเข็ญแก่การปกครองในประเทศของพระองค์ให้ทราบถึงกันเสมอทุก ๆ ปี

แม้ประเทศอันตาตอยของเรามีแต่ของไม่สู้มีมูลค่า แต่ถาพระองค์ต้องประสงค์ก็เต็มใจ
 ที่จะจัดส่งมาถวายทุกเมื่อ ขอจงให้เราทั้ง ๒ ประเทศนมพระราชไมตรีกันชวกาลนานเถิด หวังว่า
 พระพรอันประเสริฐของพระองค์คงจะอำนวยให้เราถึงซึ่งความสุขความเจริญยิ่งขึ้น

ชน ๕ คา บีมะเล็ง ตรงกับวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๓๗๒ (ก.ศ. ๑๖๒๘)

บัญชาเครื่องราชบรรณาการ

- ๑. ไม้หอมชนิดที่ ๑
  - ๒. ไม้หอมชนิดที่ ๒
  - ๓. การบูรบอเนยชนิดที่ ๑
  - ๔. การบูรบอเนยชนิดที่ ๒
- } หนักอย่างละ ๑ ชั่งไทย

(๑) พระเชษฐาธิราช

๕. แพรฝรั่ง & พับ

๖. แพรฝรั่งอย่างมีดอก & พับ

๗. ผ้าชนิดความตาย ๒ พับ

๘. งา & หาบ

บัญชีเครื่องราชบรรณาการถวายโขนนอกราชดมบัติ

๑. ไม้หอมหนัก ๓ ชั่งไทย

๒. การบูรบอเนยหนัก ๓ ชั่งไทย

๓. แพรฝรั่ง ๒ พับ

๔. ผ้าม่วง & พับ

๕. แพรดอก & พับ

๒. อักษรสาส์นโขน ถวายพระเจ้ากรุงสยาม

อักษรสาส์นโขนมินาโมโต อิเยมิสุ พระเจ้ากรุงญี่ปุ่น เจริญทางพระราชไมตรีมายัง
พระเจ้ากรุงสยาม

ข้าพเจ้าได้รับพระราชสาส์น และได้ ทราบพระราชประสงค์ ที่ จะเป็นมิตรไมตรีของ
พระองค์ ซึ่งทรงแสดงมาในพระราชสาส์นนันทวนถนัดแล้ว มีความยินดีอย่างมมทจะเปรียบปาน
อีกประการหนึ่งบรรดาเครื่องราชบรรณาการซึ่งพระราชทานมา ก็ล้วนแต่เป็นสิ่งทรงงามใน
ประเทศของพระองค์ และมีมูลค่าอันสูงเป็นที่พอใจมาก ความมีใจจงรักภักดีต่อเพื่อนมนุษย์
และอารีอารอบต่อเพื่อนบ้านทั้ง ๒ ประการนี้ ย่อมเป็นหลักราชประเพณีแห่งการปกครอง
ประเทศมาแต่บุรพกาล เมื่อประเทศอันมีเกียรติของพระองค์ใคร่จะดำเนินทางพระราชไมตรีกับ
ประเทศของข้าพเจ้าเช่นนี้ ย่อมเป็นที่ยินดีอย่างยิ่ง ถ้าปฏิไธชก็เต็มใจเป็นผู้ปราศจากจรรยา
ในรัชกาลพระราชบิดาของพระองค์ได้เคยมีพระราชไมตรีติดต่อกันมากับประเทศของข้าพเจ้าชว
กาดนาน เพราะฉะนั้นจึงไม่มีเหตุอันใดที่จะเป็นอุปสรรคต่อทางพระราชไมตรีของเรา และการ
ไปมาค้าขายของเรือพ่อค้าวานิชระหว่าง ๒ ประเทศนี้เป็นแน่ อนึ่งขอพระองค์อย่าได้ทรง
ประหลาดพระทัยในอารยภาพแห่งประเทศญี่ปุ่นว่าจะเป็นไปอย่างไรเลย ความเป็นไปก็คงเท่าที่
ทูตทั้ง ๓ นายของพระองค์ได้เห็นมาแล้วเท่านั้น

ข้าพเจ้าได้ตั้งสิ่งของอันเล็กน้อยตามรายชื่อที่แนบมากับอักษรดำนั้น น ถวายเป็นราช
บรรณาการ ขอพระองค์จงทรงรับไว้และจงทรงพระเจริญตลอดทุกกาล

เดือน ๘ ปีมะเส็ง วันที่ ๑๗ ตุลาคม - วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๗๒ (ค.ศ. ๑๖๒๙)

บัญชีเครื่องราชบรรณาการ

- ๑. นากทอง ๓ คู่ (หุ้มด้วยทองใบ)
- ๒. เกวาระ ๓ ตำรับ
- ๓. ดาบ ๒ เล่ม
- ๔. ผ้าผืนเทา ๓ ผืน มีเครื่องและอาวนพร้อม
- ๕. ผ้าผืนเทาอีก ๒ ผืน มีเครื่องและอาวนพร้อม

สิ่งของประเภทานแก่ทูต คือ ทูตที่ ๑ เงิน ๒๐๐ ดิม เลื่อแพร ๓๐ ตัว

ทูตที่ ๒ เงิน ๓๐๐ ดิม เลื่อแพร ๓๐ ตัว

ทูตที่ ๓ (ซึ่งมีหน้าที่เป็นล่ามภาษาไทย) เงิน ๕๐ ดิม
เลื่อแพร ๖ ตัว

ล่ามภาษาญุ่น ชื่อ โคยมีอง เงิน ๒๐ ดิม เลื่อ ๓ ตัว

สิ่งของที่ไซงุนนอกราชสมบัติประเภทานแก่ทูต

ทูตที่ ๑ เงิน ๓๐๐ ดิม

ทูตที่ ๒ เงิน ๕๐ ดิม

ทูตที่ ๓ เงิน ๓๐ ดิม

ล่ามภาษาญุ่น เงิน ๒๐ ดิม

๓. คู่อักษรเสนาบดีกรมท่า ถึงซาไก ทาดายโ

คู่อักษรออกญาว่าที่พระคลังศรีธรรมราช มายังซาไก อูตาโนงามิ แห่งกรุงญุ่น
ด้วยมีพระราชโองการพระเจ้ากรุงสยามโปรดเกล้าฯ ให้แจ้งมายังท่านว่าเมื่อเดือน ๑๓

ปีมะโรง พระราชบิดาของพระองค์ผู้ดำรงตำแหน่งพระเจ้ากรุงสยามเสด็จสู่สวรรคต พระองค์
ได้ราชสมบัติและเสด็จผ่านพิภพพระนครศรีอยุธยา

พระองค์ทรงทราบอยู่ว่าในรัชกาลของพระราชบิดา กรุงสยามได้มีทางพระราชไมตรี
 ติดต่อกับประเทศญี่ปุ่นเป็นอันดี ราษฎรพลเมืองที่เป็นพ่อค้าวานิชก็ได้แต่งเรือไปมาค้าขาย
 และมีการติดต่อถึงกันเป็นอันหนาแน่นอยู่ เพราะฉะนั้นพระองค์จึงมีพระราชประสงค์ที่จะเชื่อม
 ต่อทางพระราชไมตรีให้ดำรงคงอยู่สืบไปและยังให้ทวีมากยิ่งขึ้น แม้ประเทศทั้ง ๒ ของเราจะมิ
 มหาสมุทรคนอยู่กีด เมอมเรือพ่อค้าวานิชไปมาค้าขายติดต่อกัน และการคมนาคมมิได้ขาด
 จากกันเช่นนั้น ก็นับประดังว่าพระองค์ ได้ เจริญปราศรัยกับพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นด้วยพระองค์เอง
 เหมือนกัน พระองค์จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้ข้าพเจ้าผู้เป็นเจ้าหน้าทรมัคคุฏกะกรมมาชังทาน เพื่อ
 แล่ตั้งพระราชประสงค์จะดำเนินทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นมิให้แปรผันต่อไป การ
 ทกรุงสยามกับกรุงญี่ปุ่นมีสัมพันธไมตรีต่อกัน โดยใกล้ชิดเที่ยงตรงเช่นนั้น นับว่าเป็นโชคลาภ
 ที่พระผู้เป็นใหญ่ได้บันดาลให้เป็นไปโดยเที่ยงแท้ พระองค์หวังว่าการไปมาค้าขายของเรือพ่อค้า
 วานิชระหว่าง ๒ ประเทศนั้นคงจะมีอยู่สืบไป และต่างกคงจะทะนุบำรุงซึ่งกันและกัน ทั้งในการ
 ที่จะอนุเคราะห์ให้พ่อค้าเหล่านั้นมีโอกาสกลับได้โดยสะดวกอยู่เป็นนิจนิรันดร ทงนยอมจะนำผล
 มาสู่ประเทศทั้ง ๒ โดยตรง ด้วยพระราชประสงค์คนพระองค์จึงทรงแต่งตั้ง คือ หลวงดัดกลเดชะ ๑
 ขุนสวัสดิ์ ๑ ขุนโยธามาตย์ ๑ ดำม ๑ จำทูลพระสุพรรณราชดำรัสและเครื่องราชบรรณาการ
 คือ ไม้หอมชนิดที่ ๑ และที่ ๒ อย่างละ ๓ ชั่งไทย การบูรบอเนยวชนิดที่ ๑ และที่ ๒
 อย่างละ ๓ ชั่งไทย แพรฝรั่ง ๕ พับ แพรดอก ๕ พับ พรหมดอก ๒ ผืน งา ๕ หาบ มาถวาย
 พระเจ้ากรุงญี่ปุ่น กับไม้หอม การบูรบอเนยวอย่างละ ๑ ชั่ง แพรฝรั่ง ๒ พับ ผ้าม่วง ๕ พับ
 แพรลายเงินและลายทอง ๕ พับ แพรดอก ๕ พับ มาถวายซึ่งนอกราชดำรัสบัดนี้ด้วย ฉะนั้น
 เมื่อทูลเกล้าฯ เครื่องราชบรรณาการและพระสุพรรณราชดำรัสมาถึง ขอให้ท่านช่วยนำทูตเฝ้า
 ถวายพระราชดำรัสและเครื่องราชบรรณาการต่อพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นทั้ง ๒ พระองค์ด้วย นอกจาก
 นพระองค์ยังได้พระราชทานงาช้าง ๒ หาบ แพรเดียน ๕ พับ แพรดอก ๕ พับ ให้แก่ท่าน
 และข้าพเจ้าจากใต้จดสั่งแพรดอก ๑ พับ ผ้าไหม ๓ พับ มาให้ท่านเพื่อเป็นพระถลกด้วย

เดือน ๕ ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๗๒ (ค.ศ. ๑๖๒๙)

๔. หนังสือชาไก ทาดายโอะและโคอิ โทชิคัสสุ ถึงเสนาบดีกรมท่า
 หนังสือชาไก อูตา โนงามิ และโคอิ โนคามิ โทชิคัสสุ แห่งกรุงญี่ปุ่น ถึงออกญาว่าที่
 พระคลังแห่งกรุงสยาม

เมื่อทูตไทย ๓ นาย ได้เชิญพระสุพรรณราชดำรินและเครื่องราชบรรณาการมาถึงประเทศญุ่นแล้ว ข้าพเจ้าทรง ๒ จึงรวมกันหาความขนกราบทูตไซ่งุ่นทั้ง ๒ พระองค์ ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะแจ้งให้ทราบว่า ทูตไทยได้ปฏิบัติหน้าที่โดยเรียบร้อยและมีมรรยาทงดงาม และเมื่อเปิดผนึกศุภอักษรของท่านออกอ่าน พอทราบข่าวว่าพระราชบิดาของพระเจ้ากรุงสยามองค์ปัจจุบันเสด็จสู่สวรรคตเมื่อฤดูเหมันต์ปีก่อน ทำให้ข้าพเจ้าถึงกับงงนและเต็มตนไปด้วยความเศร้าสลด แต่การที่ข้าพเจ้าเพิกเฉยมิได้แสดงความเสียใจมาถึงท่านในทันทีทันใด ก็เพราะความกล้ากว่าจะได้ทราบข่าวคราวจากประเทศของท่าน ไม่เช่นนั้นข้าพเจ้าคงไม่นั่งนอนใจมาจนถึงบัดนี้ การที่พระเจ้ากรุงสยามมีพระราชประสงค์จะเจริญรอยพระราชบิดาในข้อที่จะให้ประเทศทั้ง ๒ มีพระราชไมตรีต่อกันสันติสนมขงชน และให้มิเรือพ่อค้าวานิชไปมาค้าขายถึงกันอยู่ได้มอญ พระเจ้ากรุงญุ่นทรงเห็นเป็นการสมควรอย่างยิ่ง

พระเจ้ากรุงญุ่นได้ออกษรดำรินตอบมอญมากับทูตไทยทั้ง ๓ นาย พร้อมกับเครื่องราชบรรณาการเพื่อนำถวายพระเจ้ากรุงสยามแล้ว หวังว่าพระองค์คงจะทรงบีบยัดเป็นอย่างยิ่ง อนึ่งการที่เดิมพระกรุณาพระราชทานตั้งของให้แก่ข้าพเจ้าทั้ง ๒ ด้วยนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างจะหาอันใดมาเปรียบปานมิได้ จึงขอตั้งมาเฝ้าทูลละ ๓ มามเครื่องพร้อมมาทูลเกล้าฯ ถวาย ขอท่านได้นำถวายด้วย

ส่วนกิจการปกครองในราชอาณาจักรญุ่นนั้นได้ดำเนินไปโดยสงบเรียบร้อย ประชาชนพลเมืองกอยุเย็นเป็นสุข ข้าพเจ้าได้สั่งให้ทูตทั้ง ๓ แจ้งขอความทมิได้ปรากฏในหนังสือฉบับให้ท่านฟังด้วยแล้ว ส่วนขอความอื่น ๆ ของดไวเกล้าไว้ในหนังสือฉบับหลัง ๆ ต่อไป

ป.ด. ข้าพเจ้าได้ส่งผ้าเทศ ๒๐ พับมาให้ท่านเป็นที่ระลึกด้วย.

๕. หนังสืออิตะกุระ ฮิเดมุเน ดึงออกญาพระคลัง

หนังสืออิตะกุระ ชูโจ โนคามิ มินาโมโต โนอาซอน ฮิเดมุเน มายังออกญาว่าที่พระคลังศรีธรรมราชแห่งกรุงสยาม

ได้รับศุภอักษรของท่านแล้วรู้สึกพอใจอย่างยิ่ง ถ้ายานเมืองของเรามีที่อยู่ห่างไกลกันเช่นนั้น ก็แทบจะกล่าวได้ว่าโดยนิตยาคาของท่านทุกขอคา เมื่อได้ทราบศุภอักษรของท่านซึ่งผ่านมาแต่ทางอันไกลนับตั้ง ๕๐๐ โยชน์กว่า พระเจ้ากรุงสยามพระองค์ก่อนเสด็จสู่สวรรคต ทำให้

ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าสลดอย่างเหลืออดจน ประตุฯหนึ่งเหตุนี้โตมาบังเกิดชนเฉพาะหน้า และการที่
พระเจ้ากรุงสยามผู้เป็นพระราชโอรสได้สืบราชสมบัติต่อมานั้น ข้าพเจ้าขอแสดงความยินดีด้วย

อีกประการหนึ่งทพระองค์มีพระราชประสงค์จะดำเนินทางพระราชไมตรีสืบต่อไป โดย
แต่งตั้ง ๓ นายมาเจรจาตามราชประเพณีที่พระราชบิดาของพระองค์เคยทรงกระทำมาแต่กาล
ก่อนนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกพอใจในน้ำพระทัยอันดีของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าและคณะเสนาบดี
ได้นำความกราบทูลไขวญให้ทรงทราบ พระองค์จึงโปรดให้ทูตเข้าเฝ้ากราบทูลขอราชการนั้น
ทูตทั้ง ๓ นายได้นำพระราชดำริและเครื่องราชบรรณาการถวายไขวญเสร็จเรียบร้อยแล้ว ดัง
ที่ท่านจะได้ทราบจากอักษรดำรัสตอบของไขวญและที่ดำรัสสั่งมากับทูตอีกด้วย

ข้าพเจ้าได้รับสั่งของพระราชทาน คือ งา ๒ หาบ แพร่เดยน์ ๕ พับ แพร่ดอก ๔ พับ
แล้ว เป็นพระมหากษัตริย์เกล้าฯ และขอใจที่ท่านส่งแพร่ดอก ๓ พับ ผ้าไหม ๒ พับ มาให้
ขรรคมตาแห่งการเป็นสัมพันธไมตรีกันระหว่างประเทศที่ใกล้เคียง ย่อมถือเอาความครอง
ขรรคมซึ่งจะพึงมตอกันและกันเป็นใหญ่ หาได้คำนึงถึงหนทางอันห่างไกลจากกันนั้นมิได้ ในเวลา
นั้นทะเลสงบทางคลื่นและลม พ้อคำวานิชอาจไปมาค้าขายได้สะดวก และจะเป็นประโยชน์แก่
ประเทศของทั้ง ๒ นมมาก

ข้าพเจ้าได้ส่งฉลากหุ้มทอง ๑ คู่ มากำหนดแต่ท่าน และขอให้เราจงเป็นมิตรไมตรีกันอยู่
โดยมิแปรผันชวกาลนานเถิด.

เดือน ๓๐ บรมะเส็ง วันที่ ๕-๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๗๒ (ค.ศ. ๑๖๒๙)

๖. หนังสือยามาตา นางามาซา ถึงขุนนางในซาไก ทาดายโ

หนังสือยามาตา นางามาซา มายังขุนนางในซาไก ทาดายโ

ข้าพเจ้าได้รับหนังสือของท่านแล้ว รู้สึกเป็นโชคลาภอย่างยิ่งที่ได้ทราบว่าท่านได้นำสิ่ง
ของของข้าพเจ้าขนถวายเป็นพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นเมอบิกดาบ ส่วนหนึ่ง ๕ คู่ ซึ่งพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น
ส่งไปประทานนั้น ข้าพเจ้าก็ได้รับแล้ว เมอบิกดาบนั้นพระเจ้ากรุงสยามเล็ดจู่ลู่สวรรคต พระ
ราชโอรสผู้เป็นรัชทายาทได้สืบราชสมบัติต่อมา พระองค์จึงแต่งตั้ง ๓ นาย คือ ขุนด้กเดชะ ๑
ขุนด้วดี ๑ ขุนโยชามาตย์ ๑ กับนิโกชายม็อง โนโจดาม จำทูตพระราชดำรินมาเจริญทาง
พระราชไมตรีและแจ้งให้ทราบว่า พระองค์ได้เสด็จผ่านพิภพกรุงสยามสืบต่อไป

ข้าพเจ้าเป็นผู้แต่งเรือให้ทูตจำทูตพระสุพรรณราชดำรินมาเจริญทางพระราชไมตรี เพราะ
ฉะฉานขอท่านได้โปรดจัดให้ทูตเข้าเฝ้าถวายพระราชดำรินตามประเพณีด้วย

ทจริงใดคดอยู่ว่าจะแต่งเรือมาตงแต่ปีกลายนั้นแล้ว หากขัดข้องด้วยเกิดโจรสลัดชาว
โปรตุเกสชุกชุมชนในท้องทะเล เรือดำเภาไม่กล้าจะเดินไปมาได้ จึงตอบรับหนังสือของท่าน
ถ้าเข้าไป หวังว่าต่อไปคงจะแต่งเรือมายังประเทศญี่ปุ่นได้เช่นเคย

อนึ่ง ข้าพเจ้าอยากจะใคร่ได้ไบเบิ้ลร้อง ซึ่งเคยขอไว้ครั้งหนึ่งแล้วนั้นด้วย การออก
ไบเบิ้ลร้องให้แก่ชนต่างชาตินั้น ความจริงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชื่อเสียงของประเทศญี่ปุ่นอยู่ ขอ
ท่านได้โปรดจัดการออกให้ด้วย

ข้าพเจ้ายังเกรงอยู่ว่าจะเป็นการอาจเอื่อมเกินตัวที่ ได้สั่งตั้งของเพียงเล็กน้อยมาถวาย
ไซงุนทง ๒ พระองค์ แต่ถาท่านเห็นเป็นการสมควร ขอได้โปรดนำถวายต่อไป
สำหรับท่านนั้นข้าพเจ้าได้สั่งแพรวโปร่งดีแดง ๑๐ พับ กับพรมดอก ๒ ผืน มาให้เป็นที่
ระลึก.

ในที่สุดขอแสดงความเคารพนับถืออย่างสูง

ชน ๓ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๗๒ (ค.ศ. ๑๖๒๙)

ยามาดา จิซายิม็องโนโง นางามาซา

ขอได้นำหนังสือนี้เสนอท่านซาไก ชิวารา โนสุเกะด้วย.

๗. หนังสือซาไก ทาดายโง ถึงยามาดา นางามาซา

หนังสือซาไก ทาดายโง มายังยามาดา นางามาซา

ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือของท่านตลอดแล้ว มีความเศร้าสลดใจที่ได้ทราบว่า พระเจ้า
กรุงสยามเสด็จสู่สวรรคตโดยรวดเร็วประดุจกระแฉะชลในมหาสมุทร ข้าพเจ้าได้นำความชกราบ
ทูตไซงุนทง ๒ พระองค์ว่า พระเจ้ากรุงสยามองค์ใหม่ทรงแต่งตั้งดำเภาให้ทูตจำทูตพระสุพรรณราช
ดำรินมา เพื่อแจ้งให้ทราบว่า พระองค์ทรงสืบราชสมบัติและเสด็จผ่านพิภพพระนครศรีอยุธยา
ข้าพเจ้ามีความยินดีที่จะกล่าวด้วยว่า พระเจ้ากรุงญี่ปุ่นได้รับพระราชดำรินไว้ด้วยความเคารพ
และได้มีอักษรดำรินตอบมอบมากับทูตทง ๓ นายนั้นแล้ว ถัดมาซึ่งท่านส่งไปถวาย พระ
องค์ก็ได้อรับไว้แล้วเช่นกัน

ขอใ้ใจท่านดั่งดั่งของ ๒ ชนิดไปใ้ ฉะนนเพือดอบแทนบุญคุณท่านและเบ็นทางไมตรี
จงขอตั้งมาเทค ๒๐ พับมายังท่าน ด่วนความประสงค์ท่จะใ้หมเรือพอคำวานิชเดินไปมาค้าขาย
ถึงกันอยู่เล่มนอน ชาพเจากเห็นพองด้วย และได้เอาใจใ้ใ้ท่จะใ้ใ้การเบ็นไปประตุคความประ-
สงค์ของท่าน ขอความอนันๆ ทูตทง ๓ นายคงจะใ้ใ้แจ้งแก่ท่านต่อไป

วัน ๓ ค่ำ เดือน ๓๐ ปีมะเส็ง วันที่ ๓๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๗๒ (ค.ศ. ๑๖๒๙)

ซาไก อูตา โนงามิ ทาดาโย.

ต่อแทนมาการเจริญทางพระราชไมตรี และติดต่อสื่อสารถึงกัน ระหว่างประเทศญุ่นกับ
สยาม ก็เบ็นอันสะดุดหยุดลง มิได้ดำเนินเบ็นปรกติอย่างแต่ก่อน เหตุท่ต้องมอันเบ็นไปเชนน
วันอดีต ชาวชอลันดากด่าว่า “เนืองจากญุ่นไม่ยอมรับรองว่าพระเจ้าปราสาททองเบ็นพระเจ้า
กรุงสยาม ดั่งนนเมื่อพระเจ้าปราสาททองแต่งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรี ญุ่นจึงไม่ยอมรับ
รองทูตและขับใ้ใ้ให้กลับหมด เรืองนมแม่พระเจ้าปราสาททองผู้เสวยราชสมบัติโดยมิเบ็นธรรมก
คงจะทรงตระหนักในพระทัยอยู่เหมือนกันว่า เบ็นอันหมดหวังท่จะดำเนินทางพระราชไมตรีเชื่อม
ต่อกับประเทศญุ่นเชนกาดก่อนได้โดยสันเชิง เพราะพระองค์ทรงก่อทารุณกรรมอันร้ายกาจต่อ
พวกญุ่นท่อพยพครอบครัวไปตั้งภูมิลำเนาฝั่งพระ โพิธิ ดมถาร ทำมาค้าขายอยู่ใน ประเทศสยาม
เบ็นอันมาก ”

“พระเจ้าปราสาททองพระองค์น ในชนแรกทรงรับสั่งใ้พระคลัง แต่งทูตจำทูตพระราช-
ดำสั่งและ เครอง ราชบรรณาการ มาเจริญ ทาง พระราชไมตรีต่อ เจ้าเมือง นางาซากิเพื่อขอภย
ในความผิดพลาดท่ได้ทรงกระทำไปแต่หนหลัง ทงใ้ขอใ้พอคำวานิชของญุ่นไปมาค้าขาย
ในประเทศสยามอย่างแต่ก่อน แต่เจ้าเมืองนางาซากิกมิใ้รับรองทูตใ้เบ็นเกยรตชายงขับใ้
ใ้กลับประเทศสยามด้วยกรยาอันดูหมิ่น และกด่าว่า “พระเจ้ากรุงสยามมิได้เบ็นพระเจ้าแผ่นดิน
อันชอบด้วยท่านองครองธรรม พระองค์เบ็นชนกก่อฆาฏกรรมล้ำเร้จ โทษรัชทายาทผู้สืบราช-
สมบัติและเจ้านาย ” ทูตคณณะนนต้องใ้รับความอับยศอดสู เดินทางกลับประเทศสยามโดยเรือ
สำเภาทงทงมต้นค้ำอยู่เต็มตามใ้ใ้จ่าหนาย อนงเมื่อคราวทวงอดีตจะกลับจากประเทศสยาม
พระเจ้ากรุงสยาม พระองค์น ยงทรงแ่ดง พระราชประสงค์ท่จะแต่งทูต เจริญทางพระราชไมตรีต่อ
พระเจ้ากรุงญุ่นเบ็นการสำนดำมคคและผูกไมตรีกับเหล่ามุขมนตรีของญุ่น เพื่อจะใ้ใ้มเรือ

พ่อค้าวานิชเดินไปมาค้าขายติดต่อกันเหมือนแต่ก่อน พระราชประสงค์ของพระองค์ไม่เห็นว่าจะ
 มีทางสำเร็จ แต่ยังมีชาวญี่ปุ่นล่อพลอบบางคนตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยาม พยายามเพ็ดทูล
 โดยเห็นแก่ประโยชน์ข้างตนว่า การค้าขายของญี่ปุ่นมีความสำคัญต่อไทยมาก เพราะญี่ปุ่น
 พวกนครุ่นคิดอยู่ว่า ถ้าตนมิได้ค้าขายแล้วอาจถึงแก่ยากไร้อนาถา ถูกคนไทยเหยียดหยาม จึงใคร่
 ใหม้เรือพ่อค้าวานิชของญี่ปุ่นเข้ามาค้าขายในกรุงสยามดุจแต่ก่อน ตนจะได้เป็นคนกว้างขวาง
 มีเกียรติยศชื่อเสียงชน แต่นโยบายของกษัตริย์ขัดต่อความประสงค์และทะนงในเกียรติของคนไทย
 มิควรให้พระมหากษัตริย์ต้องลดพระองค์ลงอ่อนน้อมต่อผู้ซึ่งมีโอกาสน้อยที่จะก่อกองแคว้นพระ-
 องค์โดยหวังผลประโยชน์เพียงเล็กน้อยเช่นนั้น อนึ่งพระองค์ย่อมทรงทราบดีว่า ในรัชกาลของ
 พระเจ้ากรุงญี่ปุ่นพระองค์หนึ่งคงไม่อนุญาตให้ชาวญี่ปุ่นออกนอกประเทศ หรือที่ออกไปตั้งภูมิลำเนา
 อยู่ในต่างประเทศแล้ว ก็คงไม่มีโอกาสจะได้กลับคืนสู่ประเทศของตนเช่นเดียวกัน เมื่อเช่น
 นั้นแล้วก็ไม่จำเป็นอย่างไรที่จะต้องมิดัมพนซ์ไม่ติดต่อกัน โดยถึงแก่ยอมเป็นเบี้ยล่างเขา แต่
 อย่างไรก็ตาม บรรดาขุนมนตรีในประเทศสยามสามารถเก็บความรู้สึกไว้อย่างมิดชิด และแสร้ง
 กล่าวไปในทำนองว่า พระเจ้ากรุงสยามทรงมีพระทัยอารีอารอบต่อชาวต่างประเทศอยู่เป็นเนือง
 นิตย์ทรงคิดที่จะดำเนินทางพระราชไมตรีติดต่อกับชาวต่างประเทศ และเจ้าผู้ครอบครองประเทศ
 ใกล้เคียงอยู่เดิมนั้น เพื่อพระราชอาณาจักรของพระองค์จะได้อยู่เย็นเป็นสุข แม่เมื่อเสด็จสู่
 สวรรคตแล้วก็จะปรากฏพระนามว่าเป็นกษัตริย์ผู้สงบ ”

ทจริงนวนลิตยงโตกล่าวด้วยว่า “แต่เดิมมาพ่อค้าวานิชญี่ปุ่นบางคนไปมาค้าขายอยู่
 ในประเทศสยามเป็นเวลายาวนาน มีเรือสำเภาบรรทุกสินค้าประเทศญี่ปุ่นมาขายในประเทศสยาม
 และซื้อหนังสือตัวในประเทศสยามกลับไปขายในประเทศญี่ปุ่น มีกำไรอย่างงดงาม จึงทำให้ชาว
 ญี่ปุ่นบังเกิดโศกเจตนาที่จะดำเนินการค้าขายให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จนถึงกับมีญี่ปุ่นบางคนอพยพเข้า
 มาตั้งภูมิลำเนาทำมาค้าขายอยู่ในประเทศสยาม ซึ่งในสมัยนั้นพระเจ้ากรุงสยามก็ทรงพอพระทัยใน
 พ่อค้าชาวต่างประเทศอยู่ จึงทรงโปรดปรานชาวญี่ปุ่นมาก เพราะพ่อค้าญี่ปุ่นเหล่านี้ทำรายได้
 เป็นจำนวนมากให้แก่ประเทศสยามเดิมนั้น จนถึงกับพระเจ้ากรุงสยามทรงแต่งตั้งทูตจ้่าทูตพระราช-
 สำนัดไปเียนยอพระเกียรติ พร้อมทั้งแต่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น และ
 พระองค์ได้ทรงต้อนรับเป็นอย่างดีปรากฏมาแล้วในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๒ (ค.ศ. ๑๖๒๙) และ
 พ.ศ. ๒๓๗๓ (ค.ศ. ๑๖๓๐) ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายที่คณะทูตไทยไปเจริญทางพระราชไมตรีต่อประ-

เทศญี่ปุ่น ด้วยเหตุที่ญี่ปุ่นได้พากันเข้ามาตั้งพำนักอาศัยอยู่ในประเทศสยามทิวจำนวนมากรชน
 เดิมอดทน จึงคิดการกำเริบ โจมตีพระราชวังด้วยน้ำใจอันโหดร้าย ตลอดจนเข้าควบคุมบีบบังคับ
 พระเจ้ากรุงสยามให้ทรงยอมพระราชทานสิทธิและผลประโยชน์แก่ตนตามประสงค์ และให้ทรง
 สัญญาว่าจะไม่จัดจำหรือกระทำการแก่แก่นตอบแทนการที่ญี่ปุ่นได้กระทำต่อพระองค์แต่อย่างใด
 ทั้งให้คงรับพวกญี่ปุ่นไว้เป็นทหารรักษาพระองค์จนตลอดรัชกาล ด้วยคำปฏิญาณของพระเจ้า
 กรุงสยามน จึงยังผลให้ญี่ปุ่นเห็ดร้ายถือโอกาสประพฤติเป็นพาดเกรทารุณร้ายต่อคนไทย
 และพ่อค้าวานิชชาวต่างประเทศอยู่เนื่อง ๆ แต่พฤติการณ์เช่นนี้ไม่ยั่งยืน ผลกรรมย่อมตาม
 ต้นองจนได้ กล่าวคือต่อมาอีกไม่นาน พระเจ้ากรุงสยามกลับทรงรู้สึกชิงชังชาวญี่ปุ่น (ผู้ที่เคย
 ช่วยเหลือป้องกันพระองค์ให้พ้นจากอันตรายในทศวรรษเมื่อคราวชิงราชสมบัติ) ทั้งทรงเกรง
 ในโลกเจตนาของชาวญี่ปุ่นดังที่เห็นมา จึงตกลงปลงพระทัยหักเหยิงให้พนภัยที่ญี่ปุ่นจะพึง
 ทรมณ์ต่อพระองค์ เช่นที่ญี่ปุ่นเคยกระทำแก่พระองค์อย่างโจ่งแจ้งมาแล้ว โดยทรงปรึกษาโทษ
 ญี่ปุ่นเห็ดว่า เป็นผู้ปราศจากความจงรักภักดีต่อเจ้านายและผู้เป็นรัชทายาทและให้ลงพระ-
 ราชอาญาประหารชีวิตเสียมากมาย นอกจากนั้นยังทรงขับไล่ออกนอกพระราชอาณาเขต เพื่อ
 ให้สิ้นเดียนหนามของแผ่นดิน ประชาชนพลเมืองจะได้มีความสุขสำราญต่อไป ชาวญี่ปุ่นเห็ดนั้น
 แม้แต่บรรดาขุนมนตรีและขุนนางข้าราชการทุกชนกยอมลงความเห็นว่าเป็นผู้ไม่ควรไว้ใจและ
 อาจเป็นภัยแก่ประเทศชาติได้ เพราะได้เคยก่อการทารุณร้ายกาจเข้าจับกุมพระเจ้าแผ่นดินมาครั้ง
 หนึ่งแล้วดังกดวางขางตน ขณะนั้นมญี่ปุ่นที่มาจากภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยามประมาณ ๖๐๐ คน
 คงเหลือกลับประเทศญี่ปุ่น โดยทางเรือสำเภาได้ด้วยความลำบากยากแค้นเพียง ๖๐ คน หรือ ๗๐
 คนเท่านั้น นอกนั้นถูกประหารชีวิตหรือแตกฉานซ่านเซ็นไปจนหมดสิ้น นับแต่นั้นมาพระเจ้า
 กรุงสยามก็ทรงเลิกมิใช่ทหารญี่ปุ่น และไม่ทรงอนุญาตให้เรือสินค้าญี่ปุ่นเข้ามาขายในประเทศ
 สยามอีกต่อไป เพราะเกรงญี่ปุ่นจะคิดแก้แค้นแทนกัน การเป็นอยู่เช่นนี้ไม่นานพระองค์ก็ทรง
 อนุญาตให้ญี่ปุ่นที่ยังมีชีวิตอยู่กลับเข้ามาตั้งภูมิลำเนาในประเทศสยามตามเดิม (ที่ทรงทำเช่น
 เป็นที่เห็นได้อย่างชัดแจ้งว่าพระเจ้ากรุงสยาม คงจะมีให้ญี่ปุ่นคุมแค้นและพยายามมาร้ายต่อ
 พระองค์) มีชาวญี่ปุ่นที่หลบหนีออกจากประเทศสยามไปแต่ครั้งนั้นกลับคนมาประมาณ ๖๐-๗๐
 คน พระองค์ทรงจัดททางให้อยู่ในบริเวณเดียวกัน และคิดเลอกแต่งตั้งผู้ต้มควรรชน ๓ นาย
 ให้มีตำแหน่งยศเป็นหัวหน้าควบคุมดูแลพวกของตน

ส่วนจดหมายเหตุของญี่ปุ่นไม่ปรากฏเหตุการณ์ระหว่างที่ประเทศสยามมีไมตรีกับประเทศญี่ปุ่นในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททองแต่ประการใด จนในแผ่นดินเจ้าฟ้าชายจึงปรากฏว่าได้มีดำเินไทยพร้อมด้วยคณะทูตจําทูตพระราชดำเินไปยังกรุงนางาซากิ เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๖๕๖) อีกคราวหนึ่ง พระราชดำเินฉบับนั้นมีข้อความเป็นเชิงปฏิเสธคำกล่าวหาของญี่ปุ่นว่า "ตามที่พ้อคาญญี่ปุ่นพากันกราบทูลกล่าวโทษพระองค์ว่าทรงใช้อาวุธขับไล่ให้ออกจากประเทศสยามไปนั้นไม่เป็นความจริง อนึ่งจริงประเทศสยามประสงค์ที่จะทะนุบำรุงกิจการค้าขายระหว่างญี่ปุ่นกับสยามให้เจริญถาวรยิ่งขึ้น" พระราชดำเินฉบับนี้เขียนเป็นอักษรสยาม มีคำแปลเป็นภาษาจีน ส่งไปพร้อมกับเครื่องราชบรรณาการ มุขมนตรีญี่ปุ่นจึงนำความกราบทูลโงงุนในขณะประทับแรมอยู่ ณ เมืองเยโด แต่โงงุนไม่ยอมรับเครื่องราชบรรณาการ โดยรับสั่งว่าเนื่องจากเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ (ค.ศ. ๑๖๓๖) ประเทศญี่ปุ่นได้ประกาศห้ามมิให้ชนชาติญี่ปุ่นออกนอกประเทศ จึงเป็นอันแน่ใจที่จะอนุญาตให้ชนชาติญี่ปุ่นออกไปทำการค้าขายต่างประเทศได้ ดำเินดินค้าทํานาคณะทูตไทยไปญี่ปุ่นคราวนี้ โงงุนอนุญาตให้ขายสินค้าได้แต่พอใหม่เงินชอชาวปลาอาหารพินและนาใช้ระหว่างเดินทางกลับเท่านั้น ส่วนลูกเรือยอมให้ชนบกได้แต่เฉพาะเป็นเงินและแซกมลายูเท่านั้น ดำเินไทยกลับจากประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม

ตงแต่นั้นมาการติดต่อระหว่างญี่ปุ่นกับไทยจึงเป็นอันระงับหยุดลง จนนานเข้าการกวดขันห้ามปรามก็ชักจะเหลวเบาบางลง มีเงินพ้อคาทตงกุมดําเนาอยู่ในประเทศสยามนำสินค้าเข้าเข้าไปขายให้กับห้างและร้านค้าของจีนในนางาซากิได้

ลำดับที่กรุงสยามมีไปยังประเทศญี่ปุ่นฉบับหลังที่สุดเป็นของออกญาพระคลัง ถึงขุนนางในพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) มีดำเินปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุของไคอซันทุเจามีใจความว่า บรรดาสินค้าญี่ปุ่นที่ส่งเข้าไปขายในประเทศสยาม เช่นภาชนะทำด้วยไม้ ทอง เงิน และทองแดง เป็นต้นนั้น เป็นประติษฐกรรม อันดีเยี่ยมยิ่งกว่าที่ประเทศสยามจะทำได้ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๘ (ค.ศ. ๑๖๙๕) ได้มีดำเินไทยนำสินค้ามาขายในประเทศญี่ปุ่นอีก แต่ต้องประสบอุบัติเหตุอัปปางลงลำหนึ่ง ส่วนลาอื่น ๆ ที่พนภยมาถึงญี่ปุ่นได้ ก็ได้รับอนุญาตให้ขายสินค้าแต่พอใหม่เงินเป็นค่าใช้จ่ายระหว่างเดินทางกลับเท่านั้น พ้อคาไทยจึงไม่มีโอกาสที่จะขอหาแลกเปลี่ยนนำเอาสินค้าของญี่ปุ่นไปขายในประเทศสยามได้อย่างแต่ก่อน ช้าใน

ตอนเดินทางกลับเรือลำเก่าสินค้าของไทยก็เกิดอับปางลงอีกลำหนึ่งทชายฝั่งเมืองญวน ครั้นต่อมา
 ใน พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖) จึงมีพ่อค้าไทยแต่งลำเก่าเข้ามาค้าขายถึงประเทศญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง
 แต่ก็ได้ได้รับความช่วยเหลือเกื้อหนุนเช่นเดียวกัน พ่อค้าไทยจึงกลับไปแจ้งทางกรุงสยามว่าทาง
 ประเทศญี่ปุ่นได้มีประกาศบังคับว่าให้ขายสินค้าออกนอกประเทศ ได้ในปีหนึ่งเป็นจำนวนจำกัด ซึ่ง
 นับว่าเป็นพระปรีชาสามารถอันลุ่มลึกภูมิปัญญาของโชงุน และเป็นกการคุ้มครองอย่างยง ด้วยเหตุนี้
 ประเทศสยามจึงใคร่ให้ลำเก่าไทยได้มาถึงประเทศญี่ปุ่นเสียแต่ต้นปี เพื่อจะได้มีจำนวนได้ซื้อสินค้า
 ญี่ปุ่นอย่างเต็มอหน้า หากแต่เป็นระยะทางไกลจึงมาถึงไม่ทันที่เวลาที่ แต่เนื่องด้วยประเทศสยาม
 ก็มีทางพระราชไมตรีติดต่อกับประเทศญี่ปุ่นอยู่อย่างกระชับชิดยิ่งกว่าประเทศอื่น ๆ จึงใคร่จะได้
 แต่งลำเก่าเข้ามาค้าขายและซื้อสินค้าของญี่ปุ่นเท่าที่จะอนุญาตให้ซื้อได้ เพื่อนำไปขายในประเทศ
 สยามต่อไป หวังใจว่าท่านคงจะนำความกราบทูลโชงุนเพื่อทรงอนุญาตให้พ่อค้าไทยได้เข้ามา
 ซื้อขายสินค้าในประเทศญี่ปุ่นเต็มอด้วยพ่อค้าชาวฮอลันดาที่เข้ามาค้าขายอยู่นั้นด้วย ”

ขอทว่าแม้ประเทศญี่ปุ่นจะได้กักกันห้ามปรามมิให้คนไทยไปค้าขายในประเทศญี่ปุ่น
 อย่างโจ่งแจ้งแล้วก็ตาม แต่ประเทศสยามก็ยังสนิทติดต่อกับญี่ปุ่นอยู่อกน มีนักเขียนชาว
 ยุโรปหลาย นายในสมัยนั้นต่างกล่าวรับรองกันว่าเป็นความจริง

เดอ โชมอง ที่เคยเข้ามาเป็นทูตอยู่ในประเทศสยามตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๒๘ (ค.ศ. ๑๖๘๕) ถึง
 พ.ศ. ๒๒๒๙ (ค.ศ. ๑๖๘๖) กล่าววว่า “พระเจ้ากรุงสยามเคยแต่งลำเก่าบรรทุกเงินปีละตั้ง ๒-๓ ลำ
 ไปซื้อสินค้าในประเทศญี่ปุ่น คือ ทองคำ เงิน ทองแดง ทองรูปพรรณ นากญี่ปุ่น ตุ้ลาย
 รตนา เครื่องกระเบื้อง ใบชา และสิ่งของบางอย่างเช่นที่สมเด็จพระนารายณ์ และฟอลคอน
 เคยส่งไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ และพระราชวงศ์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก ”

แอบเบ เดอซัวซิด์ทายของเดอ โชมองกล่าววว่า “ได้เคยเห็นลำเก่าพ่อค้าญี่ปุ่นทอดลมือ
 อยู่ในประเทศสยาม” แต่ทกล่าวดังนคงเข้าใจผิด เพราะแปรตาชาติกล่าวไปอีกอย่างหนึ่งว่า “การ
 ค้าขายระหว่างญี่ปุ่นกับสยามนั้นจนกระทั่งเป็นล่วนใหญ่” ลาดูแบร์ผู้เคยอยู่ในประเทศสยาม
 เมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๐-๒๒๓๓ (ค.ศ. ๑๖๘๗-๑๖๘๘) กล่าววว่า “ทองแดงเป็นสินค้าที่ส่งจากประเทศ
 ญี่ปุ่น ล่วนหนึ่งกับเขาเป็นสินค้าที่ประเทศสยามส่งไปยังบริษัทชาวฮอลันดา ในสมัยนั้นการค้า
 ขายของไทยตกอยู่ในเงอมมือชาวฮอลันดาและจีนเป็นล่วนใหญ่ ”

แยร์เวซกล่าวว่ “พระเจ้ากรุงญุ่นมีสัมพันธไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยามเป็นอย่างดี และได้มีพระราชดำรัสสั่งเครื่องราชบรรณาการไปมาถึงกันอยู่ได้เนิ่นนานนับแต่เมื่อพระเจ้ากรุงญุ่นทรงทราบว่า พระเจ้าปราสาททอง^(๑) ซึ่งราชสมบัติและตั้งตัวเป็นพระเจ้ากรุงสยามแล้ว ญุ่นก็ตั้งความเคารพนับถือไทย ต่อมาความรู้รักเช่นนี้ยิ่งทวีมากขึ้น จนญุ่นถึงกับออกประกาศห้ามมิให้ไทยไปค้าขายในประเทศญุ่น นอกจากญุ่นยังได้ห้ามตลอดไปถึงชนชาติอื่นด้วย ยกเว้นแต่จีนที่เป็นชาติซึ่งญุ่นมีความไว้วางใจอย่างสนิทสนม ดังนั้นจึงเป็นโอกาสให้ประเทศสยามได้อาศัยพวกจีนที่มาจากภูมิลำเนาค้าขายอยู่ในพระราชอาณาเขตโดยมาก ดำเนินการค้าขายติดต่อกับญุ่นตลอดทุกปีมา จนมีผลประโยชน์เป็นรายได้อย่างงดงาม วิชาที่ทำการค้าก็จัดให้ขุนนางไทยเป็นผู้กำกับไปในลำเภานอกนั้นเป็นชนชาติจีนทั้งสิ้น ขุนนางไทยที่ไปนั้นต้องถูกส่งกำชับมิให้ชนจากเรือเป็นอันตราย แต่ก็ยังพอทราบเหตุการณ์ซึ่งเป็นไปในประเทศญุ่นได้โดยตลอดด้วยความปรีชาสามารถของตนเอง ทั้งอาจจะรักษาผลประโยชน์แห่งการค้าขายมิให้ขาดตกบกพร่องด้วย ”

ในหนังสือที่ ก่อวิจารณ์ซึ่งเป็นจดหมายเหตุฉบับหลังที่สุดที่ได้พบ กล่าวว่ “มีลำเภไทยเข้าไปค้าขายในประเทศญุ่นอีก ๖ ครั้ง คือเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ (ค.ศ. ๑๖๘๐) พ.ศ. ๒๒๓๐ (ค.ศ. ๑๖๘๗) พ.ศ. ๒๒๓๖ (ค.ศ. ๑๖๙๓) พ.ศ. ๒๒๕๙ (ค.ศ. ๑๗๑๖) พ.ศ. ๒๒๖๓ (ค.ศ. ๑๗๒๐) และ พ.ศ. ๒๒๘๘ (ค.ศ. ๑๗๔๕) แต่ญุ่นก็ให้ถามค่าให้การของพวกที่ไปในเรื่องเสมอทุกครั้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๙ (ค.ศ. ๑๗๑๖) ลำเภไทยไปอับปางที่ชายทะเล แต่ยังมีทางที่จะนำสินค้าและพันธไปขายเอาเงินมาจัดจ่ายให้ลูกเรือได้ทั้งหมด บรรดาลำเภซึ่งไปค้าขายในประเทศญุ่นตอนนั้นขุนนางไทยประจำตามเคย แต่ใช้ลูกเรือเป็นจีน

พระราชพงศาวดารประเทศสยามมิได้มีข้อความปรากฏชัดแจ้งว่ ประเทศสยามกับญุ่นได้เคยมีสัมพันธไมตรีต่อกันอย่างไร ดังจะเห็นได้เช่น การที่ประเทศญุ่นและประเทศสยามเคยมีลำเดินไปมาถึงกัน และการที่ประเทศสยามได้แต่งตั้งไปเจริญทางพระราชไมตรีต่อญุ่นอยู่เนือง ๆ ตลอดจนการที่ได้นำพ่อค้าชาวโปรตุเกส อังกฤษ และฮอลันดา เข้ามาทำการค้าขายอยู่ในประเทศสยามในสมัยนั้น ก็มิได้ปรากฏขอบกพร่องเหล่านี้ ถ้ามองดูว่พระราชพงศาวดารของประเทศสยามนั้นเพียงจะเก็บรวบรวมทำขึ้นใหม่ โดยมีได้มีจดหมายเหตุแต่สมัยโบราณ

(๑) เมื่อครั้งเป็นเจ้าพระยาตากสิน

มาประกอบเป็นหลักฐาน ด้วยจดหมายเหตุเหล่านั้นได้กระจัดกระจายหายสูญไปเสียมากต่อมา
 เมื่อกองศรัยอยุธยาเสียแก่พม่าซาคักใน พ.ศ. ๒๓๓๐ (ค.ศ. ๑๗๖๗) แล้วยังไม่เป็นที่น่าพิศวง ส่วน
 พระราชพงศาวดารที่ไซกันอยู่ในเวลานั้นฉบับซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามรัชกาลที่ ๑
 ทรงรวบรวมชนจากเอกถาวรเบตเตลตทมิญเกบรักษาไว้ตามวัดวาอารามต่าง ๆ และตามเรื่องราว
 ทมิญเกบบอกกันมาระหว่างพระสงฆ์ของคเจ้าบางเท่านั้น^(๑) ส่วนเรื่องราวของยามาดาที่กล่าวนาม
 ช่างต้น และจะได้กล่าวต่อไปในหนังสือเล่มนี้นั้น ได้อาศัยเรื่องราวซึ่งเก็บจากจดหมายเหตุของ
 บรรดานักท่องเที่ยว นายเรือและนายห้างที่เป็นชาวยุโรป และข้อความซึ่งมีผู้เล่าต่อ ๆ กันมา
 ประกอบบอกชนหนังสือจึงพอได้เรื่องราวปะติดปะต่อเป็นหลักฐานมั่นคงขึ้น อีกประการหนึ่งยังมี
 ชาวยุโรปบางคนชอบกล่าวถึงเรื่องราวของประเทศสยามอยู่เสมอ จึงทำให้เห็นว่าคงมีญี่ปุ่นหลาย
 คนเคยเข้ามาพำนักอาศัยอยู่ในประเทศสยามจริง แต่ก่อนที่จะเริ่มเรื่องราวของยามาดา จะได้
 นำเรื่องของผู้ที่เคยประสบพบเห็นประเทศสยามก่อนยามาดา และเรื่องทีล่อบสดวนได้จากที่ต่าง ๆ
 มากกล่าว เพื่อเป็นทางสันนิษฐานอีกชนหนังสือด้วย

เรื่องราวเกี่ยวกับญี่ปุ่นที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารสยามเป็นเรื่องแรกก็คือ ครองแผ่นดิน
 สมเด็จพระนเรศวร เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๒ (ค.ศ. ๑๕๗๙) พม่าและลาวยกกองทัพมาล้อมประชิดพระนคร
 ศรัยอยุธยา มีญี่ปุ่นประมาณ ๕๐๐ คน เข้ามาสมัครเป็นทหารขออาสา ออกสมทบทัพไทยรบ
 กับพม่าและลาวซาคักจนได้ชัยชนะ แต่เรื่องนั้นได้ปรากฏในหนังสืออื่น นอกจากพระราชพง-
 ศาวดารสยาม ฉะนั้นถ้าเป็นความจริง อาสาญี่ปุ่นเหล่านั้นคงเป็นพวกญี่ปุ่นที่ชาวโปรตุเกสชัก
 ชวนเข้ามาอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้น

นอกจากยังมีชาวอังกฤษคนหนึ่งชื่อ ฟลอร์ด ซึ่งเคยอยู่ในเมืองปัตตานี เมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๓
 (ค.ศ. ๑๖๐๘)^(๒) แล้วยกกลับประเทศอังกฤษ ครั้น พ.ศ. ๒๑๕๕ (ค.ศ. ๑๖๑๒) จึงกลับมาอยู่
 ที่เมืองนอก เมื่อฟลอร์ดกลับจากประเทศสยามไปอยู่อังกฤษแล้ว^(๓) จึงได้เขียนจดหมายเหตุไว้
 เป็นข้อความว่า “เมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๘ (ค.ศ. ๑๖๐๕) สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามผู้มกษานุภาพ
 ครอบงำเมืองเขมร เมืองล้านช้าง เมืองเชียงใหม่ เมืองนคร เมืองปัตตานี เมืองตะนาวศรี

(๑) ความที่กล่าวตรงนี้เป็นความเข้าใจของ เซอร์ เออเนสต์ ซาเตา.
 (๒) แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ
 (๓) ไม่ปรากฏว่ากลับเมื่อไร ปรากฏแต่ว่าถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๘ (ค.ศ. ๑๖๑๕)

และเมืองอื่น ๆ อีกมากมาย เสด็จสู่สุวรรณภูมิโดยมิได้มีพระราชโอรสผู้เป็นรัชทายาท ราชสมบัติ
 จึงตกแก่พระราชอนุชา กษัตริย์สองพระองค์คน บรรดานักเขียนกรุงโบราณชอบขนานพระนามพระ
 องค์ว่า “กษัตริย์พระองค์ดำ” (Black King) และ “กษัตริย์พระองค์ขาว” (White King)
 เมื่อพระราชอนุชาผู้เถลิงราชสมบัติเสด็จสู่สุวรรณภูมิ พระราชโอรสองค์ที่สองของพระองค์จึงชน
 ครองราชสมบัติสืบต่อไป ต่อมาพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ได้ทรงส่งให้ประหารชีวิตขุนนางคนหนึ่ง
 ชื่อ ออกญากรมนายไวยเพราะสงสัยว่าจะเป็นชนบดซึ่งราชสมบัติ จึงมีญปุ่นประมาณ ๒๘๐ คน
 ที่เป็นข้าของออกญากรมนายไวยพยายามจะแก้แค้นแทนนาย และเพื่อไว้เกียรติแห่งความองอาจ
 กล้าหาญของตน ได้พากันบุกกรุกเข้าไปถึงพระราชวัง จนผู้คนแตกต่นลี้ภัยหนีอดหม่าน แล้วก็
 ออกวาจาบังคับพระเจ้ากรุงสยามให้ส่งตัวขุนนางผู้เป็นตัวการฆ่าออกญากรมนายไวยรวม ๔ นาย
 มาให้ญปุ่นประหารชีวิตเพื่อเป็นการทดแทน นับแต่นั้นมาบางครั้งอาจญปุ่นเหล่านี้ยังได้ใช้อำนาจ
 บังคับพระเจ้ากรุงสยามให้ทรงกระทำการบางอย่างสุดแต่ความพอใจ และบางครั้งอาจถึงกับขู่เชิญ
 ให้พระองค์ลงพระนามด้วยพระโลหิตของพระองค์เอง ทรงให้ส่งตัวนักบวชหรือพระสงฆ์องค์เจ้า
 มาควบคุมไว้เป็นตัวจ่านำ ไซแต่เท่านั้นญปุ่นเหล่านี้ยังบังอาจแย่งชิงทรัพย์เงินทองของคนไทย
 นำไปประเทศญปุ่นอีกจำนวนมาก โดยฝ่ายไทยไม่สามารรถที่จะว่ากล่าวห้ามปรามได้”

วันเดือนปีที่ปรากฏในจดหมายเหตุของฟลอริสสัน ไม่ตรงกับวันเดือนปีในพระราช
 พงศาวดารของไทย ในตอนที่ว่า “กษัตริย์พระองค์ดำ” (สมเด็จพระนเรศวร) สวรรคต
 เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๗ (ค.ศ. ๑๘๕๔) และกษัตริย์พระองค์ขาว (สมเด็จพระเอกาทศรถ) สวรรคต
 เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๔ (ค.ศ. ๑๖๐๑) เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคผู้เป็นพระราชโอรสจึงเสด็จผ่านพิภพ
 พระนครศรีอยุธยาต่อไป แต่พอลุกกราชใหม่ พระเจ้าทรงธรรม^(๑) (ขณะที่เป็นพระ
 พินิตธรรม) กลับเป็นกบฏซึ่งราชสมบัติ และจับพระองค์เจ้าไว้จโทษเสีย ครั้นใน พ.ศ. ๒๓๔๕
 หรือ ๒๓๔๖ (ค.ศ. ๑๖๐๒ หรือ ๑๖๐๓)^(๒) ชาวญปุ่นที่เขามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา
 บังเกิดความไม่พอใจ และกล่าวหาว่าบรรดาเสนามาตย์ราชมนตรีทั้งหลายมิได้ตั้งอยู่ในศีลธรรม
 กลับไปส่มคบหาด้วยพระพินิตธรรมผู้เป็นกบฏ จับกุมพระมหากษัตริย์ของตนมาจำไว้ที่โทษ
 ญปุ่นจึงตั้งมวสุ่มคุมกันชนประมาณ ๕๐๐ คน แล้วยกเข้าไปยังท้องสนามหลวง คอยจับกุม

(๑) เซอร์ เออเนสต์ ซาเตา เข้าใจว่า นามพระเจ้าทรงธรรมนี้คงตั้งขึ้นจากนามพระพินิตธรรม ซึ่งเป็นนามสมณศักดิ์
 ของพระองค์เมื่อดำรงสมณเพศ

(๒) ศักราชที่กล่าวนี้ถือตามพงศาวดารฉบับพระราชหัตถ์เลขา ซึ่งไม่ถูกต้อง สมเด็จพระนเรศวรสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๘
 ตรงตามจดหมายเหตุของฟลอริส ต.อ.

พระเจ้าแผ่นดินขณะเสด็จออกมาฟังพระสงฆ์บอกหนังสือ ณ พระที่นั่งองค์หนึ่ง (๑) พอ
 พระสงฆ์วัดประตูโรงธรรม ๘ รูปนำเสด็จพระเจ้าแผ่นดินผ่านหน้าญุ่นเข้ามา ญุ่นก็พากันร้อง
 ออของชนว่า “พวกเรามาหมายจะจับกุมเอาพระองค์ไป เป็นโรจึงนั่งเสียเถ่า” แต่ในขณะนั้น
 เองฝ่ายญุ่นก็ดับเกิดทุ่มเถียงกันจนเป็น โกลาหล พระมหาอำมาตย์จึงคุมพลเข้าได้รบญุ่น
 ล้มตายลงเป็นอันมาก พวกที่แตกไปจากพระราชวังต่างพากันลงดำเกาหน้เอาตัวรอดไป ตั้งแต่
 นั้นมาดำเกาหน้พวกญุ่นก็มีโตเข้ามาค้าขายในประเทศสยามอีกเลย”

เรื่องราวที่พลอรรถกล่าวนี้ ดังเกิดได้ว่าคลาดเคลื่อนไปจากข้อความที่ปรากฏใน
 พระราชพงศาวดารของประเทศสยามอยู่มาก อาจเป็นเพราะกรุงศรีอยุธยาอยู่ห่างไกลกับเมือง
 บัตตานี หรือเรื่องราวที่พลอรรถกล่าวนี้ ได้มีมาช้านาน ก่อนที่พลอรรถมาอยู่ทางแหลมมลายูก็เป็นได้
 ในพระราชพงศาวดารของประเทศสยามไม่มีร่องรอยเลยว่า มีขุนนางที่ขอออกญากรมนายโดย
 เป็นหัวหน้าผู้บังคับบัญชาญุ่น และเพราะไทยกระทำกับขุนนางญุ่น จึงเป็นกรณีเหตุให้ญุ่น
 ก่อการกำเริบ ซึ่งถ้าเรื่องนมจริง ออกญาผู้หนึ่งน่าจะเป็นขุนนางที่เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคทรง
 แต่งตั้งไว้ให้ดูแลญุ่นแทนพระองค์

อนึ่ง ทราบว่าในราว พ.ศ. ๒๓๓๕ (ค.ศ. ๑๕๙๒) ญุ่นได้มาค้าขายยังเมืองบัตตานี
 ทางทะเลจีน ฉะนั้นใน พ.ศ. ๒๓๔๒ (ค.ศ. ๑๕๙๙) ดำเกาเมืองบัตตานีจึงเข้าไปค้าขายยัง
 ประเทศญุ่นบ้าง โดยมีทูตไทยร่วมทางไปเจริญทางพระราชไมตรีด้วย แล้วต่อมาใน พ.ศ.
 ๒๓๔๕ (ค.ศ. ๑๖๐๒) ดำเกาไทยก็ได้ไปญุ่นอีกครั้งหนึ่ง ครั้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๓๔๘
 (ค.ศ. ๑๖๐๕) จึงเกิดมีเรือลัดตญุ่นเข้าปล้นเรือของอังกฤษและฆ่ากัปตันเรือชื่อ ยอห์นเดวิด
 ตายที่ชายทะเลเมืองบัตตานี ในศึกนั้นยังได้ มีอักษรลัดต้นพระเจ้ากรุงกัมพูชาไปยังอียิปต์
 ฉบับหนึ่ง กล่าวโทษพ่อค้าญุ่นว่าเป็นผู้กระทำความผิดล่วงพระราชกำหนดกฎหมาย แต่
 อียิปต์ได้มีอักษรลัดต้นตอบไปยังพระเจ้ากรุงกัมพูชาว่า “พระเจ้ากรุงกัมพูชาทรงไว้ซึ่ง
 อำนาจที่จะลงพระอาญาแก่ชาวญุ่นผู้กระทำความผิดตามพระราชกำหนดกฎหมายของกรุงกัมพูชาได้”
 ใน พ.ศ. ๒๓๔๗ (ค.ศ. ๑๖๐๔) อียิปต์ได้ส่งฉลากหุ้มทอง ๕ ฉลากไปถวายพระเจ้ากรุงกัมพูชา
 และขอให้พระเจ้ากรุงกัมพูชาส่งไม้หอมไปให้ ต่อจากนั้นมาจึงมีการร้องฟ้องกล่าวโทษญุ่น
 อยู่เนือง ๆ เช่น เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓ (ค.ศ. ๑๖๑๐) พระเจ้ากรุงกัมพูชาทรงกล่าวหาว่า “ชนชาติ

(๑) พระที่นั่งอะไรไม่ปรากฏ แต่ในพระราชพงศาวดารกล่าวว่า พระที่นั่งจอมทองสามหลัง

ญปุ่นเข้ามาบรรพชาฆ่าฟันผู้คนในประเทศจามและกระทำความผิดฐานเป็นโจรลัดตเทยวตซึ่งดำเภา
 พอค้าตามชายทะเล แลดูกรานเรือมาจนถึงท่ากรุงกัมพูชา” อียะ ยัดสู้ตอบมาว่า “พระองค์
 ทรงตั้งพระทัยอยู่แลดวงจะลงอาญาแก่คนของพระองค์จงหนัก แต่พวกเหล่าร้ายนพยายามระมัด
 ระวังหลีกเลี่ยงไม่กล้ากรายเข้าใกล้ประเทศญปุ่น เพราะฉะนั้นขอให้พระเจ้ากรุงกัมพูชาทรงใช้
 อำนาจปราบปรามได้ตามแต่จะเห็นสมควร” นอกจากนี้ญปุ่นยังได้เคยตองหาฐานเป็นลัทธิ
 พรรคพวกผู้ร้ายฆ่าชาวอังกฤษคนหนึ่งชื่อ เทมเบิ้ล บีกอกตายโดยเจตนาที่ประเทศจาม ซึ่งนับว่า
 เป็นคดีฆาตกรรมอันลึกลับมาช้านานอีกด้วย

ใน พ.ศ. ๒๓๕๗ (ค.ศ. ๑๖๑๔) อาตัม เต็นตอน ชาวอังกฤษผู้จัดการบริษัทอินเดีย
 ที่เมืองบัตตานัมหนังสือบอกมายังบริษัทเป็นใจความว่า “ได้เห็นดำเภาญปุ่น ๒ ลำเข้ามา
 ค้าขายในกรุงศรีอยุธยาโดยพลการ กรุงศรีอยุธยาจึงออกประกาศห้ามมิให้ชนชาติญปุ่นลวงตา
 เข้าไปภายในกำแพงพระนคร แต่มีญปุ่น ๘ คนฝ่าฝืน เจาหนาทจึงจับตัวประหารชีวิตเสียพร้อมกัน
 ในวันเดียว”

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๐ (ค.ศ. ๑๖๑๗) ชาวอังกฤษผู้จัดการบริษัทในกรุง
 ศรีอยุธยาหลายนายตั้งข่าวไปยังกอกทหิราโตว่า “มีกัปตันเรือญปุ่นคนหนึ่งชื่อโซบาย โดโน
 ขณะเดินเรือค้าขายระหว่างประเทศสยามกับนางาซากิ ถูกคลื่นลมโหมพัด จึงต้องแวะพักเรือ
 ที่ฝั่งเมืองจาม” ส่วนจุดหมายเหตุของกอกทหลายตอนทกลาดถึงบุคคลผู้หนึ่งด้วย นอกจากนี้
 อดันซึ่งเคยมาประเทศสยามโดยเรือชแอตเวเนเจอร์ ก็ได้ตั้งข่าวคราวไปยังเซอร์ทอมมมาล์ ลัทธิ
 เจ้าของบริษัทอินเดียในปีเดียวกันนั้นว่า “เมื่อเดือนมีนาคมผู้จัดการบริษัทซึ่งตั้งอยู่ ณ
 กรุงศรีอยุธยาได้แต่งดำเภาด้ายอม ๆ บรรทุกสินค้าต่าง ๆ และเงินตั้งไปยังเมืองจาม ดำเภา
 ดานมชาวญปุ่นเป็นลูกเรือ ชาวอังกฤษเป็นนายเรือ”

แม่ห้างชาวอังกฤษในกรุงศรีอยุธยากเคยใช้ญปุ่นเป็นลูกจ้าง ครองหนงญปุ่นลูกจ้าง
 ของห้าง ๒ คน ถึงแก่ความตาย เพราะเกิดวิวาททุบตีกันชนกับนายห้างและชาวอังกฤษผู้หนึ่ง
 ซึ่งดูเหมือนจะเป็นนายอำเภอผู้ปกครองชาวอังกฤษ จุดหมายเหตุของกอกทบบดงวันที่ ๓๕
 ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๖๐ (ค.ศ. ๑๖๑๗) ปรากฏว่า “กอกได้รับของกำนัลจากบิดานายอำเภอ
 และปรับทุกข์ถึงการที่ญปุ่นรบเร้าขอโดยดำเภาเข้ามายังประเทศสยามด้วย” เมื่อวันที่ ๓๐
 ธันวาคม กอกกราบงานให้นายอำเภออังกฤษและญปุ่นทราบถึงเหตุที่ญปุ่นทำร้ายพวกจีนใน

ประเทศจาม จนพระเจ้ากรุงจามถึงกับออกพระโอษฐ์ว่าเหลือดีกำลังที่จะบังคับบัญชาญี่ปุ่น
พวกนี้ได้ แต่ถึงกระนั้นกษัตริย์พม่าก็หาความชังชาวอังกฤษ ฮอลันดา และโปรตุเกสไว้ญี่ปุ่นจำนวน
มากเป็นลูกเรือเดินไปมาค้าขายทางประเทศทิศตะวันออกอยู่อีกนาน

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๖๒๑) กษัตริย์เมืองหิราโตแจ้งกับกอกว่า ทางอำเภอ
ได้ประกาศห้ามมิให้ชาวต่างประเทศเข้าไปซื้อขายท่าชายหญิง เพื่อนำออกนอกประเทศและ
ห้ามมิให้ผู้ใดถือยศตราวุธ โล่ หอก ดาบ ปืน ฯ หรือมีกระสุนดินดำอยู่ในความครอบครอง
ทั้งไม่ยอมอนุญาตให้ชาวเรือญี่ปุ่นรับจ้างชาวต่างประเทศเดินเรือเป็นอันขาด การที่ออกประกาศ
เช่นนี้เพราะญี่ปุ่นมีความริษยาชาวยุโรปว่าค้าขายได้ผลดี จึงพยายามหาหนทางที่จะถือเอา
ผลประโยชน์แต่ผู้เดียว ด้วยความทะนงตัวว่าเมื่อชาวอังกฤษและฮอลันดาซื้อสินค้าจากประเทศ
สยามไปขายในประเทศญี่ปุ่นได้ ญี่ปุ่นก็ควรซื้อได้เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้ตามรายงานของ
กอกถึงบริษัทอินเดีย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๓ (ค.ศ. ๑๖๒๐) ว่า “แม้การค้าขายในประเทศญี่ปุ่น
จะตกอยู่ในเงอมนมือญี่ปุ่นหมดแล้วก็ตาม พ่อค้าญี่ปุ่นก็ยังมิได้หยุดอยู่เพียงแค่นั้น เขายังได้
พยายามค้นค้นไปจนถึงไฟเรนโตและนางาซากิ แล้วนำสำเนาออกเดินทางไปถึงประเทศสยาม
จาม ตังเกีย กัมพูชา และเมืองท่าต่าง ๆ เพื่อเลือกซื้อสินค้าที่ชาวต่างประเทศเคยนำไปขาย
ในประเทศญี่ปุ่น และซึ่งตนเห็นว่าจะได้กำไรดีไปขายเสียเองในประเทศของตน ”

ตามจดหมายเหตุของผู้ขอเลี้ยงหลายนายตั้งได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น พ่อเป็นหลักฐาน
แสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้น ญี่ปุ่นสามารถดำเนินการค้าขายได้ใหญ่โตและรวดเร็วเพียงใด และ
มิใช่ว่าญี่ปุ่นจะเป็นพ่อค้าที่ตั้งอยู่ในความสงบแต่อย่างเดียว หากเห็นว่าตนมิได้รับความยุติธรรม
ขึ้นมาเมื่อใดแล้ว ก็อาจหันเข้าจับอาวุธตอบโต้ฝ่ายตรงกันข้ามได้เหมือนกัน ดังหลักฐาน
ปรากฏอยู่ในเรื่องราวของยามาดา นางามาซาซึ่งจะได้นำมาบรรยายต่อไป

ในหนังสือชื่อ ทรานแซกชันออฟทีเอเซียติกโซไซเอตีออฟเยแปน (Transaction of
the Asiatic Society of Japan) เล่ม ๗ มีเรื่องของกัปตัน เย.เอ็ม.เยมส์ ซึ่งแปลจาก
หนังสือ ไก่ไกวไฉเดิน ภาษาจีนอยู่เรื่องหนึ่ง พรรณนาถึงการค้าญี่ปุ่นเขาจับคราเจ้าเมืองนวด
ที่เกาะฟอร์โมซา ตลอดจนเรื่องความกล้าหาญของยามาดา นางามาซา ซึ่งปรากฏแพร่หลาย
อยู่ในประเทศสยาม และถึงแม้ข้อความตามคำแปลเรื่องราวของกัปตันเยมส์ผู้นี้ จะเป็นทำนอง
นวนิยายเจอบนอยู่มากก็ดี แต่แก่นความสำคัญของเรื่องนั้นปรากฏว่ามมุดแห่งความจริง นอก

จากนัยมวเรงของนักเขียนชาวยุโรปอกเวรงหนง ซึ่งผู้เขียนคงมิได้นึกฝันที่จะให้เวรงนั้นมา ผล่หมกมกถนประกอบเป็นหลักฐานชน เรงทานองนมอยุมกดวกน รวมทงทอจอ่านพบ จากหนงล่อทุโกจจราน เดม ๒๖๖ ซึ่งบางแห่งมผู้แปลไว้อย่างเต็มด้ำนฉนควม และบางแห่ง เพียงเลาคควมนนดวย ข้อควมในหนงล่อเดมนมเหตุผลทนาเชอมากกวาหนงล่อเกไกวไอ เดนมก

ยามาดา จิซายมอง นางามาซา เขามาพำนักอยู่ในประเทศสยามราวต้นศตวรรษที่ ๓๗ แห่งคริสต์ศักราช แต่จะเป็นวันเดือนปีใดไม่ได้ความแน่นอน ยามาดา นางามาซาผู้นี้ได้เคยอาสา พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาออกไปทำสงครามกับหัวเมืองประเทศราชข้างเคียง เมื่อมชยชนะได้เป็น เมืองชนแกกรุงศรีอยุธยาแล้ว พระเจ้ากรุงศรีอยุธยากพระราชทานเจ้าหญิงองค์หนึ่งให้เป็นภรรยา และทรงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองนน ข้อควมในหนงล่อฉบับปรบเขากนไม่ไดกบฉบับอื่น ๆ แต่ ยงมนักเขียนชาวญุ่นบางคนกล่าวว่ การตั้งครมครงนนกรุงศรีอยุธยาระทากบเมือง “เกา” หรือเมือง “ดคร” (ภาษาญุ่นเรียกเมือง “ดคร” ว่ “วิกกอน”) (๑) และบางคนก็ว่เป็น เมือง “อวะ” (พม่า) (๒) แต่อย่างไรกักรวมควมได้ว่ ยามาดา เป็นผู้หนงทได้บ่าเพญคุณ ประโยชน์ให้แก่ประเทศสยามเป็นอย่างยง ดังจะเห็นได้เมอครงกรุงศรีอยุธยาแต่งทูตจาทูตพระ ราชดำล้นไปเจริญทางพระราชไมตรีต่อพระเจ้ากรุงญุ่นนน ยามาดาได้มหนงล่อถึงมุขมนตรี ญุ่นมอบไปกบทูต เพื่อแนะนำตวทูตให้มุขมนตรีญุ่นรู้จักอยู่หลายครว เช่น เมอ พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๖๒๑) และ พ.ศ. ๒๓๗๒ (ค.ศ. ๑๖๒๙) เป็นต้น ล้วนพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงพระกรุณา พระราชทานตำแหน่งยศฐาบรรดาศักดิ์แก่ยามาดาอยู่เลมอดตลอดมา จนถึงได้เป็นเจ้าเมืองดคร ล่มจริงตามตอยคชองผู้แต่งเรองทนายเยมส์อองถง ตำแหน่งของยามาดา นางามาซาที่พระเจ้า กรุงศรีอยุธยาทรงแต่งตั้งให้นน ตามจดหมายเหตุของกอกเรียกชอต่าง ๆ กัน เช่น ออมปรา (Ompra) ออบปรา (Oppra) อัมปรีรา (Amprira) หรือออมพู (Ompu) เป็นต้น แต่ นายเฟรนซ์เขาใจว่คงเป็น “อ่าเกอ” ตามด้ำนเียงภาษาไทยดงทปาดากวอชบายใจว่ เป็น ตำแหน่งเจ้าพนักงานผู้มหนาทผายนคราภบาตควบคุมราชฐวเขตหนงหมุหนง หรือเหลาหนง เทานน

(๑) กือเมืองนครศรีธรรมราช.
(๒) กือเมืองอวะ เมืองหลวงของพม่า.

เรื่องของนวนิตทกกล่าวถึงการจลาจลเมื่อพระเจ้าทรงธรรมเด็สดูด้วยวรรคต ปรากฏว่า ยามาตา นางามาซามบรดาัคคิดเป็นออกญาเสนาภิมุข ตำแหน่งหัวหน้าอาสาญี่ปุ่น ส่วนจดหมาย เหตุอกฉบับหนึ่งกล่าวว่า ยามาตามบรดาัคคิดเป็นออกญากลาโหม (ตำแหน่งเสนาบดีกระทรวง กลาโหม) ซึ่งความจริงแล้ว ดูเหมือนยามาตามได้เกษมของกับตำแหน่งนี้เลย นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวด้วยว่า ขุนชัยสุนทรทเคยออกชื่อในพระราชดำรัสของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๖๒๓) ว่าได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าดูแลชาวญี่ปุ่นที่มาตั้งภูมิลำเนาทำมา ค้าขายอยู่ในกรุงศรีอยุธยานั้น มีใช้คนอื่นไกล คือตัวยามาตานั้นเอง (๑) ขอความญี่ปุ่นได้รับ พระราชทานยศฐาบรรดาศักดิ์ในกรุงศรีอยุธยานั้นอาจเป็นความจริง เพราะมตออย่างอยู่บาง เช่น คอนต์แต่นไต้ ฟอลคอน ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ และจนทุก วนนยังมีการพระราชทานยศฐาบรรดาศักดิ์แก่ชาวต่างประเทศที่รบราชการมความดีความชอบใน ประเทศสยามอยู่บางเป็นธรรมเนียมมา ส่วนชาวอังกฤษที่มาตั้งภูมิลำเนาทำการค้าขายอยู่ใน ประเทศสยาม ก็ปรากฏว่านายอำเภอเป็นหัวหน้าควบคุมดูแลเช่นเดียวกัน

จดหมายเหตุของกอกฉบับลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๖๐ (ค.ศ. ๑๖๑๗) ปรากฏว่า “กอกได้มหนังสือ ๒ ฉบับ ถึงนายอำเภออังกฤษฉบับหนึ่ง นายอำเภอญี่ปุ่นฉบับ ๑ และตั้ง ดั้งของ ๒ ชนิดมาให้ คือปืนยิงนก ๒ กระบอก ราคา ๘ เติล (๒) ๘ เมช (๓) ๘ โก (๔) ผัดควน ดอก ๒ พับ ราคา ๘ เติล ผัดดอกดำและเขียวอย่างละ ๑ พับ ราคา ๖ เติล” ส่วนจดหมาย เหตุฉบับลงวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๑ (ค.ศ. ๑๖๑๘) อีกฉบับหนึ่งข้อความว่า “วันน นายอำเภอชอมาเตยต์ ชาวฮอลันดา ซึ่งกลับจากประเทศสยามมาเยี่ยมซาฟเจ้า (กอก) และได้ให้ ฟังว่า วันหนึ่งนายบัตต์ชาวอังกฤษเชิญนายเยมต์ บีเตอร์ชัน นายอำเภอไปในการเลี้ยงใหญ่ที่ กรุงศรีอยุธยา ครั้นเสร็จการเลี้ยงแล้ว บัตต์กับชาวญี่ปุ่นก็เขากดุมรุมกันจับตัวเยมต์ บีเตอร์ชัน โดยมีทราบตันถ่ายปลายเหตุ นายบีเตอร์ชันได้ให้นายมาเตยต์ฟังว่า เขาได้ต่อสู้และฆ่าญี่ปุ่น ตาย แต่บัตต์กับพวกหนีไปได้ บีเตอร์ชันคนนี้เป็นผู้ทพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงนับถือโปรดปราน

(๑) ยามาตาเป็นออกญาเสนาภิมุข เจ้ากรมอาสาญี่ปุ่น ภายหลังได้เลื่อนเป็นออกญานครศรีธรรมราช นายอำเภอชาวต่างประเทศในครั้งนั้น ตั้งพวกหัวหน้าของชนชาตินั้นๆ เป็นหมื่นเป็นขุนชั้นในกรมทำอีกส่วนหนึ่งต่างหาก ขุนชัยสุนทรนั้น เป็นนายอำเภอญี่ปุ่น มีใช้ยามาตา.

(๒) ๑ เติล ๑ ตำลึงจีน เท่ากับ ๕ ชิลลิง.

(๓) ๑ เมช ,, ๖ เปนซ์

(๔) ๑ โก (ยังไม่ทราบว่าจะเท่ากับเงินอังกฤษเท่าไร)

มาก จึงชวนให้ข้าพเจ้า (กอก) เข้าใจว่าบีตต์คงกระทำด้วยความริษยาอาฆาต แต่มาแต่ย์ตัวเอง กล่าวว่บีตต์กระทำโดยฤทธิเมมา”

นายอำเภอเป็นคำเรียกชอตาแห่งหน้าของชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นชนชาติเดียวกับตน คล้ายกับกลุ่มผู้มหน้าทนต์แต่ผลประโยชน์ของชนชาติหนึ่งๆ โดยเฉพาะ หาใช้นามบรรดาคักัดซึ่ง ตงชนเพื่อพระราชทานแก่ชนชาติองกฤษหรือญี่ปุ่นไม่ ตามจดหมายของกอกทมตงยอน ยอนชน และรชาร์ด บีตต์ นายห้างฝรั่งทางหนึ่งในกรุงศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๖๐ (ค.ศ. ๑๖๑๗) ก็ปรากฏความเข้าใจของกอกว่ นายอำเภอญี่ปุ่นเป็นผู้ทอาจคุมครองชวยเหลือพอกา ญี่ปุ่นในการบรรทุกดินค้ำดงดำเกา และควบคุมดูแลมิให้ชาวเรือญี่ปุ่นก่อการจลาจล” บีเตอร์ชน อกคนหนึ่งซึ่งเรียกกันว่เป็นนายอำเภอองกฤษ ก็เป็นผู้ทอาจอำนาจประโยชน์แก่กลุ่มชนชาว องกฤษเช่นเดียวกัน กอกเคยมหนังสือถึงและด่งของกันลไปให้ท่านองเดียวกับที่เคยให้นาย อำเภอญี่ปุ่น กอกยังกล่าวดวยว่ “บิดาของนายอำเภอญี่ปุ่นก็เคยมจดหมายถึงกอกถึงเหล่า องนักบดัม ๒๐๐ ผลมาไห้เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๖๐ (ค.ศ. ๑๖๑๗) ทงยังได้มาพบกอก และนำเหล่าองนักบดามมาไห้ดวย” ผู้ทกอกกล่าวถึงนชระอยจะเป็บิดาของยามาดาทอยู ทางเมืองหระาโตเกียวได้ และยังมบางคนกล่าวดวยว่ยามาดาเป็ล้ามัญชนพนเมืองอเล่บ้าง เป็ ชาวบ้านชาพูในเมืองซุรุกะบ้าง แต่อย่างไรก็ตามเรื่องราวที่จะกล่าวต่อไปนั ย่อมแสดงให้เห่นว่ ยามาดาเป็บุคคลล้าคณูทไ้ทำเกยรตยค้ชอเล่ยงไว้อย่างมากมาย

ล่นเรื่องราวของยามาดาที่ปรากฏในหนังสือโกไกวไ้ไ้เห็นว่ ยามาดา จิชายมอง กจิ ไ้ได้แสดงต่อพอกาญี่ปุ่นเล่มีอนักบว่ตนเป็พระเจ้ากรุงสยามนน เป็เรื่องไม่มีมูลแห่งความจริงเลย การทผู้เขียนเรื่องแต่งความชอนชน คงเป็เพราะมพอกาฉานญี่ปุ่น โดยมากได้พบเห่นยามาดา ที่เมืองดคร เมื่อดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองดครหรือเป็นรายาแห่งเมืองดครอยู่ในเวลาดานน ทงยัง ปรากฏดวยว่ เมื่อยามาดาลงแก่กรรมแล้ว บุตรของยามาดาชื่อโออิน (ไม่ใช่อายินอย่าง นายเยมส์เรยก) ก็ไ้รับตำแหน่งเจ้าเมืองดครล้บแทนบิดาต่อไป ยามาดาจะไ้ได้เป็นเจ้าเมือง บัดตานดวยหรือไม่ เหลือว่ลยทจะล้บส่วนให้ไ้ได้ความเน่นอน พรบพร^(๑) อกแห่งหนงกมผู้ กล่าวกันว่อยู่ในความปกครองดูแลของยามาดาเหมือนกัน แต่ยังเป็นทคกลางแคลงไม่แจ่งชัด หรือ “พรบพร” จะเป็นชอเมืองโตเมืองหนงซึ่งอยูบนฝั่งทะเลแถบเดียวกับเมืองดครก็เป็ได้.

(๑) เพชรบุรี.

เรื่องที่ปรากฏในหนังสือโกจิราน

ในบรรดาราชเล่อกของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา^(๑) ที่เป็นราชวงศ์มาแต่โบราณ มีบุคคล
 ผู้หนึ่งได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาตากาโหม ซึ่งแม่จะเป็นตำแหน่งที่สูงกว่า
 ตำแหน่งของยามาดา^(๒) ก็ตาม ตำแหน่งนี้คงเป็นตำแหน่งสามัญในประเทศสยามเท่านั้น ด้วย
 เหตุนี้จึงมีขุนนางข้าราชการตงกงจ้านวนต่างพากันวิษยยามาดา แต่ออกด้วยหนังสือขงนยม
 รักไครยามาดาอยู่

ต่อมาเมื่อพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา^(๓) ประชวรหนัก แพทย์ถวายพระโอสถ แต่พระอาการ
 มิได้ทุเลาเบาบางลง ทรงรู้สึกพระองค์ว่าจะไม่สามารรถดำรงพระชนม์อยู่ได้แล้ว จึงรับสั่งให้หา
 เจ้าพระยาตากาโหมกับยามาดาและเหล่ามุขมนตรีชนผู้ใหญ่เข้าไปจนใกล้พระที่ แล่อมพระราช
 ดำรัสว่า พระองค์ประสงค์จะส่งราชสมบัติและมอบให้พระยุพราชตีบราชสมบัติต่อไป ขอให้
 มุขมนตรีทั้งหลายจงรับเป็นธุระช่วยเหลือพระราชโอรสในการดำเนินรัฐประศาสน์นโยบายปกครอง
 ประเทศสยาม ให้เป็นไปตามแนวทางที่พระองค์ได้ทรงกระทำเป็นแบบอย่างไว้ โดยให้เจ้าพระยา
 กตากาโหมและยามาดาผลัดเปลี่ยนเวรกันจัดการบ้านเมืองคนละปี ใครจัดอยู่ทางพระนครศรีอยุธยา
 ให้อีกคนหนึ่งไปรักษาเมืองพิริบพรแทน บุคคลทั้ง ๒ ต่างถวายคำมั่นสัญญาที่จะรับภาระจัดการ
 บ้านเมืองให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ทุกประการ ครั้นวันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๕ พ.ศ. ๒๓๗๓
 (ค.ศ. ๑๖๒๘) พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จสวรรคต

จำเนียรกาลมาจนถึง พ.ศ. ๒๓๗๕ (ค.ศ. ๑๖๓๒)^(๔) บรรดาขุนนางข้าราชการจึงอัญเชิญ
 พระราชโอรสเสด็จผ่านพิภพเถลิงถวัลยราชสมบัติและกระทำพระราชพิธีราชาภิเษกณเดือน ๘ ค่ำ
 นั้นเสร็จแล้ว ยามาดากลับไปรักษาเมืองพิริบพรตามเดิม ส่วนเจ้าพระยาตากาโหมได้เป็นผู้สำเร็จ
 ราชการบ้านเมืองแรกตามพระกระแสรบสั่ง เวदानนเจ้าพระยาตากาโหมมีอายุได้ ๒๕ ปี ยังเป็น
 โสดรูปร่างสง่างาม พระราชมารดาเกิดมีพระทัยปฏิพัทธ์ในรูปโฉมของเจ้าพระยาตากาโหมแลงก
 เสยลอบลัดกระทำการชุกนชน จนพระนางถึงกับทรงมพระดาวที่จะเสกสมรสกับเจ้าพระยาตากาโหม
 และให้เจ้าพระยาตากาโหมชนครองราชสมบัติแทนพระราชโอรสต่อไป ที่จริงกษัตริย์พระองค์นี้

(๑) พระเจ้าทรงธรรม.

(๒) ออกญาเสนาภิมุข.

(๓) พระเจ้าทรงธรรม.

(๔) ความจริงพระเชษฐาธิราชเสด็จขึ้นครองราชสมบัติในปี พ.ศ. ๒๓๗๐ ปีเดียวกับปีที่พระเจ้าทรงธรรมสวรรคต ต.อ.

แม่ทรงมีพระชนมายุเพียง ๓๓ พรรษา พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถ ด้วยเมื่อพระองค์ทรง
 ทราบพฤติการณ์ของพระราชมารดาเช่นนั้น กรมพระราชดาร์ทจะเอาตัวเจ้าพระยาตากใหม่ไป
 ประหารชีวิตเสีย เพื่อเป็นทางป้องกันมิให้พระราชมารดาคิดการร้าย แต่พระราชดาร์นเป็นท
 ลังรู้ไปเสียก่อน^(๑) พระราชมารดาจึงแต่งเหตุบายเชิญเสด็จพระเจ้าแผ่นดินไปยังพระตำหนัก
 เพื่อทรงพระตำราญในงานรื่นเริงภายในพระราชฐาน และถวายพระกระยาหารซึ่งเจ็ดด้วยยาพิษ
 ให้พระองค์ด้วยจนเสด็จสวรรคต พระราชมารดาพยายามปกปิดความซ่อนไว้อย่างมิดชิด โดย
 ทรงแพร่ข่าวให้เดไปเสียว่าพระองค์เสด็จสวรรคตด้วยพระโรคปัจจุบัน แล้วพระนางจึงมรับตั้ง
 ให้ตกแต่งพระเมรุอย่างงดงาม และถวายพระเพลิงพระศพตามขัตติยราชประเพณี ครั้นเสร็จงาน
 พระศพแล้ว พระนางก็เสด็จขึ้นครองราชย์เดี่ยวเอง โดยถือดีทศทพระเจ้าแผ่นดินไม่มีรัชทายาทสืบ
 ราชสันตติวงศ์ ชื่อนานพระนามว่า “พระราชินีครองราชย์” “Queen Regnant” ฝ่ายยามาตา
 ซึ่งออกไปสำเร็จราชการอยู่ทางเมืองพริบพร เมื่อทราบความเรื่องน จึงคิดที่จะเข้ามายัง
 กรุงศรีอยุธยาเพื่อฟังข่าวคราวให้เป็นทแน่ชัดต่อไป แต่ยังมีหนใด ก็ได้ทราบจากมหาดเล็กคนสนิท
 ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาว่าพระองค์ถูกปลงพระชนม์ด้วยยาพิษ เมื่อเสด็จไปเป็นเชิงเขมมเยียน
 พระราชมารดา เพื่อให้ทราบร่องรอยว่าพระราชมารดาจะทรงคิดการร้ายใด ยามาตามความ
 โกรธแค้นเป็นอย่างยิ่ง จึงดาร์ทจะกำจัดพระราชินีและเจ้าพระยาตากใหม่ เพื่อดังแค้นแทน
 พระองค์ให้จงได้ และแล่นยามาตาคักเตรียมคุมพลจะยกขึ้นมายังกรุงศรีอยุธยา เพื่อทูลเชิญ
 พระราชอนุชาซึ่งกำลังทรงศึกษาอยู่ ณ พระอารามแห่งหนึ่งชนเถลิงราชสมบัติต่อไป พระราชินี
 ทรงทราบข่าวกตกพระทัย จึงปรึกษาหารือกับเจ้าพระยาตากใหม่ ตกกลงกันให้จันทรา^(๒) รีบ
 เดินทางไปแจ้งแก่ยามาตาทเมืองพริบพรว่า “พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงพระประชวร เสด็จ
 สวรรคตด้วยความสงบอย่างปัจจุบันทันด่วน กระทำให้พระราชินีทรงไต่กเค้ร้างเดี่ยวพระทัยเป็น
 อย่างยิ่ง ล้วนการที่พระนางเป็นสตรีเสด็จขึ้นครองราชย์โดยพระองค์เอง ย่อมขัดต่อโบราณ
 ราชประเพณี แต่ต้องทรงทำไปเพื่อป้องกันมิให้เกิดการจลาจลขึ้นในพระราชอาณาจักรเป็นการ
 ชวคราวเท่านั้น และบัดนี้พระองค์ได้มีพระเสาวณีย์ให้เชิญตัวยามาตาเข้าไปยังกรุงศรีอยุธยา

(๑) เรื่องที่กล่าวต่อนี้ เอาเรื่องต่าง ๆ ที่เล่ากันเช่นเรื่อง ท้าวศรีสุดาจันทร์ กับขุนวรรณสา เป็นต้นมาปะปน หามิคำ
 ในพงศาวดารไม่

(๒) วันวลิตว่า “อินทรา” แต่ทั้ง ๒ ชื่อนี้ ไม่ปรากฏว่าเป็นชื่อเดิม หรือนามบรรดาศักดิ์ ส่วนในต้นฉบับนั้นว่า
 “Chantohou”

เพื่อทรงปรึกษาหารือ เลอศักดิ์ดาปนาเจ้านายที่เหมาะสมนครองราชอาณาจักรสืบต่อไป เสร็จแล้วพระองค์ก็จะมอบราชสมบัติคืนให้ทันที อนึ่งพระองค์ทรงทราบด้วยว่า ขณะนยามาดากำลังหลงเชอถอยค้ำอ้นเป็นเท็จว่าพระองค์เป็นผู้วางยาพิษพระเจ้าแผ่นดิน จนถึงกับคุมแค้นและตระเตรียมจะยกทัพไปตีพระนครครุฑอยุธยาเพื่อจับกุมพระองค์ จึงทรงตระหนักพระทัยเป็นอย่างยิ่ง ทรงเรื่องนพระองค์ทรงเห็นว่า เป็นเรื่องทรมองเกิดขึ้นจากความกตัญญูของผู้นับพระดังค์ รายต่อพระองค์ ฉะนั้นจึงทรงมีลายพระหัตถ์แต่งตั้งปฏิญาณมาว่าพระองค์มิได้ทรงทำดั่งที่โจษจันกนนั้นเลย ทั้งยังได้ทรงพระกรุณาแต่งตั้งให้ โอนินบุตรของยามาดาเป็นเจ้าเมืองนครและบัตตานีในคราวนี้ด้วย ส่วนตราตั้งจะได้ส่งตามมาภายหลัง”

เมื่อยามาดาเห็นหลักฐานดั่งแจ้งความมโนพระทัยดีของพระราชชนเชนนน จึงหลงเชอและยอมรับให้บุตรของตนเป็นเจ้าเมืองทง ๒ หัวเมืองตามพระประสงค์ และเชิญจันทรเจ้าไปเดียงคู้เป็นการใหญ่ จันทรเจ้าพอใจว่าอุบายของตนล้นฤทธิ์ผลล้นความมุ่งหมายแล้ว จึงแต่งแต่งตั้งความชอบใจและลากลับ วันหลังต่อมาเมื่อยามาดามาเยี่ยมตอบถึงทพก จันทราก็เลยลากลับกรุงศรีอยุธยา

ครั้นแล้วยามาดาจึงเรียกตัว โอนินเข้ามาพบ และแจ้งให้ทราบว่าพระราชชนิ์ทรงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองนครและบัตตานี แล้วก็ให้ออกเดินทางไปครองเมืองทงสองนั้น เมื่อโอนินไปยังเมืองบัตตานี ธานี (Ranee) ซึ่งเป็นผู้รักษาเมืองอยู่ในขณะนั้น มิได้ออกมาเชอเชิญให้เข้าเมือง เป็นแต่ตั้งบุคคลชนหัวหน้าออกมาแต่งตั้งความอ่อนน้อมเท่านั้น ส่วนทางเมืองนครเมื่อโอนินไปถึง ผู้รักษาเมืองออกมาต้อนรับเชอเชิญเข้าไปในเมือง และทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาปฏิญาณตนต่อ โอนิน โอนินจึงตั้งพานักอยู่ทเมืองนคร และดำเนินการปกครองตลอดสองหัวเมือง ทั้งยังได้เลือกหาทตหนักอสร่างบ้อมปรการและตงทวการบ้านเมืองด้วย

ฝ่ายจันทรเจ้าเมื่อกลับถึงพระนครครุฑอยุธยาแล้ว ก็เข้าเฝ้าพระราชชนิ์กราบทูลว่า “ยามาดาตกลงยอมรับจะช่วยเหลือสนับสนุนพระนาง แต่ใจจริงนั้นถึงเกิดเห็นว่า ยามาดาคิดการตรงกันข้าม ด้วยยามาดามีความประสงค์จะให้คิดเลอศักดิ์ดาปนาเจ้านายองค์ใดองค์หนึ่ง ซึ่งยามาดาเห็นสมควรขึ้นเป็นกษัตริย์ และการที่ยามาดารับเอาเมืองบัตตานีไว้ ก็เพื่อจะไซ้เป็นทมวสุ่มรพดเพื่อเอาตกรุงศรีอยุธยา ฉะนั้นเพื่อตดกาดังมิให้ยามาดาคิดการด้าเร็ว จันทรเจ้าจึงตอบเอายาพิษใส่อาหารที่ยามาดากินในขณะทมการเดียงรับรอง พืชยาคงจะทำให้ยามาดาถึงแก่ความ

ตายภายในเวลา ๓ เดือน” เมื่อพระราชชนทรวงทราบความละเอียดจากจันทราเช่นนกกตพระทัย
และรับสั่งว่า ถัดวันยามาตาแล้วจะยกเมืองปัตตาน์และนครให้จันทราครอบครองเป็นบำเหน็จ
ความชอบต่อไป

ถัดวันยามาตาในช่วงเวลาไม่นานเท่าใด ก็รู้สึกตัวว่าถูกลอบวางยาพิษ ไม่มีทางจะแก้ไข
ให้รอดพ้นความตายได้ จึงเรียกบรรดาที่ปรึกษาและหัวหน้ากองเข้ามาแจ้งให้ทราบความที่ตน
คิดไว้ว่า “ถ้าไออินมีอำนาจเป็นใหญ่ชนใน ๒ หัวเมือง^(๑) นั้นเมื่อใด ก็จะทำให้รวบรวมพล
ยกเข้าตกรุงศรีอยุธยา เพื่อจับกุมพระราชชนกับเจ้าพระยาตากใหม่สำเร็จโทษเสีย แต่เมื่อต้อง
มาเสียที ถูกจันทราลอบได้ยาพิษในอาหารที่ตนกิน จนไม่สามารรถจะไปไหนได้แล้ว จึงเป็น
อันหมดหวังที่จะกระทำการต่อไป ฉะนั้นเมื่อตนหาชีวิตไม่แล้ว ให้บุคคลเหล่านั้นรับนำความ
ไปแจ้งแก่ไออิน เพื่อดำเนินการตามที่ตนคิดไว้ให้เป็นผลสำเร็จ” ต่อมาอาการป่วยของยามาตา
ก็กำเริบหนักขึ้นและถึงแก่ความตาย เมื่อต้น พ.ศ.๒๓๗๖ (ค.ศ. ๑๖๓๓)

ฝ่ายไออินเมื่อได้ทราบข่าวตายของบิดาเช่นนั้น ก็มีความเศร้าโศกและแค้นเคือง
เป็นอย่างยิ่ง จึงตั้งสัตย์ปฏิญาณต่อฟ้าและดินว่า ตนจะคิดการแก้แค้นแทนบิดาให้จงได้
ไออินเกณฑ์พลในเมืองนครได้เป็นจำนวนมาก แต่ทางเมืองปัตตาน์นรราชูรักษาสัตของว่า
“ปัตตาน์เป็นเมืองเล็ก ไม่ได้เตรียมมรดกไว้ให้พร้อมพรั่งที่จะเรียกไตทันท่วงที ต่อรับหน้า
จึงจะส่งกองทัพไปช่วยได้ บิดาขออย่าให้ต้องยากแค้นพอลถึงเข้าสู่อ้อมรามรบเลย” ไออินจึงคิด
ว่าถ้าตนจะยกกองทัพไปแต่ลำพังโดยละทิ้งเมืองนครไว้ ราชูรักษามืองปัตตาน์ก็อาจเข้ามาตี
เอาเมืองนครเสียได้ จึงเป็นอันต้องระงับการยกกองทัพไปตีพระนครศรีอยุธยาไว้พลางก่อน

แต่ชาวนครได้ลงรูมาถึงพระนครศรีอยุธยา พระราชชนทรวงทราบจึงรับสั่งให้จันทราเป็น
แม่ทัพคุมพลยกไปยังเมืองนครทนต์ แล้วจันทราทให้คนถือหนังสือเข้าไปแจ้งแก่ไออินว่า
“พระราชชนทรวงทราบตลอดถึงสาเหตุที่ ไออินคิดจะยกกองทัพไปตีพระนครศรีอยุธยาด้วยความแค้น
ใจว่าผู้ลอบวางยาพิษยามาตาผู้เป็นบิดาจนถึงแก่ความตายที่เมืองพระบพิร์ แต่จะอย่างไรก็ตามถ้า
ไออินยังมีความซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินอยู่ ก็ให้ออกมาอ่อนน้อมยอมคนเมืองทั้ง ๒ ให้ แล้วอพยพ
ครอบครัวออกไปเสียจากเมืองนครแต่โดยดี” ไออินคิดแล้วจึงแสร้งทำเป็นอ่อนน้อมไม่ขัดขวาง
และแจ้งแก่ผู้ถือหนังสือว่า “ตนพร้อมที่จะปฏิบัติตามพระราชดำริ เพราะเป็นธรรมดาอยู่ว่า

(๑) เมืองถครและปัตตาน์

เมื่อบิดาหาชีวิตไม่แล้ว บ้านเมืองที่ใครบพระราชนานมากจะต้องถวายนคนทางต้น แต่ขอให้รอ
ออกสัก ๒-๓ เพลา เพื่อจัดการบ้านเมืองให้เรียบร้อยก่อน” จันทรชาติทราบก็หลงเชื่อ และ
ยินยอมตามที่ ไออินขอผิดนั้น

เมื่อไออินแก่งตั้งศัตรูเป็นผลสำเร็จ จึงตระเตรียมดำเนินงานตามแผนการที่คิดไว้ คือ
พอดกถึงวันกำหนด ไออินก็ส่งผู้แทนออกไปแจ้งแก่จันทรชาติว่า “ตนพร้อมที่จะคืนบ้านเมืองให้
แล้ว แต่ในการส่งมอบควรกระทำให้ออกต้องตามชนบประเพณี” จันทรชาติทราบก็ระแวงใจคุม
ทหารเข้าไปยังทวารการเมืองเพียง ๓๐๐ คน แต่พอดถึงจุดที่ทวารเมืองลงจอดตกอยู่ในที่ลุ่ม ขณะ
นั้นทหารฝ่ายไออินได้เข้าโจมตีทหารของจันทรชาติแตกกระจัดกระจายกันไปคนละทิศละทาง เหลือ
แต่ตัวจันทรชาติอยู่ในท่ามกลางทหารฝ่ายไออินแต่เพียงผู้เดียว ไออินมีความยินดีที่ได้ชัยชนะต่อผู้
ประทุษร้ายบิดาอย่างสะดักตาย ประดุจเทพเจ้าช่วยชก นำศัตรูผู้ทรยศ โหดร้ายเข้ามาใน
บ่วงกดให้ไออินล้างแค้นได้ดังประสงค์ เมื่อเสร็จการสังหารจันทรชาติแล้ว ไออินจึงคิดที่จะกรีธา
ทัพเข้าไปตีพระนครศรีอยุธยา เพื่อแก้แค้นแทนพระเจ้าแผ่นดินและบิดาของตนอีกคราวหนึ่ง
เมื่อทำการคราวนี้สำเร็จ จะได้จัดการบ้านเมืองให้สงบราบคาบ และยกกริชท้าวททเห็นสมควร
ขนผ่านพิภพพระนครศรีอยุธยาต่อไป แล้วไออินจึงเกณฑ์แม่ทัพนายกองจากเมืองนครราชสีมา
๓๓ นาย และตระเตรียมกองทัพเพื่อยกไปโดยด่วน

ส่วนพรรคพวกของจันทรชาติที่หนีรอดมาได้ ได้พากันนำข่าวมาแจ้งยังกรุงศรีอยุธยา ไม่
ช้าชานนักแพร่หลายใหญ่โตไปว่า ไออินกำลังตระเตรียมมรพลประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ ซึ่งเกณฑ์
จากเมืองพระบุรี เมืองนคร เมืองปัตตานี เมืองมอญ ลาว และเมืองต่างๆ ในแหลม
อินโดจีน จะยกมายังพระนครศรีอยุธยา กองทัพไออินจะหยุดพักแรม ณ ที่ใดบ้าง พรรคพวก
ของจันทรากินมาบอกเล่าอย่างถกถก พระราชชนนทรงตระหนักพระทัย และร้องขอให้เจ้าพระยา
กลาโหมช่วยคิดอ่านป้องกันบ้านเมือง แต่เจ้าพระยาคลาโหมเป็นคนมีนิสัยขลาด เมื่อได้ทราบ
ข่าวดังนั้นก็แทบสิ้นสติล้มปฤติ ไม่สามารถที่จะถวายนคำแนะนำประการใดได้ นอกจากคิดว่าถ้า
ชาวญปุ่นที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยาไปเข้าด้วยไออินแล้ว คงต้องเสียกรุงศรีอยุธยาเป็นแน่อน ฉะนั้น
เจ้าพระยาคลาโหมจึงออกความเห็นให้ยกกำลังไปช่วยญปุ่นไว้ทั้งหมด เพื่อตัดหนทางมิให้ญปุ่น
หลบหนี กองทัพไทยจะได้บุกเข้ามาฟันทำลายเสียได้โดยง่ายตาย ทั้งได้มิตรารั้งให้ชาวญปุ่น

๒๕ ๑๐ ๒
 ทตงภูมิตำเนาค้าขายอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ดังตัวนายดำเกา ๒ นายเข้าไปยังพระนคร นายดำเกา
 ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
 ๒ นายนี้ คือ กุกยา โอชามอง กับตามาซุบไอ เป็นคนมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์
 และเฉลียวฉลาดมาก เมื่อทราบว่าตนได้รับตราสั่งเช่นนั้น จึงไปหาอวากุระสี โอชามอง ผู้เป็น
 ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
 หัวหน้าชาวญุ่นที่บ้าน เพื่อปรึกษาหารือขอความคิดเห็น สีโอชามองออกความเห็นว่ “ชะรอย
 ไทยคงเกรงว่าญุ่นทตงภูมิตำเนาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาจะไปเข้าด้วยไออิน ที่ฆ่าทูตผู้ไปสอบถาม
 ๕
 ถึงการที่ ไออินระดมพลในเมืองนครและบัดตานจะยกเข้ามาตีพระนครศรีอยุธยา การที่ตั้งให้
 ๕
 บุคคลทั้ง ๒ ไปในพระนครคงน คงประสงค์จะทราบว่าญุ่นในกรุงศรีอยุธยามีความจงรัก
 ๕
 รักต่อไทยหรือไม่ ถ้าเห็นปราศจากความจงรักภักดีแล้ว ก็คงจะจับกุมตัวไปประหารชีวิตเสีย
 ๕
 เป็นมั่นคง ฉะนั้นการที่จะไปตามท้องตราหรือไม่ยอมไปยอมมีภัยเท่ากัน จึงควรพิจารณา
 ๕
 พิจารณาให้ถกถวนว่าจะควรเลือกทำทางใดดี”

๕
 ชาวญุ่นเหล่านั้นได้เปิดประชุมปรึกษาหารือกันชน มีผู้เข้าร่วมประชุม คือ คานายา-
 ๕
 หิขานุโร ๑ โอชา ตายาซุเก ซากุ ๑ วาตยา อิชโร บีไอ ๑ คิชเบ ยากูโร ยมมอง ๑ กิจ เบยา-
 ๕
 จิน ซาบุโร ๑ ทานิกิ อุบไอ ๑ อีมา บุราชากิไอ ๑ ยามาตา นิกายาโย ๑ ยามาตา นิชไอ ๑
 ๕
 อารูกา มอนเด โอชู อาจารย์ทางยุทธศาสตร์ ๑ ฮายาชิ นากาซาบุโร คีตปีนทางละคร ๑ กับ
 ๕
 ซิสาร่า โกอโรซาจิ (ซึ่งเคยเป็นตัวละครเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา เมื่อกลับนางาซากิแล้วจึงได้
 ๕
 เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับยามาตาชนอกคนหนึ่ง ที่ประชุมเห็นพร้อมกันว่า การที่พระราชินเรียกตัว
 ๕
 นายดำเกาเข้าไปยังพระนครศรีอยุธยาเพื่อความมุ่งหมายจะยึดไว้เป็นตัวจ่านำ เพราะพระองค์
 ๕
 ย่อมทรงทราบว่าญุ่นเป็นชาติที่รักความยุติธรรมและพวกพ้อง จะได้ไม่กล้าก่อการกำเริบโจมตี
 ๕
 กรุงศรีอยุธยา อันอาจเป็นเหตุให้นายดำเกาที่เป็นตัวจ่านำอยู่ต้องพลอยถูกประหารชีวิตไปด้วย
 ๕
 อภิประการหนึ่ง พระราชินอาจทรงคิดว่า ถ้ายกมญุ่นเพื่อนร่วมชาติของไออินอยู่ในพระนคร
 ๕
 ศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก เมื่อไออินนำทัพมาถึงคงไม่กล้าเข้าโจมตีพระนครทันที หรือบางที
 ๕
 อาจเลิกสมความคิดที่จะรบพุ่ง เพื่อช่วยให้นายดำเกาทง ๒ ที่ถูกยึดไว้เป็นตัวจ่านำได้รับการ
 ๕
 ปลดปล่อยก็ได้ การที่ขอยอมเป็นโอกาสที่กรุงศรีอยุธยาจะได้รวบรวมพลเข้าเหยียบย่ำโจมตี
 ๕
 ญุ่นในภายหลัง เมื่อพอจะล่วงรู้เท่าทันความคิดของฝ่ายไทยเช่นนั้นแล้วก็ไม่ควรหลงกล แต่
 ๕
 การที่จะขัดขวางไม่ยอมไปในคราวนี้ ฝ่ายไทยคงยกกองทัพมาล้อมเมืองไว้ ฉะนั้นทางที่ดีสุด
 ๕
 จึงควรรีบเตรียมตัวลงประจำเรือเสียให้พร้อม และรักษาหน้าทให้เข้มแข็งต่อไป”

ระหว่างที่ประชุมหารอกนอยู่น ทางกรุงศรีอยุธยาใกล้คนเข้าไปเร่งรัดให้ตั้งตัวนาย
 ดำเภาเข้าไปในพระราชวังโดยเร็ว มียอมให้ผิดผ่อนต่อไปอีก โอชายิ้มมองกับจูบใจ จึงคิดกัน
 ว่าการทรมารบดงมาเป็นคารบ ๒ เช่นนี้ ถ้ายังไม่ยอมไปก็ดูเต็มชอนเป็นคนขลาด เมื่อถึงเวลา
 จะต้องตายด้วยคมอาวุธของศัตรูแล้ว แม่จะอยู่หรือไปก็คงมีผลเท่ากัน เป็นการยากที่จะหลีกเลี่ยงได้
 คนทั้ง ๒ จึงตกลงกันว่า จะเข้าไปในพระนครกับพรรคพวกเพียงเล็กน้อย โดยมีอาวุธ
 ไปให้ครบมือและนัดหมายกันไว้ว่า ถ้าได้ยืนเคียงบั้นตงชนให้ทุกคนที่เป็นชายชาติหน้ากรบบุกเข้า
 ประหัตประหารศัตรูจนสุดสิ้นชีวิตไปด้วยกันทั้งสิ้น เกียรติศักดิ์แห่งนกรบญุ่นจะได้เดื่องลือขจร
 ไปทั่วทุกประเทศ ความคิดเช่นนี้เป็นที่สนใจกันโดยทั่วหน้า เพราะเป็นที่เข้าใจอยู่แล้วว่า เมื่อ
 ถึงคราวจำเป็นแล้ว ก็ต้องยอมสละชีวิตเพื่อดำรงไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์ของตน ฉะนั้นนายดำเภาทั้ง ๒
 จึงพากันเข้าไปในพระนคร พร้อมด้วยพลปืนเล็ก ๒๕ นาย พลเกาทัณฑ์ ๓๐ นาย นอกนั้น
 เป็นพลหอก ล้วนฮ้อไชยมองให้ควบคุมพลญุ่นคอยฟังเหตุการณ์อยู่ทางด้านหลัง

ฝ่ายเจ้าพระยาตากลาโหมเมื่อได้ทราบว่า ชาวญุ่นมาตามทเรียกหา แต่มีอาวุธครบมือ
 กันก็ตกใจ จึงใช้นายทหารผู้หนึ่งออกไปเจรจาและขอให้ญุ่นขแจ่งว่า เหตุใดจึงคุมกันมา
 เหมือนจะเข้าทำสงคราม” ญุ่นตอบว่า “การที่ไออินฆ่าผู้ถือศีลของกรุงศรีอยุธยาที่เมือง
 ลคร เป็นกรณีเหตุให้เจ้าพระยาตากลาโหมถือเป็นข้อพิรุชสังสัยชนชาวญุ่นว่าคงจะไปเข้าด้วย
 ไออิน และคิดที่จะประหัตประหารชีวิตญุ่นเสีย ชาวญุ่นจึงต้องเตรียมตัวมา เพราะตาม
 ประเพณีของญุ่น เมื่อถึงคราวอับจนจะถึงแก่ความตายแล้ว ก็ให้ตายโดยมีอาวุธติดมืออยู่”

เจ้าพระยาตากลาโหมได้ทราบดังนั้น ก็ยิ่งตกใจมากจน จึงให้นายทหารคนสนิทออกไป
 ขแจ่งให้ญุ่นทราบว่า “การที่กรุงศรีอยุธยายกกองทัพไปยังเมืองลคร ก็เพื่อจะปราบปราม
 ไออินซึ่งคิดการเป็นขบถสะละมรพลชนทเมืองลคร และฆ่าทูตผู้ถือศีลของกรุงศรีอยุธยา แต่
 ชาวญุ่นอื่น ๆ มีสิทธิ์ที่จะกลับคืนบ้านเมืองของตนได้ทุกเมื่อ ถ้าให้คงอยู่ต่อไปเกรงจะไปเข้า
 ด้วยไออิน ฉะนั้นญุ่นต้องคืนตนซึ่งไทยให้พ้นกอภัยแล้วจงพากันกลับประเทศญุ่นทันที
 ล้วนดำเภาญุ่นเป็นดำเภาที่ใช้โบแค้นได้สะตวง ถ้าปล่อยให้นำกลับไปด้วย อาจจะนำไปใช้
 เป็นเรือสลัด เทยวปลนสะตมเรือสินค้าในท้องทะเล จึงให้ญุ่นมอบดำเภาทุกลำไว้กับไทย
 ฝ่ายไทยจะมอบดำเภาไทยขนาดใหญ่ ๖-๗ ลำให้นำชาวญุ่นไปส่งยังเมืองญวน” ญุ่น
 ผู้แทนคณะนายหนึ่งตอบว่า “ญุ่นมีความยินดีที่จะคืนตนให้ เพราะญุ่นอยู่มาโดยการ

เข้าถือ ล้วนดำเกาเป็นทรัพย์สินของญี่ปุ่นจะไม่ยอมให้ไทยยึดไว้โดยเด็ดขาด อีกประการหนึ่ง การที่จะให้ญี่ปุ่นกลับโดยดำเกาไทยนั้น ญี่ปุ่นไม่มีความชำนาญในการใช้ ขอยุทธยาน้อยอย่างเดียวก ว่าจะกลับกับเรือของญี่ปุ่น” พอพูดขาดคำ ก็พากันกลับโดยมิได้มีผู้ใดกล้าขัดขวาง เมื่อถึงที่ พานักของตนจึงเล่าเรื่องที่โต้ตอบกับฝ่ายไทยให้เพื่อนฝูงฟังโดยตลอด แลต่างก็รู้สึกขบขัน ที่ตนหลงตระเตรียมการไว้อย่างใหญ่โตเกินกว่าที่เหตุการณ์จะเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ดีชาวญี่ปุ่นมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ไม่เป็นการสมควรที่ญี่ปุ่นจะคงอยู่ต่อไปในประเทศสยาม จึงพร้อมกัน เก็บข้าวของเพื่อเตรียมตัวเดินทางกลับ ในระหว่างที่ญี่ปุ่นกำลังตระเตรียมการอยู่นั้น พระราชัน ทรงประกาศว่า “เมื่อญี่ปุ่นที่เขามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาจะละทิ้งภูมิลำเนาไป ก็ไม่ ควรยอมให้ดวงตาเขาในประตูเมืองนับตั้งแต่นั้นไป ถ้าญี่ปุ่นคนใดกระทำการฝ่าฝืน ให้จับตัว ลงโทษตามแต่จะเห็นสมควร” เมื่อออกประกาศฉบับนั้นแลดู ปรากฏว่าญี่ปุ่นคนหนึ่งฝ่าฝืน ดำรงจ้องจิงได้จับ ญี่ปุ่นต่อสู้และฆ่าตำรวจจิงตาย ๔ คน บาดเจ็บ ๘ คน แลวจึงจับตัวได้ ครนวนรุ่งขึ้นทางกรุงศรีอยุธยาจึงบังคับให้ตั้งชาวญี่ปุ่นมจำนวนเท่ากับจำนวนคนไทยที่ตายและ บาดเจ็บเข้าไปในพระนคร เพื่อเอาตัวไปประหารชีวิตและกระทำให้เจ็บซาเช่นเดียวกับที่ญี่ปุ่น กระทำกับคนไทยทุกประการ แต่ญี่ปุ่นไม่ยอมลง จึงเกิดเป็นเรื่องที่ต้องโต้ตอบกันมากมาย จน ทูตอินเดียนที่อยู่ ในกรุงศรีอยุธยาเวลานั้นต้องมาเป็น อนุญาโตตุลาการว่ากล่าวให้ประนีประนอม ยอมความกัน โดยให้ญี่ปุ่นเสียเงินแก่เจ้าพระยาตากดาโหมเป็นนาหนักประมาณ ๓๓๓ ชั่ง และให้ เจ้าพระยาตากดาโหมคืนเรือ ๓๐ ลำแก่ญี่ปุ่น ที่จริงญี่ปุ่นเหล่านี้คงจะกลับประเทศบ้านเมืองของตน อยู่ทุกขณะจิต หากแต่เป็นห่วงครอบครัวของผู้ที่อยู่กับอิน เพราะถ้าทิ้งไว้ก็เกรงจะได้รับความลำบาก จึงตกลงกันว่าในชั้นต้นจะต้องหาช่องทางให้บุคคลเหล่านี้พ้นภัยเสียก่อน แลใน ที่สุดก็ได้แต่เพียงทรัพย์สินและพาครอบครัวของผู้ที่อยู่กับอินทุกคน มารออยู่ในเรือ พอถึง แรม ๕ ค่ำ เดือนยี่ พ.ศ. ๒๓๗๖ (ค.ศ. ๑๖๓๓) ญี่ปุ่นก็ออกเรือไป ฝ่ายไทยเมื่อได้เห็นญี่ปุ่นพา ครอบครัวของผู้ที่อยู่กับอินไปด้วย ก็เกรงว่าญี่ปุ่นเหล่านี้คงจะพากันไปยังเมืองลคร เพื่อนำ กองทัพอินเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา จึงคิดการป้องกันและตดกำดงเสียแต่ต้นมือ โดยยกพลเรือเข้า โจมตีเรือญี่ปุ่นซึ่งกำลังเตรียมจะออกจากประเทศสยามไป จนเกิดรบพุ่งกันขึ้นในน่านน้ำสยาม เป็นการใหญ่ ฝ่ายไทยแตกกระจัดกระจาย เสียทั้งผู้คนและเรือเป็นจำนวนมาก ล้วนญี่ปุ่นออก จากประเทศสยามไปได้ โดยได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย แต่ฝ่ายไทยก็ยังคงติดตามโจมตี

ต่อไปด้วยความมุงร้าย ทงได้ขอให้ชาวโปรตุเกสที่จอดเรืออยู่นอกฝั่งดอนช่วยรบพุ่งออกแรงหนึ่ง
ญปุ่นได้ต่อสู้ต้านทานและพยายามหลบหลีกไปได้ด้วยความปลอดภัย ผู้คนของญปุ่นที่ตองเดินไป
ในการรบ ๒ คราวนี้ เป็นจำนวนราว ๔๓ คน ที่บาดเจ็บมีบ้างแต่ไม่ทราบว่าใคร ประจวบ
กับวณนเป็นวณนทศนถมต เรอญปุ่นจึงไปถึงเมืองนครโดยรวดเร็ว และเข้าสมทบทัพของโอิน
ทันที แล้วโอินก็เรียกแม่ทัพนายกองในเมืองนครและบัณฑิตามาเพื่อเตรียมเคลื่อนทัพใหญ่เข้า
สู้กรุงศรีอยุธยาตามทศกัณฐ์ แต่ขณะนั้นยังไม่ถึงกำหนด ๓ ปี ตามที่ผู้รักษาเมืองบัณฑิตาขอผิด
ประกอบกับบรรดาแม่ทัพนายกองทางเมืองนครต่างเห็นไปเข้าด้วยพระราชินีและเจ้าพระยา
กลาโหม โดยกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ถึงอย่างไรก็ไม่ยอมร่วมมือกับผู้ที่เห็นชบถกคิดทรยศ
ต่อเจ้านายของเขาเป็นอันขาด แม้จนคนไทยที่เคยเป็นข้าใช้สอยอยู่กับโอินมาแต่ก่อนแต่ไร
ก็พากันเอาใจออกหากหลบหนีไปจนหมดสิ้น โอินจึงเป็นอันหมดหวังที่จะคิดการรบพุ่งต่อไป
คงมุงหน้าแต่จะกลบตูลบ้านเกิดเมืองเดิมของตนเท่านั้น นอกจากนยงมพวกญปุ่นทูลแนะว่า ถ้าไม่
หนคงตองตายด้วยคมอาวุธของคนไทยที่ทนมืออาวุธอยู่กับมอกได้ทอดทิ้ง โอินเห็นเอาตัวรอด
ไปเป็นจำนวนมากด้วย ล้วนพวกที่ยังเหลือประมาณ ๑๖-๑๗ คนนั้น โอินกำชับให้เตรียม
พร้อมไว้ พอสบโอกาสก็พากันหนีกระเจิงไปทางกัมพูชา และบางพวกก็ไปทางประเทศจาม
เพื่อเดินทางต่อไปยังเมืองหริาโต พวักกับทางกัมพูชามีคักกลางเมืองระหว่างพระเจ้ากรุงกัมพูชา
กับพระเชษฐาผู้มีไต่รับราชสมบัติ โอินจึงเข้าสู้รบช่วยพระเจ้ากรุงกัมพูชา แต่ทัพฝ่ายพระเจ้า
กรุงกัมพูชาอ่อนกำลังจึงพ่ายแพ้แก่กองทัพของพระเชษฐา และโอินก็ถึงแก่ความตายในที่รบ
พร้อมกับญปุ่นผู้กล้าหาญอีก ๖ คน

ก่อนหน้าทญปุ่นจะอพยพไปจากประเทศสยามนั้น ได้มีญปุ่นหลายคนซึ่งตงกุมดาเนา
อยู่ในกรุงศรีอยุธยาพากันไปนมัสการพระพุทธปฏิมากร ณ วัดพนัญเชิง ตอนเดินทางกลับ
กองทัพไทยเขาจับกุมเพื่อจะนำตัวไปประหาร แต่มีพระสงฆ์ผู้มั่งคั่งกักตุงในพระอารามนั้น
ออกมาขอชีวิตไว้ กองทัพไทยจึงเป็นแต่เอาตัวไปคุมขังไม่ฆ่าฟัน ฝ่ายพวกชวา (ฮอลันดา)^(๑)
เมื่อได้ทราบว่าญปุ่นออกจากประเทศสยามไปหมดแล้ว ก็เห็นเป็นโอกาสเหมาะจึงคุมกันเข้ามา
เพื่อจะตเอากรุงศรีอยุธยาทางอ่าวเบงกอล เจ้าพระยากลาโหมพลันนักษนได้ตงชาวญปุ่นที่คุมขัง

(๑) เซอร์ เออเนสต์ ซาเตา เข้าใจว่าเป็นพวกเกา (โปรตุเกส) เพราะเมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๖ ปรากฏว่ามีเรือโปรตุเกส ๒
ลำมาปิดปากน้ำตะนาวศรี และจับเรือสำเภาของไทยไว้เป็นเรือเชลยหลายลำ

อยู่ในกรุงอีก ๘ คน^(๑) ว่าเป็นชนชาติซึ่งชาวไต^(๒) เคยเกรงกลัวยิ่งกว่าเด็กร้าย จึงให้เบิก
 ตัวออกมาแจ้งให้ทราบว่า ถ้าญี่ปุ่นเหล่านี้ช่วยไทยรบได้ชัยชนะจะปล่อยตัวไป ญี่ปุ่นทั้ง ๘ คน
 ตกดงรับอาذا และกล่าวว่ามีฝ่ายไทยจัดทหารเป็นจำนวนมากซึ่งล้วนล้วนเกราะและหมวกของ
 ญี่ปุ่นมอบให้พวกตนคุมไปทำการรบพร้อมกับช้าง ๘ เชือกสำหรับขับชแด้ว จะต้องได้ชัยชนะ
 แก่ชาติก้อย่างแน่นอน เจ้าพระยาตากลาโหมมีความยินดียอมทำตามความประสงค์ของญี่ปุ่น
 ทุกประการ เมื่อรวบรวมเกราะกับหมวกญี่ปุ่นมาได้ ๘๐ ตำรับแล้ว จึงให้ทหารไทยทุกคน
 แต่งปลอกเป็นทหารญี่ปุ่น ทหารที่เหลือนอก ๕๐๐ คน ก็ให้อยู่ในบังคับบัญชาของญี่ปุ่น ๘ นาย
 นน ช้างรบทุกเชือกให้ติดกับตังปืน ๒ กระบอก มีทหารญี่ปุ่น ๓ คนประจำ เด็กร้างแล้วจึงเคดอน
 กองทัพออกไปยังชายทะเล พอเห็นเรือชวากตั้งระดมยิงชานใหญ่ จนชาติก้อยทพหนีไป
 มณะนบวรดาเรือของชาติก้อยคงจะแตกพินาศสิ้น เมื่อญี่ปุ่นทั้ง ๘ นายได้ชัยชนะกลับมาแล้ว
 เจ้าพระยาตากลาโหมจึงอนุญาตให้เลือกเอาบำเหน็จความชอบอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ถ้าญี่ปุ่น
 ด้ม้ครใจเข้ารับราชการในพระราชินต่อไปก็รับไว้ หรืออยากจะกลับบ้านเมืองของตนก็ไม่ห้าม
 ครนต่อมาเจ้าพระยาตากลาโหมบ้วยถึงอนิจกรรม และพระราชินก็ส่งพระชนม์ตามไป
 ภายในเวลาอันใกล้กัน บวรดาเด่นามาตยราชเด็วกทั้งหลายจึงกราบทูลอัญเชิญพระราชอนุชา
 ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์ก่อน ให้ลาตั้งขบวนทอออกจากพระอารามหลวงมากระทำพิธี
 ราชภิเศกชนเถลิงถวัลยราชสมบัติตามขัตติยราชประเพณีต่อไป
 ถาดังเกิดตามเรื่องราวญี่ปุ่นแต่งไว้นั้น จะเห็นความซอกความซงเชือดอกทเดียวจนกมได้
 อยู่หลายแห่ง แต่กควรนับว่าเป็นเรื่องทรวบวมชน โดยมีมูลแห่งความจริงอยู่บ้าง เพราะปรากฏ
 ชื่อเตียงบุคคลสำคัญในเรื่องและสถานที่ทมอยู่จริงโดยมาก แม้ขอความซงบรรยายเหตุการณ์
 ในพระนครศรีอยุธยา ก็ปรับกันได้สนิทกับเรื่องราวของนักท่องเทียวชาวยุโรป และเรื่องการ
 จลาจลซึ่งเกิดขึ้นในพระนครศรีอยุธยาเมื่อยามาตาดังแกความตาย ล้วนเรื่องความกล้าหาญของ
 บุตรยามาตาทกลาวมานน มขอความตรงกับเรื่องราวในจดหมายเหตุของไทย^(๓) และของนักแต่ง
 ชาวต่างประเทศทั้งต้น บวรดานักแต่งที่เป็นชาวต่างประเทศนั้น มีเขาเตนผู้จัดการทางคชาขายของ
 ฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๗๓ (ค.ศ. ๑๖๓๘) จนถึง พ.ศ. ๒๓๗๘ (ค.ศ. ๑๖๓๖)

(๑) เข้าใจว่าคงเป็นญี่ปุ่นที่ไทยจับกุมตัวไว้เมื่อตอนกลับจากวัดพนัญเชิง
 (๒) ชาวไตนี้ นักเขียนในประเทศญี่ปุ่นมักหมายถึงโปรตุเกส หรือสเปน มากกว่า ฮอลันดา.
 (๓) เรื่องบุตรของยามาตาดำไม่มีกล่าวในจดหมายเหตุและพงศาวดารไทยเลย ผู้เขียนอาจจะเข้าใจผิด ต.อ.

คนหนึ่ง กับฉนวนดตซึ่งเป็นผู้จัดการต่อจากเขาเตนม้าอีกคนหนึ่ง เป็นผู้บรรยายเรื่องราวเหล่านี้
ได้ความชัดเจนดีมาก นอกจากนยงมฉนวนดตนอกคนหนึ่งซึ่งเป็นผู้รวบรวมเรื่องราว และ
พรรณนาเหตุการณ์ท่านเองโดยฉนวนดตความถี่เหมือนกัน

เขาเตนม้ากล่าวว่า “บรรดาแสนยานุภาพของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทั้งฝ่ายบกและเรือ ล้วนแต่
เป็นพวกลูกหมูซึ่งเป็นคนชาติไทยและต่างดาว เช่น แซกมัว แซกมลายู กับชนชาติอื่น ๆ อีก
ไม่สู้มาก ถ้ากล่าวเฉพาะทหารที่เป็นชาวต่างประเทศแล้ว ต้องนับว่าทหารญี่ปุ่นซึ่งมีจำนวน
ประมาณ ๕๐๐ หรือ ๖๐๐ คนนั้น เป็นผู้ทชนต่างชาตินิยมนับถือความซื่อสัตย์ในทางกล้าหาญ
จนแม้แต่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงเชื่อถือและให้เกียรติ เฟ็ง माम ในรัชกาลปัจจุบัน^(๑) นเอง
ทบงเกิดซึ่งญี่ปุ่น ถึงกับขับไล่ฆ่าฟันประหารให้ออกไปเสียจากพระราชอาณาเขต
เพราะเกรงว่าญี่ปุ่นจะคิดการกำเริบและมอานาจมากจน แต่ถึงกระนั้นต่อมา ญี่ปุ่นก็ยังเข้าไป
ทำมาค้าขายในประเทศสยามอีก พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงคงมทงทหารญี่ปุ่น ทหารไทย และ
ทหารชาติอื่น ๆ อยู่

บรรดาเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพระเจ้าทรงธรรมเสด็จสวรรคต ดังที่
ปรากฏในจดหมายเหตุของชาวยุโรปนั้น ต้องนับว่าเรื่องของฉนวนดตซึ่งลงพิมพ์ไว้ในหนังสือ
วิเศษของฮิสตอริกคอรอยยอมาเดอเซียม (Relation Historique Du Royaume De Siam)
ค.ศ. ๑๖๖๓ (พ.ศ. ๒๒๐๖) คราวเดียวกับรายงานการทอญเทยวในอินเดียและเปอร์เซียของ
เฮอริเบต ซึ่งแปลจากภาษาฝรั่งเศส บรรยายเหตุการณ์ได้เนื่อความกระจ่างแจ้งดีมาก แต่ที่
แท้จริงนั้นข้าพเจ้า^(๒) ยังมีได้เคยพบเห็นต้นฉบับหนังสือของฉนวนดตดังกล่าวนี้

ฉนวนดตกล่าวว่า “ขณะที่พระเจ้าทรงธรรมประจวบพระชนม์ชีพอยู่บนพระแท่นบรรทม
พระองค์มิได้ทรงปฏิบัติตามราชประเพณีและกฎมนเทียรบาล ซึ่งกำหนดไว้ว่าผู้มดลทชดมควร
ที่จะได้บรรชทายาทสืบราชสมบัติต่อไปนั้น ต้องเป็นพระราชอนุชาของพระมหากษัตริย์ มิใช่
พระราชโอรส แต่พระองค์กลับทรงแต่งตั้งพระราชโอรสที่มีพระชนมายุเพียง ๑๕ พรรษา ซึ่งเป็น
รัชทายาท ทั้งออกญาศรีวรวงศ์ก็กลับตั้งเสริมด้นับสนุน มิได้กราบทูลทตทานประการใด
เพราะตนคิดไว้ว่าจะชิงราชสมบัติจากพระราชโอรสพระองค์นั้น จึงรวบรัดจัดการให้เป็นไปตาม
พระราชประสงค์ทุกประการ และเพื่อให้งานดำเนินไปโดยปราศจากอุปสรรค ออกญาศรีวรวงศ์

(๑) คงเป็นตอนสั้นแผ่นดินสมเด็จพระเชษฐาธิราช
(๒) เซอร์ เออเนสต์ ซาเตา ผู้แต่ง

ได้เกลี้ยกล่อมออกญาเสนาภิมุข ผู้บังคับกองทหารอาสาญี่ปุ่นจำนวน ๖๐๐ คน ให้ยินยอมรู้เห็น
เป็นใจด้วย ต่อมาเมื่อพระเจ้าทรงธรรมเสด็จสวรรคตแล้ว พระราชโอรสจึงขึ้นครองราชสมบัติ
ทรงพระนามว่า พระองค์ทิติยราชา^(๑) และทรงสถาปนาออกญาศรีวรวงศ์ ขึ้นเป็นเจ้าพระยา
กลาโหม เมื่อเจ้าพระยากลาโหมมีอำนาจยิ่งใหญ่ขึ้น ก็คิดการกำเริบมักใหญ่ใฝ่สูงแย่งอำนาจ
ดีทศิภายนอกของพระองค์เสียดัน ดังจะเห็นเช่นในพิธีการปลงศพ มีพระราชประเพณีกำหนดให้
กระทำโดยลำดับสูงต่ำตามฐานะศักดิ์ของผูตาย แต่เจ้าพระยากลาโหมหาได้ปฏิบัติตามพระราช
กำหนดนั้นไม่ หากถ่ออำนาจตนทำการปลงศพบิดา^(๒) จนเกินควรแก่ฐานะแห่งข้าแผ่นดิน เปรียบ
ถึงแม้จะเป็นศพผู้มียศฐาบรรดาศักดิ์สูงส่งเพียงใด ก็จะทำให้ใหญ่โตถึงปานนมมิได้ บรรดา
ผู้ใหญ่ในราชการต้องไปชุมนุมในงานศพนออย่างคับคั่งจนแทบจะไม่มีใครเหลืออยู่ในพระราชวัง
เลย การที่เจ้าพระยากลาโหมฝ่าฝืนพระราชกำหนดกฎประเพณี ทำศพบิดาเป็นงานใหญ่ยิ่ง
เช่นนี้ เท่ากับเป็นการหมิ่นพระเดชานุภาพของพระองค์โดยตรง กระทำให้พระองค์ทรงพระพิโรธ
จนลืมนวียงทรงพระเยาว์ ตรัสบริภาษออกไปดัง ๆ ว่า “เจ้าพระยากลาโหมเป็นชบถ” เจ้า
พระยากลาโหมจึงคุมสมัครพรรคพวกเข้าไปในพระราชวังพร้อมด้วยทหาร ญี่ปุ่นผู้เป็นองครักษ์
เพื่อกระทำการตามทศนคิดไว้อย่างออกหน้า พระเจ้าแผ่นดินต้องเสด็จหนีออกจากพระราชวังไป
แต่ในที่สุดเจ้าพระยากลาโหมก็จับพระองค์ได้ และให้สำเร็จโทษเสีย ที่จริงเจ้าพระยากลาโหม
ได้คิดที่จะชิงเอาราชสมบัติเสียเอง แต่บังเอิญมกุฏราชกุมารเป็นใหญ่อยู่ในขณะของตนนอก
คนหนึ่ง จึงต้องระงับยับยั้งไว้

ความตอนนวนวนิตบรรยายเป็นตอนสำคัญที่สุดว่า “เจ้าพระยากลาโหมใคร่ฟังการม
ออกญาเสนาภิมุขว่าจะคิดอ่านฉกฉวยใดในการเลือกรัชทายาทที่สมควรขึ้นครองราชสมบัติ ดังนั้น
คนงานหนึ่งในเวลาเดือนมืด เจ้าพระยากลาโหมก็แอบออกญาพระคลัง จึงพากันลงเรือไปยังบ้าน
ออกญาเสนาภิมุขเพียง ๒ คน ไม่มีผู้ใดติดตามไปด้วย เจ้าพระยากลาโหมกล่าวเป็นเชิงหาข้อ
ออกญาเสนาภิมุขว่า “พระราชอาณัติจะดำรงคงอยู่ได้ โดยไม่มีกษัตริย์ปกครองหาได้ไม่
แต่กษัตริย์องค์ที่สวรรคตนั้นมพระอนุชาลวณียงเยาว์ หากเชิญเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเกรงจะ
เป็นภัยแก่บ้านเมือง และเป็นที่น่าเสียดายที่ประเทศอันทรงไว้ซึ่งอำนาจเป็นใหญ่เช่นนี้ จะมีแต่

(๑) ที่จริงตามพระราชพงศาวดารปรากฏว่า พระราชโอรสผู้เป็นปฐมของพระเจ้าทรงธรรม คือ พระเชษฐาธิราชกุมาร
เป็นผู้ได้ราชสมบัติ ทรงพระนามว่า “สมเด็จพระเชษฐาธิราช”

(๒) ในพระราชพงศาวดารว่า สหมารดา

พระมหากษัตริย์ทรงพระเยาว์ จึงขอให้ออกญาเสนาภิมุขใคร่ครวญดูจึงดี จะควรคัดเลือก
 ชุนนางผู้ใหญ่คนหนึ่งคนใดขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินไปก่อน จนกว่าเมื่อพระราชอนุชาทรง
 พระเจริญ มีพระชนมายุสมควรครองราชสมบัติแล้ว จึงมอมถวายราชสมบัติให้ หรืออย่างไร
 ดี” เมื่อออกญาเสนาภิมุขได้ฟังถ้อยคำเจ้าพระยาตากาโหมเช่นนทกรูเทาทัน จึงตอบว่า “ถ้า
 จำเป็นต้องเลือกชุนนางผู้ใหญ่คนหนึ่งคนใดขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแล้ว ผู้นั้นก็ควรแก่
 เจ้าพระยาตากาโหม เพราะเจ้าพระยาตากาโหมเป็นทั้งราชตระกูลและชุนนางผู้ใหญ่มีอำนาจสูงสุด
 ไม่มีผู้ใดสมควรยิ่งไปกว่า แต่น่าวิตกอยู่ว่าถ้าเลือกเจ้าพระยาตากาโหม ประชาชนอาจครหา
 นินทาหลงเอาว่า ออกญาเสนาภิมุขตั้งใจใช้อำนาจมิเป็นธรรม เจ้าพระยาตากาโหมก็จะ
 ปกครองบ้านเมืองโดยหาความลุ่มหลงมิได้ แต่ถาเลือกตั้งผู้นองเกราว่าเมอถึงเวลาทพระราช
 อนุชาทรงพระเจริญมีพระชนมายุสมควรเด็ดใจถถึงถวดยราชสมบัติแล้ว ผู้นั้นอาจยึดเอาราช
 สมบัติไว้เสียไม่ยอมถวดยคน ก็จะทำให้ชตติยวงศ์ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาต้องสูญสิ้นไป
 และควรระลึกถวดยว่าภายในเวลาอันใกล้ชตกนหน กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาได้ถูกดำไว้โทษ
 ไปถถึง ๒ พระองค์ จนเป็นเหตุให้เกิดการรบราชำพันกนชนอย่างชนานใหญ่ ฉะนหน จึงควร
 คัดจถการบ้านเมืองให้ถงบราบคาบ โดยกราบทูลอัญเชิญสมเด็จพระราชอนุชาของพระเจ้า
 กรุงศรีอยุธยาที่ยังมอยู่ในชณะนชนครองราชสมบัติ และให้เจ้าพระยาตากาโหมสำเร็จราชการ
 แผ่นดินไปพลางก่อน เพราะเป็นผู้มีความรู้ความถำมารถ อาจดำเนินรัฐประค้ำดโนบายชวดยเหลือ
 ราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เป็นอย่างดี ทั้งจะได้วางระเบียบราชการบ้านเมือง
 ให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย” นอกจากนั้นออกญาเสนาภิมุขยังกล่าวถำมถำยว่า “ถำทราบใด
 ในพระนครศรีอยุธยายังมีพระราชวงศ์ผู้มถัดชดบราชสมบัติอยู่ ออกญาเสนาภิมุขจะคอยชดชวถ
 ไม่ยอมให้ผู้นใดได้ราชสมบัติไปเป็นอนชชาติ” เมื่อเจ้าพระยาตากาโหมทราบแน่วถนมิได้รับ
 ผลอันใดจากออกญาเสนาภิมุขแล้ว ก็จถต้องยอมคถอยตามความคิดเห็นของออกญาเสนาภิมุข
 ทจะอัญเชิญพระราชอนุชาชนครองราชสมบัติสืบต่อไป ส่วนที่จะให้เจ้าพระยาตากาโหมเป็น
 ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินนหน เจ้าพระยาตากาโหมไม่ถจะถ่มครใจนถ แต่เมอมาหวนคถวถาเวอชน
 ถัดชชาติอยู่ทออกญาเสนาภิมุขเป็นถ่วนใหญ่ ถำถนชนบฏได้ชไม่ยอมคถถงแต่โดยดี ออกญา
 เสนาภิมุขอาจเลือกผู้นถต่อไป และผู้นคถไม่ชดชของ เจ้าพระยาตากาโหมจึงยอมรับค้ำและรับ
 อำถากถบ พอถนรุ่งชนก็ให้เชิญประชุมบรรดาชมนตริ และข้าราชการผู้ใหญ่ทุกนาย โดย

เจ้าพระยากลาโหมเป็นผู้กล่าวต่อที่ประชุมว่า “กรุงศรีอยุธยาจะดำรงอยู่โดยไม่มีกษัตริย์ปกครองนั้นมิได้ ทงเวลานองมพระราชโอรสในพระพุทธเจ้าหลวง^(๑) อยู่หลายพระองค์ องค์ที่เป็นเชษฐโอรสมีพระชนมายุราว ๓๐ พรรษา ส้มควรจะได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ยิ่งกว่าพระราชโอรสองค์อื่น เหล่ามุขมนตรีและขุนนางข้าราชการทั้งหลายมาประชุมตลอดจนออกญาเสนาภิมุขก็เป็นอันเห็นพ้องต้องกัน ให้เชิญเสด็จพระราชโอรสองค์นั้นขึ้นเป็นกษัตริย์และกระทำพิธีราชาภิเษกตามขัตติยราชประเพณี ถวายพระนามว่า “พระอาทิตย์จักรวงศ์”^(๒) แล้วเจ้าพระยากลาโหมนันทประชุมตกลงให้แต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน การเลือกพระอาทิตย์จักรวงศ์ขึ้นครองราชสมบัตินี้ ประชาชนพลเมืองผู้ประสงค์จะให้การเลือกตั้งพระเจ้าแผ่นดินเป็นไปโดยทำนองคลองราชประเพณี ต่างเห็นด้วยว่าเป็นการปฏิบัติที่ชอบแล้วทุกประการ”

ข้อความตามที่บรรยายมานี้ แสดงให้เห็นว่าผู้บังคับบัญชาทหาร ญี่ปุ่น ในประเทศสยาม^(๓) เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจในราชการบ้านเมืองมากมาย ส้มจริงดังที่ชาวญี่ปุ่นเพื่อนร่วมชาติเดียวกันต่างพากันยกย่องสรรเสริญว่าเป็นผู้มั่งคั่ง เกษของในราชการสำคัญทั้งในทางการทหาร ตลอดจนการเลือกตั้งกษัตริย์ผู้ครองกรุงศรีอยุธยา ไซ้ว่าจะเป็นการหลงผิดแต่ประการใดหาไม่ได้

นวนวลตยงกล่าวด้วยว่า “เจ้าพระยากลาโหมยอมทราบต้อยว่า ตนจะคิดการเรื่องนั้สำเร็จ ก็ต่อเมื่อได้กำจัดบุคคลสำคัญเสีย ๒ คนก่อนคือ ออกญาจักรซึ่งเป็นคู่แข่งกับตนในการที่จะชิงชิงราชสมบัติคนหนึ่ง กับออกญาเสนาภิมุขอีกคนหนึ่ง เพราะออกญาเสนาภิมุขเคยพูดไว้อย่างแข็งแรงว่า “ถ้าพระราชโอรสในพระเจ้าทรงธรรมยังมีพระชนม์ชีพอยู่ตราบใด จะไม่ยอมร่วมคิดยกย่องขุนนางผู้ใหญ่คนหนึ่งคนใดขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินเป็นอันขาด” การกำจัดออกญาจักรคู่แข่งคนแรก เจ้าพระยากลาโหมทำได้สำเร็จอย่างรวดเร็ว เพียงออกอุบายกราบทูลพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ทรงพระเยาว์ กล่าวโทษออกญาจักรว่า เป็นตัวการกระทำให้พระเชษฐาของพระองค์ถูกทำลายพระชนม์ ก็ทรงมีรับสั่งให้จับเอาตัวมาจำขังไว้ แล้วจึงแต่งทำเป็นว่าตนมีความเมตตาปราณเขาไปเยี่ยมเยียนถึงคุกขัง และรับรองว่าจะช่วยเหลือให้พ้นภัย แต่ทว่าพอสบโอกาสก็ให้นำตัวไปประหารเสีย ดังนิจเป็นเหตุให้เจ้าพระยากลาโหม

(๑) พระเจ้าทรงธรรม.

(๒) ในพระราชพงสาวดารว่า สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์.

(๓) เซอร์ เออเนสต์ ซาเตา หมายถึงออกญาเสนาภิมุข.

กับออกญาเสนาภิมุข ด้หายเกำของออกญาจกรเกิดบาดหมางกันชน แต่เจ้าพระยากลาโหม
 จะกำจัดออกญาเสนาภิมุขอย่างเบ็ดเผบายัง ก็เกรงต่อความกล้าหาญของชาวญปุ่น ด้วย
 ออกญาเสนาภิมุขเป็นหัวหน้าชนชาติญปุ่นและเป็นสุทญปุ่นเคารพรก้อย่างอนหนาฝาคัง เจ้า
 พระยากลาโหมจึงตองหาทางกำจัดด้วยอุบายอนลกดบซบซอน คือในชนตนได้พยายามกล่าว
 เทจเพดทุตเรื่องราวต่าง ๆ ต่อพระเจากรุงศรีอยุธยา จนพระองคทรงเชอถอไวววงพระราชหฤทัย
 แล้วในชนตอไปก็กราบทูลแนะนำให้ พระองค ทรงเรยกตวจเจ้าเมืองลคร เขามายังกรุงศรีอยุธยา
 โดยเจ้าพระยากลาโหมคาคการลวงหน้าไวแล้ววว่า เจ้าเมืองลครคงไม่กล้าทงเมืองเขามาเฝ้า
 ตามพระกระแด้รับด้งได้ เพราะขณะนั้นทงเมืองลครกำลังทำการรบพุ่งตดพันอยู่กับช่อต่นดา
 ฉะนหมเอเจ้าเมืองลครมิได้เขามาเฝ้าตงทตนคคได้ จึงเป็นทให้เจ้าพระยากลาโหมกราบทูล
 ด้รายชำเติมว่า “เจ้าเมืองลครเป็นชบถ คอวแต่ตงให้ออกญาเสนาภิมุขไปเป็นเจ้าเมืองลคร
 แทน”

จนวลตกลาดวดยว่า “ถึงแม่เจ้าพระยากลาโหมคิดกำจัดออกญาเสนาภิมุขให้พันไป
 จากกรุงศรีอยุธยาเป็นผลด้ำเร็วจ จนออกญาเสนาภิมุขได้ถวยคำด้ตยปฏิญาน และรับ
 พระราชทานทองตราตงเป็นเจ้าเมืองลครแล้วกค เจ้าพระยากลาโหมก็ยงกราบทูลแนะนำพระเจ้า
 กรุงศรีอยุธยาอกว่า คอวให้ออกญาเสนาภิมุขพาบรรดาชนชาวญปุ่นทตงภุมลดาเนาอยู่ในกรุง
 ศรีอยุธยาไปไวด้วย เพื่อเป็นทเชตชุกเยรตยค้และเล่ริมด้ร่างอำนาจการปกครองอนเฉยบชาติ
 ของออกญาเสนาภิมุขให้ยงชน เมอเจ้าพระยากลาโหมคิดการกำจัดบคคตทงด้อง ชงตนทวน
 เกรงอยู่ได้ล้คความปรารถนาแล้ว ก็เป็นอนเบาใจ ที่จะคคการอย่างอนตอไป ตอมาอีกไม่นาน
 เจ้าพระยากลาโหมได้ออกอุบายเกลยกลอมบรรดาขุนนางชาราชการทงหลายให้เห็นพองตองกัน
 กราบทูลเชญเล่ด้จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ทรงพระเยำว้ ไปประทับแรม ณ พระอารามแห่งหนึ่ง
 เพอทรงด้ำราญพระราชอริยาบถ และทรงค้กษาวิชาเพิ่มเติม ด้จนราชล้คมันต่นนเจ้าพระยา
 กลาโหมรับเป็นผู้บคบ้กรกษาในฐำนะทเป็นผู้ด้ำเร็วจราชการแผ่นดิน แต่แล้วเจ้าพระยากลาโหม
 กตงตวเป็นพระเจ้าแผ่นดิน และให้นำพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาผู้ทรงพระเยำว้ออกจากพระอาราม
 ไปด้ำเร็วจโทษเล่ย เจ้าพระยากลาโหมได้ชนครองราชล้คมันต่นนแห่งกรุงสยาม เมอ พ.ศ. ๒๓๗๒
 (ค.ศ. ๑๖๒๙) เณลิมพระนามว่า “พระเจ้าปราด่ำททอง”

พฤตการณชนตนของพระเจ้าปราด่ำททองตามททราวกัน ในพระราชพงค์าวดารนน คือ

ได้อภิเษกสมรสกับพระธิดาองค์ใหญ่ของพระชนิษฐาในพระเจ้าทรงธรรม ทั้งยังทรงคิดจะ
ชุบเลี้ยงพระราชมารดาของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์ก่อน ไว้ในตำแหน่งพระดนม แต่
พระราชมารดาไม่ทรงยินยอม

ความตอหนนชดกบเวองราวของญปุ่น ซึ่งว่าพระราชมารดาทรงกระทำชุกกับเจ้าพระยา
กตาโหม และสมรฐรวมคคกนกระทำการตามทบรยายมาในตอนตนนนมาก แต่เรองของใคร
จะโกตตอความจริงกวากนหนนยากที่จะตตต้นได ถ้าแต่เรองของญปุ่นผิดพลาดคคตาคคตค
กคกเป็นเพราะเจตหมายเหตุชงญปุ่นมอยูยงบกพร่องไม่สมบูรณ์

ฉนวนลิตกถ่าวดวยว่า “เมื่อออกญาเสนาภิมุขไปถึงเมืองลคร ได้ประหารชีวิตบุคคล
ผู้เป็นหัวหน้าสำคัญในเมืองลครเสียหลายนาย และจัดการแบ่งปันที่ดินของหลวงให้ชาวญปุ่น
ทตตตามไปตงบ้านเรือนพ่านกอาศัยดวย ส่วนเจ้าเมืองลครคนเก่าออกญาเสนาภิมุขยังคงชุบเลี้ยง
ไว้เป็นหัวหน้าทปรักษาการบ้านเมืองต่อไป แลวจงมีใบบอกมายังกรุงศรีอยุธยาว่าได้
ปราบปรามอริราชศัตรูจนสงบราบคาบ แต่ฉนวนเหตุการณ์ทางพระนครศรีอยุธยาตลอดจนเรื่อง
ที่พระอาทิตย์วงศ์สวรรคตนั้นออกญาเสนาภิมุขหาทราบไม่ ฝ่ายพระเจ้าปราสาททองเมื่อทราบ
ความตามใบบอกของออกญาเสนาภิมุขแล้ว ก็แต่งทำเป็นทรงพระปรีดาปราโมทย์ทออกญา
เสนาภิมุขสามารถปราบปรามอริราชศัตรูให้มาอ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์ได้ โดยเรียบร้อย และ
พระราชทานสรุฎมรูปโฉมระคราญหลายคนเป็นบำเหน็จความชอบ แต่ในจำนวนนอมอยुकนหนน
ที่ทรงเจอะจงพระราชทานให้เป็นภรรยา”

ขอความตอหนนเห็นพอจะช่วยให้เรองทญปุ่นเคยอ้างว่ายามาตา (ออกญาเสนาภิมุข)
ได้รับพระราชทานภรรยาที่เป็นราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดินนมเคามูลชนบาง

ฉนวนลิตกถ่าวต่อไปว่า “ในคราวเดียวกันนั้น พระเจ้าปราสาททองยังได้มีพระราชดำ
สั่งไปตงเจ้าเมืองลครคนเก่า ให้คคการกำจัดญปุ่นเจ้าเมืองลครเสียดวย ถ้าดำเรจจะทรง
ชุบเลี้ยงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองลครตามเดิม ส่วนออกญาเสนาภิมุขซึ่งในทนครเรียกกว่าออกญา
ลคร เมื่อได้เห็นบำเหน็จรางวัลที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานมา ก็มีความปีติยินดีเป็นอนมาก
แต่ยังไม่สามารถที่จะหักห้ามความโศรกเศร้าเสียใจในข่าวสมเด็จพะอาทิตย์วงศ์ ต้อง ถูกปลง
พระชนม์ตงได้ ทงให้รู้สึกไม่พอใจทบรดาขุนนางข้าราชการในกรุงศรีอยุธยาประชุมกันเลือก
ผู้ครอบครองราชสมบัติ โดยมีได้ปรึกษาหารอดทน ตลอดจนการทเจ้าพระยากตาโหมตงตนเป็น

กษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง จนถึงกับลนจางออกไปว่า ตนจะคิดการแก้แค้นทดแทนแก้ตัวการผู้ปลง
 พระชนม์สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ และผู้ท่อมคบกันเลอกตงพระเจ้าแผ่นดิน โดยมตองด้วยชตติยราช
 ประเพณีให้จงได้ แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อออกญาตครระบายความไม่พึงพอใจของตนออกมา
 แลวกโตคต จึงสะกดใจนิ่งไวเพียงแค่นั้น แลวแต่งทำเป็นยนิตปรีดา ชักชวนประชาชนพลเมือง
 ให้มีการรณเริง เณดินดองพระเกียรติและถวาชยมงคลแก่พระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ผู้เด็ดจผ่าน
 พิภพพระนครศรีอยุธยาอย่างมโหฬาร แต่ความจริงใจนั้นออกญาตครมิได้ไว้วางใจในพระองค์
 ทงไม่พึงปรารถนาให้พระองค์เด็ดจเข้าไปในจวนที่พัก และไม่ยอมเข้าเฝ้า ณ พลับพลาที่ประทับ
 เป็นอันขาด ล้วนออกพระมริตผู้เป็นพระอนุชานัน ออกญาตครยังคงตอรับเป็นอนัต อยู่
 ต่อมาเมื่อออกญาตครคุมพลไปปราบปรามชาวเมืองปัตตานทกอกการกำเรบ ตองอาวูชบาดเจ็บ
 ด่าหัดทชา ออกพระมรินำยามาได้ให้ โดยแจ้งว่ายานนอกจากจะบ่าบดความเจ็บปวดแลว
 ยังทำให้บาดแผลหาย โดยรวดเร็ว ทนกำหนดเวลาที่ออกญาตครจะเข้าพิธีสมรสกับสตรี โฉมงาม
 ที่ใตรับพระราชทานมา แต่พอใกถวนทออกญาตครคิดฝันว่าจะประลบลูชจากการสมรสกับสตรี
 พระราชทานนั้น พิชยาทออกพระมริตได้แผลให้กกำเรบ กระทำให้ออกญาตครรู้สึกตัวว่า
 มรณภัยกำลังมาสู่ตน และถึงแก่ความตายภายใน ๒-๓ ชั่วโมงนั้น ”

เหตุที่เจ้าเมืองตครถึงอนิจกรรมนี้ ปรากฎในหนังสือบางฉบับว่า จันทราเป็นผู้วางยาพิษ
 ดังได้บรรยายมาแล้วในตอนต้น

“ ออกญาตครมีบุตรชายคนหนึ่ง ใตรับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นออกขุนเส่นาภิมุข
 บุคคลผู้นมอุปนิสัยดีและเชอถักถพอจะเป็นคนดีได้ เมื่อออกญาตครถึงอนิจกรรม ออกขุน
 เส่นาภิมุขซึ่งมอายุย่างเข้า ๑๘ ปี กตงตอเป็นเจ้าเมืองตคร ล้วนผู้ทวางยาพิษบาดานนออกขุน
 เส่นาภิมุขเขาใจว่า เป็นเจ้าเมืองตครคนเกา จึงจับเอาตอมาเพอประหารชวตแก้แค้นแทนบิดา
 แต่เจ้าเมืองตครพยายามชแจ้งแต่งเหตุผลให้ทราบ จนออกขุนเส่นาภิมุขเชอความใตเป็นผู้ฆ่า
 บิดาของตนจริง ต่อมาออกขุนเส่นาภิมุขก็ใตทำการสมรสกับชดาคนหวบชของเจ้าเมืองตครคนน
 และกระทำลัตตยปฏิญาณตอกันไว้ว่า จะช่วยเหลือสนับสนุนชกันและกัน เพอกำจัดศัตรู
 ภายนอกทจะมมาจนเต็มลตกำลังความลามารถ นอกจากนเจ้าเมืองตครยังแนะนำออกขุนเส่นา
 ภิมุขว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเคยทรงยกย่องบิดาออกขุนเส่นาภิมุขให้มฐานะคชนเจ้าประเทศ
 ราช จึงควรแต่งตงชุนนางชาราชการประจำตามตำแหน่งไว้ด้วย แต่แลวคนผู้นกไป

เขียนขอหัวหน้าชาวญุ่นนอกคนหนึ่งชื่อออกซุนเคอร์ว (๑) ว่ามีความเหมาะสมที่จะเป็นเจ้าเมือง
 นคร และลงมือชักชวนให้พวกญุ่นประชุมปรึกษาหารือกันเลือกออกซุนเคอร์วขึ้นเป็นเจ้าเมือง
 นคร เพียงเท่านั้นยงมหน้า ซากลับไปยุยงสั่งเตรียมให้ชาวละครกระทำการขัดขวางการดำเนินงาน
 ของญุ่นนอกนานาประการ จนในวันนัดประชุมคัดเลือกเจ้าเมืองนคร มิได้มีผู้ใดมาประชุม
 แม่สักคนเดียว หัวหน้าชาวญุ่นที่มุ่งหมายจะเป็นคู่แข่งกับออกซุนเคอร์ว จึงรู้สึกวาทนต้อง
 ถูกใช้เป็นเครื่องมือของผู้ปล้นปลอกหลอกดวงตลอดมา เลยกลับใจไปเข้าด้วยผู้บังคับบัญชา
 ของตนจับกุมเจ้าเมืองนครมาแล้วเสีย ต่อจากนั้นมาจึงเกิดการรบพุ่งฆ่าฟันกันขนานใหญ่
 จนชาวเมืองนครต้องพากันอพยพหลบหนีภัย ทงบ้านช่องเหยาเรือนไวใหญ่บั้นเขาทำลายจน
 หมดสิ้น แต่แล้วชาวญุ่นเหล่านั้นกลับเกิดแตกวาระบราฆ่าฟันกันตนเองเรื่อย ๆ มา จนใน
 ที่สุดออกซุนเคอร์วถูกฆ่า ตงแต่นั้นมาชนชาติญุ่นจึงเหลืออยู่ดงทุกที่ ทำให้ได้คิดว่าถึงตน
 จะชนอนอยู่ในเมืองนครต่อไปก็คงหาประโยชน์อันใดมิได้ จึงต่างพากันอพยพละทิ้งภูมิลำเนา
 ดำเภาข้ามทะเลไปยังประเทศกัมพูชาจนหมด ”

ข้อความตามทกลาวมานี้ ได้อ่านพบในหนังสือชงญุ่นแต่ง โดยมีนักเขียนชาวสยามดัด
 ครอบงว่าเป็นข้อความที่ถูกต้องแทบทุกประการ หากจะมีผิดพลาดอยู่บ้างก็เฉพาะนามบุคคลใน
 เรื่องชง โดยปรกตญุ่นมกนิยมนเรียกชนชาติของตนตามนามเดิม ส่วนผู้ทแต่งเรื่องนแกวนวดิต
 เรียกชอบุคคลในเรื่องตามนามบรรดาศักดิ์

วันอดีตกล่าวต่อไปว่า “ ญุ่นบางคนเมื่อกลับจากกัมพูชาแล้ว ยังยอนเข้ามาอยู่ใน
 เมืองนครและกรุงศรีอยุธยาได้อีกโดยปลอดภัย มีเคหะสถานบ้านเรือนตั้งอยู่เป็นอิสระมิมีผู้ใด
 มาเกยวของรบกวน ต่อมาญุ่นเหล่านั้นได้รวบรวมบรรดาทรัพย์สินสิ่งของจำนวนมากบรรทุกดำเภา
 เตรียมจะตั้งไปยังประเทศญุ่นพร้อมกับดำเภาดำทบรรทุกผู้เป็นหัวหน้า แต่พระเจ้ากรุงศรี
 อยุธยาทรงสั่งให้ยึดดำเภา ๒ ลำไว้ เพื่อยกใหญ่ญุ่น โกรชเคืองจะได้พากันอพยพออกจาก
 ประเทศสยามไปเสียให้หมด แต่แล้วพระเจ้ากรุงศรีอยุธยากลับคิดว่า เมื่อญุ่นต้นคิดเขาจะ
 พากันแค้นเคือง จึงคนดำเภาทยดไวใหญ่ญุ่นไป ทงยังทรงอนุญาตให้ไปมาค้าขายติดต่อกับ
 ประเทศญุ่นได้ตามเดิม แต่ถึงกระนั้นกมิได้ทำให้ญุ่นรู้สึกในพระกรุณาธิคุณแต่อย่างใด กลับ
 ดูหมิ่นพระองค์มากยิ่งขึ้น จนบางครั้งวถึงกับแค้นดงออกมาอย่างโจ่งแจ้ง มิได้กลัวเกรงพระราช

(๑) เป็นหัวหน้าของพวกญุ่นคนหนึ่งในเมืองนคร

อาชญาว่าจะจับกุมพระองค์ขณะที่ประทับอยู่ภายใต้เศวตฉัตร การทัญญูนี้คิดการใหญ่โตเช่นนั้น พระองค์ทรงทราบตลอดและแนพระทัยว่าญูปุ่นมีความกุมแค้นพระองค์ พระองค์จึงทรงตระเตรียม วางแผนการปราบปรามดวงหน้าใจกอนทกษจะมาถึง คือพอดตกตอนกลางคืนของวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๗๕ (ค.ศ. ๑๖๓๒) ประจวบกับเป็นเวลาที่นาฬิกาตั้งทอมท่นไหลบาชนมาบนถนนหลวง กมรบตั้งให้จุดไฟเผาผลาญบ้านเรือนญูปุ่นชนพร้อมกัน และระดมยิงปืนใหญ่เข้าไปยังหมู่บ้านที่ ญูปุ่นพ่านกาศัย จนชาวญูปุ่นต้องหลบหนีลงไปรวมกันอยู่ในเรือดำเกา แต่ขณะนั้นมญูปุ่นอยู่ เป็นจำนวนน้อย ไม่มกำลังพอที่จะนำดำเกาไปให้หมดทั้ง ๒ ลำได้ จึงชวนกันไปลงดำเกาเพียง ลำเดียว แล้วใช้ใบแฉ่นหนพัดลงต่อสู้กับทหารของพระเจ้ากรุงอยุธยา ซึ่งติดตามได้ล่างพวก ตนไปพลาด จนออกสู่ทะเลลึกใต้ดั่งประดั่งค ผ่ายไทยต้องได้ยรพดเป็นจำนวนมาก ส่วนญูปุ่นที่ ตงภุมดาเนาอยู่ทอนอกบาง ผ่ายไทยก็พยายามสืบเสาะค้นหาจับมาฆ่าได้ ด้วยความพยายาม มาตราขายเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน”

เรื่องทัญญูนี้ได้รับความทุกขรอนถูกเผาผลาญบ้านเรือน จนถึงอพยพหลบหนีออกจาก กรุงศรีอยุธยาไปนี้ ตรงกับเรื่องทบรยายไว้ในหนังสือ ทูโกจิราน อันมีข้อความชวนให้เข้าใจได้ว่า ชาวญูปุ่นที่ไทยเช่นฆ่าโดยปราศจากความเมตตาปราณเหล่านี้ เป็นพ่อคாதตอยู่ใน ความสงบโดยมาก ซอนจะเท็จจริงอย่างไร ยังไม่มีหลักฐานพอให้เชื่อถือได้

วันวลิตกล่าวเพิ่มเติมด้วยว่า “ต่อมาอีกไม่นานเท่าใด ญูปุ่นบางคนก็ไทยจับกุมซึ่งไว้ ก็ได้ทำประโยชน์ช่วยเหลือประเทศสยามในการสงครามกับ Ischeen Mey (๑) ซึ่งเป็นเมืองดาว เมืองหนึ่งในมณฑลเชียงใหม่ การที่ลาวเมืองนกลาทำสงครามกับไทย ก็เพราะเข้าใจว่า พระเจ้ากรุงองจะระววมมือช่วยเหลือด้วย แต่เมื่อถึงคราวเข้าจริงกลับเพิกเฉยเสีย”

อนึ่ง เราคงจะระลึกได้ถอยค้ำทชาวญูปุ่นผู้แต่งเรื่องเกี่ยวกับเมืองไทย เคยกล่าวไว้ ได้มญูปุ่นที่หนีจากประเทศสยามไปเขาดวยทัพชวากเขามาตกรุงศรีอยุธยา แต่ความซอนถงจะ วิปลาตคลาดเคดอนไปบ้าง ก็พอดันนษฐานได้ว่า เป็นเพราะผู้แต่งเพ่งกดับถงประเทศญูปุ่น และ บรรยายความตามที่ได้ทราบจากคำบอกเล่า จึงเรียกชอบานเมืองที่เขาทำสงครามกับไทยสืบ ต้นกันไป ดังที่ปรากฏมาแล้ว เช่น ชวา (Java) อาวะ (Ava) และกัว (Goa) เป็นต้น แต่อย่างไรก็คิดว่าถึงเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติของยามาดา และมูลเหตุที่ ยามาดาต้องถึงแก่ความตายแล้ว พอดันนษฐานได้ว่า เป็นความจริงทงต้น

(๑) ยังไม่ทราบว่าตรงกับเมืองใด

สปริงเกด (Sprinckel) ซึ่งเป็นผู้แทนของชาวฮอลันดาอยู่ในเมืองปัตตานี จนตลอด
 รัชกาลของพระเจ้าทรงธรรม ได้เขียนไว้ในหนังสือ (Tweede ship vaerd van L, van
 Neck) ว่า “รากิฮาปี) (Ragihapi) (๑) มีขุนนางไต่บังคับบัญชาคนหนึ่งเป็นบุคคล
 สำคัญในพระราชสำนักขอออกญากรมนายโวย ตำแหน่งออกญาแทนเทียบเท่ากับตำแหน่งเคานต์
 (Count) หรือลอร์ด (Lord) ออกญากรมนายโวยเป็นผู้นิยมนับถือชนชาติฮอลันดามาก จน
 ถึงกับกราบทูลยกย่องสนับสนุนให้พระเจ้าแผ่นดินทรงโปรดปรานเช็ดชื่อ ”

“ในระหว่างที่ฮากิฮาปียังดำรงพระชนม์อยู่ ออกญากรมนายโวยได้วางแผนการที่จะให้
 ญปุ่นประมาณ ๕๐๐ หรือ ๕๐๐ คน ปลอมตัวเป็นพ่อค้าเข้าไปในพระนครศรีอยุธยา เพื่อชิงเอา
 ราชสมบัติ และสำเร็จโทษพระองค์เสีย แต่ความคิดนี้ในขณะที่พระองค์ยังดำรงพระชนม์อยู่
 ออกญากรมนายโวยไม่มีโอกาสกระทำได้ จนเมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตแล้ว จึงก่อการจลาจล
 ชนเพื่อตวงตวงเป็นกษัตริย์ โดยมีไตคานังถึงวียงมพระราชโอรสที่จะสืบราชสมบัติอยู่ แต่อย่าง
 ไรก็คิดได้มีประชาชนคนไทยจำนวนมากคอยช่วยเหลือป้องกันพระราชโอรสพระองค์นั้น จนได้
 เสด็จผ่านพิภพพระนครศรีอยุธยา ในการนี้แม่ชาวฮอลันดาที่เป็นทหารรักษาพระองค์ของพระเจ้า
 แผ่นดิน ก็ได้มีดช่วยช่วยเหลือขัดขวางการกระทำของออกญากรมนายโวยนี้ด้วย โดยมีไตเห็นแก่
 ออกญากรมนายโวย ซึ่งเคยเป็นผู้มีบุญคุณต่อตนมาเคย ครั้นต่อมาเมื่อพระราชโอรสผู้เป็น
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์นั้นขึ้นพระชนม์ ราชสมบัติจึงตกแก่พระราชอนุชาตจากพระองค์
 ไป แต่เมื่อตอนที่สปริงเกดกลับจากเมืองปัตตานีนั้น การจลาจลครั้งยังไม่สงบราบคาบ ”

เรื่องทกดาวนงมเรื่องทานองเดยวกันนอกเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องของแมนเดนชะโด ซึ่ง
 วิกฟอर्ट (Wicquefort) แปลจากจดหมายเหตุโอเลียร์ริอัส (Olearius) แต่มีได้บรรยาย
 เหตุการณ์นี้ไว้ละเอียดแจ่มแจ้ง บางทีผู้แต่งคงจะคิดมาจากเรื่องของสปริงเกดก็เป็นได้ นอก
 จากนงมทกดาวไว้ ในประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของประเทศสยามที่ตูร์เปง (Turpin)
 เรียบเรียงและพิมพ์ชนทปาร์ดี เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ (ค.ศ. ๑๗๗๓) (Histoire Civile et Naturelle
 du Royaume de Siam) อีกเรื่องหนึ่ง แต่ไม่ปรากฏว่าผู้แต่งได้ทราบเหตุการณ์มาจากไหน
 ทงเนื้อเรื่องบรรยายก็ออกจะสับสนกันอยู่มาก

ต่อไปนี้จะได้อีกถึงตำนานชางฝ่ายไทย ซึ่งเรียกว่าพระราชพงศาวดารและจะให้เห็นว่า
 ชาวญปุ่นผู้แต่งเรื่องราวเหล่านั้น ได้อาศัยหลักฐานอันใดมาประกอบเรื่องชน

(๑) ชาวยุโรปมักเรียกพระนามพระเจ้าทรงธรรมดังนี้.

ในพระราชพงศาวดารมิได้มีข้อความตอนใดกล่าวถึง ญุ่นทตงกุมล้าเนาอยู่ในประเทศ
สยามมล็ดวณเกยวของกบการชบถชงเกดชนในดมยนั้น คงมีแต่เรื่องราวชงล้าดบเหตุการณด้าคณ
ต่าง ๆ ตรงกันเป็นดวณมาก จึงพอด้นนษฐานได้ว่า ผู้ประพนษเรองความกถ้าหาญของยามาตา
นนเป็นบุคคลทไดทราบเรองแท้จริงมา มิใช่เป็นแต่เพียงเอาเรองมาปรุงแต่งชนเพื่อเป็นนทานเล่า
สู่กันฟังเท่านั้น ความในพระราชพงศาวดารนั้นว่า “พระเจ้าทรงธรรมเด็ดจด์วรรคต เมื่อ
พ.ศ. ๒๓๗๓ (ค.ศ. ๑๖๕๘) มีพระราชโอรส ๓ พระองค์ ทรงพระนามว่า พระเชษฐาธิราช
พระองค์ ๑ พระพนบปีศร์คัลป์ พระองค์ ๑ และพระอาทิตย์วงศ์พระองค์ ๑ พระราชบุตรผู้เป็นปฐม
นนเหล่าเด่นาพฤตามาตยผู้ใหญ่ไดอญเชญชนราชาภิเศก ครอบครองพระนครศร์รอยุชยาตาม
ราชประเพณี การทเด่นาอามาตยและมุขมนตรีกระทำเชนน พระพนบปีศร์คัลป์ทรงกรวดราดมาก
เพราะเขาพระทยว่าพระองค์ควรจะเป็นผู้ไดรบเลือกชนครอบครองราชดัมบัติ จึงดอบหนีไปยัง
เมืองเพชรบุรี และชองดุมรพตจะยกเขาตพระนครศร์รอยุชยา พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบจึงโปรด
เกล้าให้จคกงทพยกไปทันที พระพนบปีศร์คัลป์ยังมีไตเตรเตรียมกองทัพเด็วจ กองทัพฝ่าย
พระนครศร์รอยุชยากเขาดอมจับกุมเอาตัวมาได้ และดงโทษทัณฑ์ โดยปราศจากความปรานี
ครนต่อมาอกราว ๒-๓ สัปดาห์ เจ้าพระยากลาโหมศร์ยวงศ์กระทำการปลดงคพมารดา มี
บรรดามิตรสหายมาประชุมเป็นอันมาก จึงมีผู้กราบทูลยุงพระเจ้าอยู่หัวเป็นความดบว่า เจ้า
พระยากลาโหมศร์ยวงศ์กระทำการกรงน เห็นทจะคดประทุษร้ายตอพระองค์ แต่หากเอาการ
คพเข้ามาบังไ้ว ด่มเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิไตทรงวิจารณใหถองแท จึงมรดงให้จับกุมตัวมา แต่
เจ้าพระยากลาโหมทราบเหตุกอนทเจาหน้าทจะกระทำการตามรดง จึงกล่าวชนในท่ามกลาง
ผู้ชงมาประชุม ณ ทนทว่า เจ้าพระยากลาโหมทำราชการดวความกตญญตอพระมหากษัตริย
จึงยกราชดัมบัติถวาย ถ้าแมร์กจะชงราชดัมบัติมาครอบครองเด็ยเองแล้ว ก็คงจะไม่พนมือไปได้
ไมควรพระองค์จะดงดัยเด็ย แล้วจึงกล่าวตอพวกมิตรสหายทประชุมอยู่ ณ ทนทตอไปว่า ถ้า
เจ้าพระยากลาโหมตองหาว่าเป็นผู้คดการชบถ มิตรสหายจะพลอยถูกหาว่าเป็นพวกชบถไปด้วย
พวกเหล่านนจึงพรอมกันไหเจ้าพระยากลาโหมคดการบ้องกัน และรับรองชวยเหลออ ครนเมื่อ
ตกลงพรอมใจกันเชนนนแล้ว เจ้าพระยากลาโหมก็จคเรอมพลประมาณ ๓,๐๐๐ อาวุชครบมอดอง
มายังพระนครศร์รอยุชยา และชบรพตตรุกนเข้าไปในพระนครเพื่อจะจับกุมเอาตัวพระเจ้าแผ่นดิน
แต่พระองค์ไตเด็ดจหนีไปเด็ยกอนแล้ว เจ้าพระยากลาโหมจึงไหข้าราชการผู้ใหญ่ ๒ นายไป

ตามจับมาได้ และตั้งให้เอาตัวไปดำไว้โขษตามประเพณีกษัตริย์ พระเชษฐาธิราชอยู่ใน
ราชสมบัติหนึ่งกับเจ็ดเดือน”

“ ครั้นแล้วเหล่าเสนาพฤตมาตยราชบุโรหิตทั้งหลาย จึงอัญเชิญพระยากลาโหมชน
ครองราชสมบัติตามประเพณีแห่งมนุษย์ แต่เจ้าพระยากลาโหมมิได้รับ โดยกล่าวหาพระเจ้า
ทรงธรรมยังมีพระราชโอรสอยู่อีก ดันควรที่จะเชิญเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ เหล่าเสนา
อำมาตยทั้งหลายจึงราชาภิเศกพระอาทิตย์วงศ์ซึ่งมีพระชนมายุ ๘ พรรษา ชนผ่านพิภพกรุงเทพ
มหานครศรีอยุธยา แต่ทงนยอมเป็นอนทราบอยู่ทงกนว่า พระมหากษัตริย์ทงทรงพระเยาว
เชนนจะจัดการบ้านเมืองนั้นไม่ได้ เหล่าเสนาพฤตมาตยจึงประสงค์จะยกราชสมบัติให้เจ้าพระ
ยากลาโหมครอบครองต่อไป เมื่อเจ้าพระยากลาโหมทราบตระหนักว่า เหล่าเสนาพฤตมาตย
ทั้งหลายมีความเต็มใจที่จะมอบราชสมบัติให้โดยสุจริต ก็ยอมรับและชนผ่านพิภพเมื่อ พ.ศ.
๒๓๗๔ (ค.ศ. ๑๗๓๑) ” (๑)

ข้อความ ในพระราชพงศาวดารทกลาวมาน โกลเคียงกับ เรื่องราว ซึ่งรวบรวม ได้จาก ที่
ต่าง ๆ มาก ส่วนจดหมายเหตุของไทยซึ่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามทรงโปรดให้รวบรวมชน
นั้น ย่อมเป็นธรรมดาที่จะต้องบรรยายกิจกรรมที่เจ้าพระยากลาโหมกระทำในยุคนั้นให้เป็นไป
ในทางที่ดี และเป็นการกระทำด้วยความหวังดี ทงผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีก็ยอมรับว่า เจ้า
พระยากลาโหมมิได้รอนรนกระวนกระวายที่จะฉวยเอาซึ่งอำนาจอันยิ่งใหญ่ขึ้นมาเป็นของตน จน
แม้ในโอกาสที่จะได้มีผู้ยกย่องให้เป็นถึงพระเจ้าแผ่นดิน อันเป็นบำเหน็จอย่างสูงสุด เจ้าพระยา
กลาโหมก็มีได้ไยดี กลับยินยอมให้พระราชโอรสในพระเจ้าทรงธรรมทั้ง ๒ พระองค์ได้ราชสมบัติ
แต่ถึงกระนั้นก็ดี ชาวต่างประเทศที่เป็นสักขีพยานแห่งเหตุการณ์เหล่านี้ยังคงพากันลงความเห็น
ว่า เจ้าพระยากลาโหมเป็นขบถชิงราชสมบัติโดยแท้ ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำของวันวลิตใน
ตอนที่บรรยายถึงสาเหตุที่ประเทศสยามต้องถูกตัดขาดทางพระราชไมตรีกับญปุ่น ๓ ประการ คือ

๑. โชนุม มีความเกลียดชังพระเจ้าปราสาททองที่คิดการเป็นขบถต่อประเทศชาติของตน
เพราะตามลทธิการบ้านเมืองและลทธิแห่งค่านาของญปุ่นยอมถือว่า ชาแผ่นดินแม่จะเป็นผู้
ว่าสนาสูงส่งเพียงใด ก็ไม่มลัทธิจะปฏิวัติผลัดเปลี่ยนพระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจเหนือตน
หากพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งมิได้ครอบครองราชสมบัติโดยทำนองคลองธรรม ก็ชอบที่จะจัด

(๑) เฉลิมพระนามว่า “พระเจ้าปราสาททอง”

การให้พระองค์ทรงมอบหมายราชกิจที่ไม่ทรงสามารถกระทำได้โดยพระองค์เองแก่ผู้ที่สามารถในการดำเนินรัฐประศาสน์นโยบายคนใดคนหนึ่งโดยสันติวิธีเท่านั้น

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๖๕๖) เจ้าฟ้าชัยเกษมมีพระราชดำรัส^(๑) ปฏิเสธต่อโขนกว่า ฝ่ายไทยมิได้ขับไล่และทำลายบ้านเรือนที่พำนักอาศัยของญุ่น แต่โขนก็ยังถือโกรธและปลงพระทัยตัดขาดทางพระราชไมตรี ซึ่งเคยมีมาแต่กาลก่อนอย่างปราศจากเยื่อใย

เมื่อ พ.ศ. ๑๒๗๘ (ค.ศ. ๑๖๓๖) พระเจ้ากรุงญุ่นได้กำหนดนโยบายที่จะกระทำทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศ เฉพาะแต่ประเทศจีนและฮอลันดาเท่านั้น

ตามข้อความที่กล่าวแล้วแต่ต้น จะพึงเห็นได้ว่าทหารอาสาญุ่นได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนเรียบร้อยเต็มอมาจนสุดสิ้นพระราชวงศ์ของพระมหากษัตริย์ไทย ครั้นมาในสมัยหลังยังได้เป็นใจช่วยเหลือสนับสนุนเจ้าพระยาตากาใหม่ด้วยประการต่าง ๆ จนปรากฏอำนาจน่าชื่นชมเป็นอย่างสูง ในชั้นแรกเจ้าพระยาตากาใหม่ก็ได้ปูนบำเหน็จรางวัลแก่ทหารญุ่นเหล่านั้น โดยอนุญาตให้ตั้งพำนักอาศัยอยู่ในบริเวณที่ตนแห่งหนึ่ง และให้มรดกอย่างอนโดยสมบูรณ์ แต่ต่อมาเจ้าพระยาตากาใหม่คงคิดว่าถ้ายอมให้ญุ่นมรดกอาณาเขต อาจคิดการกำเริบจึงวางแผนการณที่จะให้ชาวญุ่นเหล่านั้นออกไปเสียจากประเทศสยาม ไม่ด้วยทางดักทางร้ายอย่างใดอย่างหนึ่งให้จงได้ แต่ครั้นเมื่อชาวญุ่นเตรียมตัวที่จะออกจากประเทศสยามไปจริง เจ้าพระยาตากาใหม่กลับเกรงจะมีภัยชน จึงยอมให้กลับไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ตามเดิม

นอกจากนี้ ยังมีถ้อยคำของจนวนลิต และบรรดา นักเขียนชาวฮอลันดา ผู้มีโอกาสดูทราบเรื่องราวของประเทศสยามที่ กล่าวไว้เป็นหลักฐานสนับสนุนข้อความที่ได้อ้างมาแล้วให้เป็นที่น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น อนึ่ง ถ้าได้นำจดหมายเหตุของบริษัทชอส์ตันเดย์ ซึ่งพรรณนาเหตุการณ์สมัยโบราณมาพิมพ์ขึ้นเป็นเล่ม อย่างอิงลิชคอลเลกชันออฟเดอะเตตเปเปอ (English Collection of State Papers) ซึ่งมาสเตอร์ออฟดีโรลส์ (Master of the Rolls) รวบรวมไว้แล้ว คงจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาทางโบราณคดีของประเทศภาคตะวันออกในสมัยนั้นเป็นอันมาก

ส่วนที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารของไทยว่า “ชาวญุ่นซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยามได้ช่วยเหลือสนับสนุนให้สมเด็จพระนารายณ์ชนครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๐ (ค.ศ. ๑๖๕๗) นั้น ชาวพเจียงมได้เคยอ่านพบหนังสือฉบับใดที่นักเขียนชาวญุ่นหรือยุโรปกล่าวไว้ที่ไหนเลย

คงมีแต่จดหมายเหตุการณ์เดินทางของพ่อโรดส์ (Father Rhodes) ยังประเทศแถบทิศตะวันออก ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือเดอะคริสเตียนเรลิเจียนอินไซแอม (State of the Christian Religion in Siam) ค.ศ. ๑๖๖๖ (พ.ศ. ๒๒๐๙) กล่าวถึงญี่ปุ่นในประเทศสยามว่า “มีญี่ปุ่นบางคนอพยพจากประเทศญี่ปุ่นไปพำนักอยู่ในประเทศสยาม เพราะถูกทางบ้านเมืองของตนบีบบังคับ ญี่ปุ่นเหล่านี้ได้แจ้งแก่บิชอปแห่งเบรุต (Bishop of Beyrout) ว่ามีญี่ปุ่นจำนวน ๓๗๐ คนถูกประหารชีวิต เพราะถือคริสต์ศาสนาเป็นมูลเหตุ ถึงแม้ในประเทศญี่ปุ่นจะไม่มีบาทหลวงกระทำพิธีให้เขารับนบถือคริสต์ศาสนา แต่ยังมีประชาชนพลเมืองญี่ปุ่นนบถอกนเป็นจำนวนมาก ชนทุกที่ บิชอปผู้นั้นจึงแนะนำให้ชาวญี่ปุ่นมีจดหมายแจ้งไปยังบรรดาพวกพ้องว่า บิชอปมีความเมตตาส่งตำรวจพวกเขาต้องมารับกรรม ตกอยู่ในความลำบากยากแค้น ถ้าพวกเขาเหล่านั้นได้ไปอยู่ในประเทศสยาม บิชอปยินดีจะให้เขารับนบถือคริสต์ศาสนาโดยทั่วกัน”

เรื่องราวซึ่งมีผู้เขียนชนเมอควาทฝรั่งเศสเข้ามาเยี่ยมเยียนประเทศสยามในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ และบรรดาจดหมายเหตุเกี่ยวกับเมืองไทย ซึ่งนักเขียนหลายคนบันทึกไว้เป็นประโยชน์เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของชาวญี่ปุ่นที่มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยาม และนโยบายทางการค้าขายของญี่ปุ่นเป็นอันมาก ประเทศสยามในสมัยนั้นมีคนครึ่งชาติที่เป็นบุตรหลานของชาวโปรตุเกสได้ภรรยาเป็นชาวญี่ปุ่นนบถือศาสนาคริสต์ตั้ง เช่นเดียวกับลุงของภรรยาคอนด์แตนตินฟอลคอน (เจ้าพระยาวิชาเยนทร์) ที่มีสัญญาเรียกกันว่าญี่ปุ่นคนดี (Ce bon Japonais) เป็นต้น ลุงภรรยาคอนด์แตนตินนั้นผู้กล่าวว่าเป็นบิดาของชนชาติญี่ปุ่นซึ่งนบถือศาสนาคริสต์ตั้ง และเป็นผู้ที่ถูกทางบ้านเมืองของตนเนรเทศ ในประเทศสยามเคยมีโรงเรียนสอนคริสต์ศาสนา ซึ่งเด็กญี่ปุ่นเข้ามาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก

บาทหลวงตาชาร์ด (Tachard) กล่าวว่า “คอนด์แตนตินเคยอยู่ในสำนักของพวกญี่ปุ่น และชาวญี่ปุ่นเคยเป็นทหารรักษาพระองค์ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ตลอดจนภายในวิหารที่คอนด์แตนตินสร้างขึ้นยังมีภาพเขียนโดยฝีมือญี่ปุ่นแสดงเหตุการณ์ต่างๆ ตามพระคัมภีร์เก่าและใหม่ปรากฏอยู่”

เค็มเฟอร์ (Kaempfer) นักพเนจรผู้มั่งคั่งคนเดียวคนหนึ่ง เคยแวะเยี่ยมเยียนเมืองไทย ตอนเดินทางมากับเรือสินค้าของฮอลันดา^(๑) เพื่อไปญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๓ (ค.ศ. ๑๖๘๐) กล่าว

(๑) เป็นธรรมเนียมเรือสินค้าของฮอลันดา เมื่อจะไปค้าขายในประเทศญี่ปุ่น ต้องแวะเมืองไทยเพื่อซื้อสินค้าของไทยไปขายในประเทศญี่ปุ่น.

ว่า "มีหมู่บ้านชาวญี่ปุ่นและฮอลันดาอยู่ตามลำแม่น้ำฝงเดียวกัน แต่บ้านชาวญี่ปุ่นอยู่ใต้บ้านชาวฮอลันดาลงไป เรือสินค้าของฮอลันดาดำนมคนประจำเรือคนหนึ่งเป็นญี่ปุ่นชื่อฮันยมอง ชาวเมืองหิราโตตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยาม"

"เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๕ (ค.ศ. ๑๖๘๒) ชาวญี่ปุ่นผู้นี้ได้โดยสารลำเกาต่างหนึ่งซึ่งเดินทางไปมะนิลา ระหว่างทางลำเกาต่างนั้นเกิดอับปางลงในทะเลใกล้เกาะเล็กเกาะหนึ่ง ห่างจากฝั่งลูคอน (Lucon) แต่รอดตายไปชนบทใต้เกาะไหหลำพร้อมกับลูกเรือบางคน เมื่อผู้รักษาเมืองช่วยส่งตัวไปยังเมืองมาเก๊า (Macau) แล้วจึงโดยสารลำเกาชาวโปรตุเกสไปยังเมืองปัตตาเวียและเดินทางกลับประเทศสยาม"

อนึ่ง วาเดินตันได้ให้ดูแผนที่ประเทศสยาม แสดงทิศที่ค้นของทาง ๒ ฝั่งแม่น้ำอย่างถนัดชัดเจนและกล่าวว่ามีหมู่บ้านชาวญี่ปุ่นตั้งอยู่ในระหว่างหมู่บ้านชาวรามัญกับโรงต้มกลั่นสุราจีน ต่อจากนั้นไปเป็นหมู่บ้านชาวฮอลันดา ถึงแม่เคหสถานบ้านเรือนของญี่ปุ่นจะสูญหายไปแต่บริเวณที่ตมอบนเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของญี่ปุ่น ยังคงปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ เหตุที่บ้านเรือนของญี่ปุ่นต้องมลายหายสูญ โดยมีไต้ทงเค้าโครงไว้ให้เป็นที่ตั้งเกิดได้นั้น คงเป็นเพราะถูกพม่าซำคักเผาผลาญเสีย เมื่อเข้ามาแย่งกรุงศรีอยุธยา ที่สุดจนเผ่าพงศ์วงศ์वारของญี่ปุ่นเหล่านั้นก็ไม่ปรากฏว่ายังคงมีเหลือตกค้างอยู่ที่ไหนเลย ล้วนสิ้นค้าของไทยที่ส่งไปขายในประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้แก่หนึ่งกวางและหนึ่งปลาดกระเบนที่ญี่ปุ่นนำไปใช้ทำดาบ เป็นต้น"

ในที่สุด ข้าพเจ้าขอขอบพระทัยพระเจ้าอนงยาเธอ กรมหลวงเทอดวงศ์วโรปการที่ได้ทรงพระกรุณาช่วยตรวจสอบข้อคนไทยที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงให้เป็นการถูกต้อง และขอขอบใจนาย อี. เอช. เฟรนช์ กับนาย ดับบลิว. อาเซอร์ ข้าราชการสถานทูตอังกฤษที่ได้ช่วยเหลือคนควาเรองราวเกี่ยวกับพระราชพงศาวดารสยามเป็นอย่างสูง